

slav
7699
79.5

AUS
7699
79.5

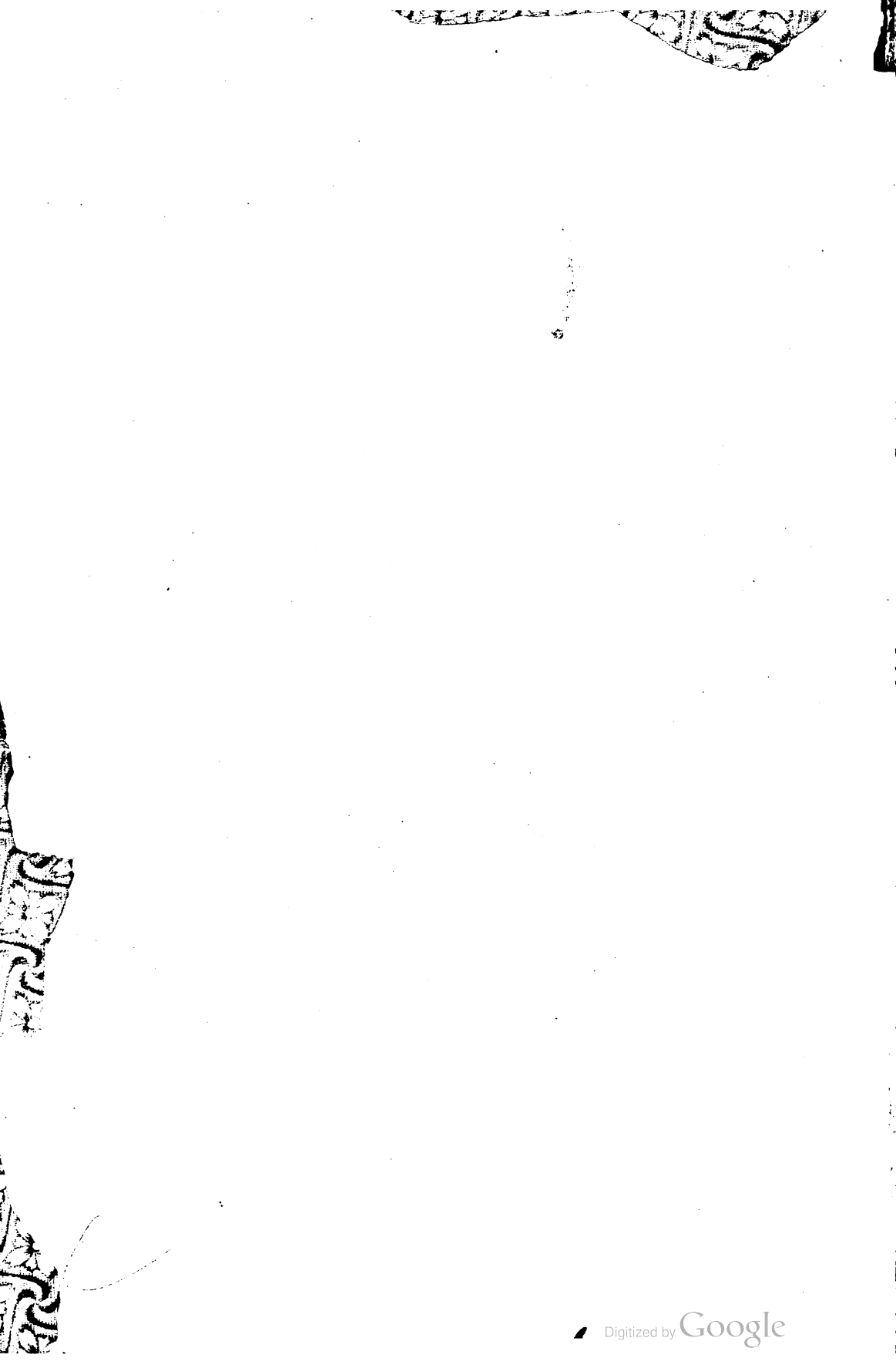
HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE FUND OF
CHARLES MINOT

CLASS OF 1828

113
S Á R O S

KEMPELEN BÉLA
Budapest, VIII. József-körút. 2.

122

V Á R M E G Y E

LEIRÁSA,

STATISTIKAI, FÖLDRAJZI, OKIRATI

ÉS

TÖRTÉNELMI TEKINTETBEN.

POTEMKIN ÖDÖNTŐL.

PEST, 1863.

NYOMATOTT NOSÉDA GYULÁNÁL.

✓ Slaw 7699.79.5

Harvard College Library

Dec. 9, 1920

Minot Fund

ELŐSZÓ.

A t. olvasónak számot adni óhajtok jelen munkám kútforrásairól.

Hogy Sáros vármegyének minél körülményesb és kimerítőbb leírását adhassam, segélyül vettem e következő munkákat: „Wagner, Diplomatarium Comitatus Sárosiensis;“ „Lehoczky, Stemmatographia;“ „Istvánffi, Reg. Hung. Historia;“ „Fessler, Die Geschichte der Ungarn;“ „Budai Ferencz, Magyarország Polgári Lexiconja;“ „Katona István, Historia Critica Rerum Hungariae;“ „Fényes Elek, Magyarország geographiai szótára“ és „Magyarország statistikája 1860;“ „Magyarföld és Népei, Vahot Imrétől 1846.“ „Tudományos gyűjtemény 1834-diki évfolyam 2-dik kötetében, Sáros vármegye ismertetése Tahy Gáspártól;“ „Szirmay Antal, Notitia top. politica incl. com. Zempliniensis;“ „Magyar nemes családok, Nagy Ivántól;“ „Asbóth Lajos Emlékiratai 1848- és 1849-diki magyarországi hadjáratról;“ — továbbá a néhai atyám Potemkin Ferencz, mint Sáros megyei több nemes családok oklevéltárainak átvizsgálója után hátramaradt, különösen a Szinyei-Merzse, Kapy, Dessewffy, Úsz, Balpatak, Kálnássy, Raszlaviczy, Dobay, Berthóty, Tivadar és Bydeskúti nemes családok oklevéltáraiból tett kivonatait; melyekből az e megye leírására vonatkozó lényeges adatokat rövid kivonatban összeszerkesztve saját tapasztalataim hozzáadásával egy teljes munkát összeállítani törekedtem.

Szerző.

I. Sáros vármegye leírása.

Kassa városát elhagyva, a Hernád folyón túl az utat magas hegyláncz zárja el. A kassai hegy tövében túlfelől a kies fekvésű Budamér helység terül el. E ponttól Komarnikig, t. i. Galiczia határáig, Sáros megye hossza 14 mérföld, szélessége pedig a Braniszkó-hegytől Komarnikig 10 mérföld. Éjszakról Galiczia, nyugotról Szepes-, keletről Zemplin-, délről Abauj- és Szepesmegyék határolják.

A megye területe 66 □ mérföldet tesz, s 658,700 holdat foglal el 1600 □ ölével, melyből 173,661 hold szántóföld, 49,208 hold rét, 64,596 hold legelő, 5,412 hold kert, 267,886 hold erdő, (mely pusztulásnak indul e megyében, minthogy az erdőket legelőnek használják), s 98,137 hold műveletlen föld.

Van benne 3 szabad királyi város, 15 mezőváros, 385 falu.

Népessége 161,863 lélek, melyből 1 □ mérföldre 2452 lakos esik.

Vallásukra : 88,333 római katolikus, 48,163 görög egyesült, 14,749 ágostai, 14 helvét vallású, 10,604 izraelita.

Nyelvökre : 1998 magyar, 2388 német, 146,283 tót, 590 cigány.

Egyházi tekintetben a római katolikusok a kassai megyés püspöktől függnék. Van 1 fő-, és 6 alesperesség, összesen 70 plebániával és 22 káplánsággal; 75 világi, 42 szerzetes pap. Szerzeteik : 1 premontrei, 3 szent ferenczi és 1 kegyesrendi.

A görög egyesültek a megyebeli eperjesi görög egyesült püspökséghez tartoznak, mely 1816-ban állíttatott fel, s a munkácsi megyéből szakíttatott ki. Kiterjed Sáros-, Abauj-, Torna-, Gömör-, Szepes-, Zemplin- és Borsodmegyékre. Van benne 17 esperesség, 187 plebánia, 1 független, 3 más káptalanság, 193 világi, 7 szerzetes pap, 152,554 lélek.

Magában Sárosmegyében van 6 esperesség, 73 plebánia, 75 világi pap.

Az ágostaiak a tiszamelléki superintendenciához tartoznak, s 15 ekkleziában ugyanannyi rendes lelkészök van.

Izraelita imaház van 8, ugyanannyi rabbival, Bártfán, Zborón, Eperjesen, Lemesen, Sebesen, Hanusfalván, Kurimán és Péchujfaluban.

Sárosmegye 48° és 49° é. sz. alatt fekszik; de kivált a lengyel határon a tél hidege igen zord, hol a megyének a legszegényebb népe a ruthenek laknak.

E megyében nincsenek nagyterjedelmű uradalmak, hanem a közép-birtokosok osztálya annyival erősebb. Sárosmegyében 257 birtokos van, ki 100 holdnál többet, s összesen 300,329 holdat bir.

Sárosmegyének 1811. évig igen rosz utai voltak, de az akkori uti főigazgató Dessewffy Lajos a műutak építtetését minden irányban fogamatba vétette, mi által a közlekedésnek új lendületet adott. Attól fogva országutai kitűnő jók s folyvást jó karban tartatnak.

II. Hegyei.

Hegyei között első helyen áll a Kárpát láncolata, mely Sárosmegyét Galicziától elválasztja. E megyében levő csúcsainak legmagasbika 5000 láb, de nem oly zord kopár szirt, mint a Kriván vagy Lomnicz csúcsa, hanem az aljától fel a tetejéig bükk erdőséggel és fenyvesekkel van elborítva, s mind Lengyelország, mind Sáros megye oldalán számos szarvasmarhának és sertésnek nyújt tápot.

A megye többi hegyei a Kárpát láncolatának ágazatai, melyek közül nevezetesbék:

A) A felső-tárczai járásban.

1. A balásvágási hegyek: A Berzeviczy-család tulajdona, melyekben évenként ezernyi ölfát vágnak s szénét égetnek bányák, vasgyárak és pálinkaházak szükségleteire. Négy mérföld hosszú területet foglalnak el.

2. A Feketehegy (Csarna hura). Berzeviczén alúl, melynek aljában Polom helység fekszik. Ezen hegy egészen kopár, fasarjadékait az ott legelésző nyájak fölemésztik. Azon kitűnő sajátságokkal bir, hogy először: azon szűnyogot nem érezni, másodsor: a hegytetőn a legforróbb nyárinap éjjelén is oly kemény hideg támad, hogy a gondatlanságból ott háló pásztor marhájával együtt megfagy.

3. A plavniczai vagy palocsai hegyek. Bükk- s fenyőfa erdőséggel vannak elborítva, a Kárpátok ágai. Azok aljában fekszik a lublói fürdő és savanyuvíz, de már Szepes megyében. Területök három mérföld.

4. A viszócai hegyek. Fenyvesekből állanak, területök két mérföld.

5. A péch-ujfalusi hegyek. Kerekded alakuak: terjedelmök tíz mérföld: fában oly dúsak, hogy a fél megyét is képesek kitartani, de erdei nagyon pusztulásnak indulnak.

Ezen hegycsoportban a legnevezetesb az ugynevezett Csörgő csúcs

Hertnek és Hradiszkó felett, melyen Sáros megyében mindig a legelső havat láthatni ősszel, valamint tavasszal az utolsót. 1826. évben épen pünkösdi napján ezen hegyen három ember utazván, mind a három megfagyott.

Ezen hegyekben fakadnak a Tapoly vize, forrásai, melyekben pisztrángok tenyésznek. Itt nyúlnak fel a Kakashegy, Oltariszka, Prehiblyiszka, Magura és Ördöghegy csúcsai is.

6. A volyai és roskoványi magas és kopár hegyek a sirokai járásban fekszenek.

B) A szekesői járásban.

7. A Beszkéd vagy Bestyád hegyláncz, Lénártó helységtől három mérföld hosszában egészen Lengyelország határáig nyúlik, s attól Sáros megyét elválasztja. Magaslatai erdőkkel borítvák, alantabb fekvő helyei burgonyával beültetve és zabbal bevetve vannak. Egészen Bártfánál végződik, s a híres savanyúvíz is ezen hegyláncz gyomrából fakad.

A túloldalról Lengyelországban Skrzenyiczán szintén fakad ezen hegyláncz tövében savanyúvíz; de ez korántsem oly kitűnő jó, mint a bártfai.

Legnevezetesebb a Buczló vagy a gáboltói csúcsa.

8. A gerlakhói s a richvaldi hegyek terjedelme két mérföld; fenyvesekkel s bükkfa-erdőkkel díszlenek.

9. A klussói s a volyai hegyek az előbbiekhöz hasonlók.

C) A makoviczai járásban.

10. A makoviczai hegyláncz az egész járást elborítja s fával mindenütt bővelkedik.

D) A tapolyi járásban.

11. A Halyagos hegység tövében 12 falu fekszik.

12. A margonyai, kurimai, schavnikai és kálnási hegyek szinte magasak.

13. Oblyik egy önálló gömbölyű hegy Hanusfalva, Pálvágás és Hermán helységek szomszédságában; 5500 láb magas; csúcsáról Ungvár városát szabad szemmel láthatni. Hajdan híres bányái voltak; tanúsíthatják ezt az itt látható számos gödrök, melyek igen mélyek, s hol maig is nagy ovatossággal kell járni, nehogy a mélységbe zuhanjon az itt járó-kelő.

14. A körösfői hegyek Abauj- és Zemplin megyén át egészen Ujhelyig, Mádig s Tályáig húzódnak.

Ezek között a 6000 láb magas Simonka-hegy a legnevezetesebb.

15. Maglód (Maglovecz) hegye, mely a magyarok bejövetele előtt Klinika nevet viselt. Csúcsán a Kapivár romjai látszanak. Egyike a leg-

magasabban fekvő váraknak Magyarországon, Murányvárának magasságával vetélkedik, Sárosvárnál és Csobáncznál is sokkal magasabban fekszik.

E) **Az alsó-tárczai járásban.**

16. A sirokai hegyek egészen Abauj megyéig húzódnak.

17. A halyigrundi vagyis heiligenrundi erdőséggel borított hegyek, Eperjes városa tulajdona. 1606-ik évig nagy nyereleménnyel miveltettek az idevaló gazdag arany- és ezüstabányák, de Bocskay korától fogva véggépen elhanyagoltattak, s erdőséggel benőttek. Területök két mérföld. Ezen hegyek gyomrából fakadnak a czemétei, borkúti, kissárosi és a ~~savanyú~~ savanyúvíz-források.

18. A kassai hegy, melynek fele Sárosmegyében fekszik, a másik fele pedig Kassa városa tulajdona; tölgy- és nyirfa-erdővel van elborítva.

F) **A sirokai járásban.**

19. A kőszegi vagy szokoli hegyláncz, a Hernád folyótól kezdve Svinka vize mentében fölfelé mintegy négy mérföld hosszában nyúlik; magas és meredek. Erdeje cser-, tölgy-, bükk- és nyirfából áll.

20. A klembergi hegyek, a szepesi Göllnicz vidékét Sáros megyétől választják el; magasságuk 6500 láb. Egykor a göllniczi, jékelfalvai s margítai vashámorokat, valamint Főnix-huta nevű bányát ősi erdejükből gazdagon látták el fával.

21. A braniszkói hegyek Sáros megyét a Szepességtől választják el. Zápolya, Bocskay, Tököly, Rákóczy korában több csaták estek e helyen; 1849. évi február 5-én is véres harczot vívtak itt; mely napon Guyon magyar tábornok örökre nevezetessé tette Braniszkót.

22. A szinye-lipóczi hegyek. Ezeknek aljában fekvő Szinye-Lipócz és Singlér helység között mintegy 4000 \square öl térségen 22-féle ízű és sajátságú savanyúvíz-forrás fakad. E hegységet fenyves erdők borítják; kopár helyei fekete, vörös és zöld márvánnyal bővelkednek. Viszókáig, Roskóványig s Volyáig nyúlnak. Területök két mérföld.

23. Az úszpeklini vagy ördögházi hegyek igen magasak, de terjedelmök alig egy mérföld hosszú.

24. Sárosvár hegy, 2800 láb magas, önálló, tetején a nagyszerű várromok mai napig fenállanak. Az egész hegy tölgy- és bükkfa-erdővel van benőve.

25. Sztrázs (Strázsa). Ezen név alatt két hegy létezik e megyében; mind a kettőnek magassága 3000 lábat meghalad.

Az egyik Sztrázs-hegy Finta község felett áll, s a sirokai járásban fekszik; a másik a ternyei Sztrázs a szekesői járásban; közel vannak egymáshoz.

Mindkettőnek a geologiai alkata arra mutat, hogy egykor sok ezred év előtt tűzhányók voltak; leginkább tanúsítja ezt a környéken létező kőszén

(lithanthrax)-bősége, valamint a kopasz oldalain előforduló kén és más részek. Területe egy mérföld hosszúságu. Tölgy- és bükkfa-erdővel bővelkedik.

A ternyei Sztrás, egészen kopár, miután annak fasarjadékait a majd 80 év óta ott legelésző nyájak fölemésztették.

Ezen hegyek Strázsa elnevezései onnan származtak, mivel Árpád honfoglalása korától egészen az 1300-dik évig ezen hegytetőkön a királyi vadászok éjjel-nappal strázsát állottak, mely rendszabály azonban a **XIN.** század végével elenyészett.

III. Folyók.

1. A **Poprád** a szepesi Kárpátokban ered, Sáros megyének egy részén áthaladván, Palocsa várhegy fokát mossa, s Lengyelországban a Dunajecczel egyesül, mely a Visztulába ömlik. A múlt századokban a szálfákra rakott hegyaljai bort nagy mennyiségben szállítottak ezen folyón Lengyelországba. Ezen üzlet most már végképen megszűnt. De nem csupán bort, hanem a Bereg megyében hajóárboczoknak földolgozott fenyőszálakat is szekeken fuvarozták egészen Lubotinig, melyeket a Poprádon szálfákon szállítottak a Dunajeczre, ez ismét a Visztula folyamra, s ez Danczig városáig mint rendeltetésők helyére szállította, hol azokra már az angol kereskedők vártak.

2. **T a p o l y** (Toplya). Ez a Tarkó várral szemközt fekvő Csergovecz hegyből ered; nagy sebessége s hirtelen áradása miatt igen veszélyes. Sáros megyében tíz mérföld hosszúságon folyván, Zemplin megyében az Ondava folyóval egyesül, mely Zemplin városán felül a Bodrogba ömlik.

3. **T á r c z a** (Torisza). Eredetét a balásvágási hegységben veszi; s miután Berzevicze, Tárca, Héthárs, Péchujfalu, Szeben, Nagy-Sáros, Eperjes s több helységek határait hasítaná, tíz mérföld hosszú folyása után abauj-megyei Széplak helység határában a Hernádba ömlik. Áradásai nem kevésbé veszélyesek.

4. **S z e k c s ő**, a hertneki és volyai erdőségben ered és három mérföldnyi folyása után Eperjesen alul a Tárca vizével egyesül.

5. **S v i n k a**, Szinyefalvánál ered s három mérföldnyi folyása után Kőszegnél a Hernádba szakad.

6. **H e r n á d**, a szepesmegyei göllniczi hegységben ered; Margitfalva (Margeczan) helységénél a Hnilecczel egyesülve Sáros megyét egy mérföldnél alig hosszabb vonalon, Abauj megyét pedig hosszában hasítja, Borsod megyének egy részén folyik át, Zemplin megyében Köröm helységénél a Tiszába ömlik.

7. **D e l n a**, három kútfőből ered a sóvári hegyekben, s Kakasfalva, ^{Cinkler} Gulyás mellett sebes folyással elhaladván, Enyiczkenél a Tárzába ömlik. A fát Sóvár felé ezen a vizen szokták szállítani.

8. **Bresznik**, ez is a Beszkédből ered és Zborón keresztül folyván, közel Bártfához a Tapolyba szakad.

9. **Lukavicza**, a hervaltói hegyekből fel felé jövén, szintén Bártfánál a Tapolyba ömlik.

10. **Ondava**, kútfeje a polyánkai hegyekben van, s Sztropkón alúl Zemplin vármegyébe foly át.

IV. Vidéke.

Sáros megyének nagyobbbrészt kies vidéke van, a Lengyelország határán levő zordon tájait kivéve, hol a föld terméketlensége s a hosszas tél nyomasztólag hat az ottlakó földnépére.

Abauj megye határától, tehát Budamér helységtől kezdve egészen Berzeviczéig a Tárca folyó mentében, méltán mondhatni, remekelt a természet, mely nagyszerű művet a tevékeny emberi szellem munkás szorgalmával még bájosabbá tette. Honunkban ehez hasonló szép vidéket keveset láthatni. A Tárca folyó a kies völgyben kanyarog, mind a két oldalán a messze távolban magasan felnyúló hegyláncz emelkedik váltakozó festői színezetben, mely e bájos völgynek védbástyául látszik alkotva lenni.

A Tárca folyó virányos rétekekkel van szegélyezve, mindakét partján a sok népes helységek s városok sűrűn váltják fel egymást szakadatlan rendben, melyekben az azokban jó ízléssel épült kastélyok különös kellemet kölcsönöznek.

Eperjes környéke kitűnő szép, s alig van hazánkban ehez hasonló szép fekvésű város.

A Tárca völgye után legszebb a Tapoly vidéke Bártfától kezdve egészen Hanusfalváig; az egymást érő helységekben itt is számos kastélyok díszlenek.

A szinyelipóczi vidék különös alkatú sziklahegyeivel a legbájosabb svajczi tájakkal vetekedik.

V. A három természetországiból adományai.

A z á s v á n y o k b ó l.

1) Az opál, leginkább Vörösvágáson, tán az egész világon a legszebb találtatik, azonfölül Tuhrina, Ófalu, Tezsite határaiban is. Bányája különbözik az érczekétől. Az opált a földszinén kapargatva keresik; lelhelye a sertéstúráshoz hasonlít; legfőlebb egy rőf mélységre ásnak, midőn rendesen borsó- s babszem nagyságu opálokra találnak; nagyobbak gyéren találhatók, melyek különféle színeket játszanak.

Ezen opálkeresést a kir. kincstár haszonbérbe adta; első haszonbérlei: Szentiványi Márk és Neumann voltak, kik egy tyúktojás nagyságu opált találván, miután annak vevője nem akadt volna s azon megosztozni nem tudtak, azt ketté fűrészelték. Gyakran találunk a földművesek is opálokat szántás alkalmával.

2) Karniol, smaragd, zafir, chrysolit, topáz és gránát, leginkább Oblyikon, Hanusfalva szomszédságában találhatók.

Eperjes melletti Halyigrundon is ásattak ilyenek egészen az 1606-dik évig, midőn Homonnai Drugeth Bocskay fővezére a bányászokat Sáros megyéből elűzte, kik a Szepességre s Erdélybe költözködvén, többé vissza sem tértek Sáros megyébe, s azóta a halyigrundi drágakő-bányák feledésbe mentek.

4) Az arany- és ezüst-bányák ugyanazon évben enyésztek el (Bocskay korában). — 1826. Kükemezey Péter nagy áldozattal kezdte meg az arany- és ezüst-bánya-művelést a körösfői hegyekben; példáját többen követték.

4) Vaskő csaknem minden hegységben található, mely állítást, az ezen megyében oly nagy bőségben fakadó savanyúvíz-források igazolni látszanak, melyek a vasrészec és a légsav természetes eredményei. Az egész megyében Kruszlón, Hradiskón és Fricskén ásatik s ugyanitt fel is dolgozzák.

5) Kénkő majd minden határban található, mit a számos kénforrások tanúsítanak. Ennek az ásatása szintén pangásban van.

6) Sóbánya egy van Sárosmegyének Sóváron, Eperjeshez félóránnyira. Itt vízből főzik és jegecelik a sót Mária Terézia ideje óta. Ize nem oly sós mint a kőszói, de színre fehérebb és íze kellemesebb.

Az alsó- és felső-sebesi, terjéki, kakasfalvi és erdőcskei határokon olykor fel-felfakadnak a sós források, de azokat a kir. kincstár-felügyelők behányatják; a melyeket behányolni nem lehet, azok a nép használatául szolgálnak.

Ugy látszik, hogy a lengyelországi Velicska sós-ere Sóvárig nyúlik, s innen ismét Máramarosig húzódik. Ez azonban csak vélemény, korántsem állítás, minthogy a föld gyomrába oly mélyen szabad szemmel be nem hatolhatni.

7) Kőszén (lithanthrax) Kapivár és Finta környékén bőven található; de fája bőségben lévén e megyének, a kőszén-ásatás nem ígér nyereményt egyhamar. Eperjes határában is létezik kőszén, s bizonynyal több helyen is található volna, ezt azonban majd csak az utókor fődözendi fel.

8) Márványkő a szinye-lipóczi hegyekben bőven található. A braniszkói és a péchujfalusi hegyekben akadhatni nyomaira, de senki sem keresi.

9) Malomkő-bánya a klembergi hegyekben van; ez azonban sokkal lágyabb mint a híres sárospataki malomkő.

10) M é s z k ő majd minden harmadik határban látható; de a legjobb és legszebb mész a szinyelipóczi, kőszegi, licsérti és a szokolyi.

11) É p ü l e t k ő majd mindenütt találtatik. Sárosmegyének ezért is vannak egyrészt kitűnő jó útai, mert itt a kővel nem gazdálkodnak. A legnevezetesebb kőbánya Sárosvár hegyén van, mely Eperjes városát 400 év óta látja el épület-kővel.

Olykor, ha építeni akar valaki, saját udvarán nyit kőbányát. Az Alföldön egy ily telek aranybányával fölrne.

12) F a z e k a s a g y a g Nagy-Sároson, Tapolcsányon, Sebesen és más helyeken kitűnő jó van.

Á s v á n y o s v i z e k.

1) A b á r t f a i s a v a n y ú v í z első helyen áll, mely 1825—1830 évek táján kezdett nagy híre kapni. Vize erősen savanyú (acido-alkali-mixtim) sós; — fehér borral keverve kitűnő jó és igen kellemes ízű ital, ha vörös borral kevertetik, megkékül. Azok, kik ezen savanyúvizet élvezték, s annak hatását ismerik, azt mondják: „ha azt az egészséges iszsza, élete meghosszabbodik, a beteg meggyógyul, s a haldokló néhány pillanatra fölelevenedik attól.

Fürdője, honunkban a leglátogatottabbak s legpompásabbak egyike, habár Lengyelország hanyatlása óta sokat veszített előbbeni fényéből.

2) A s z u l i n i s a v a n y ú v í z, mely jóságra nézve keveset enged a bártfainak, ma már sokkal nagyobb keletnek örvend amannál. B. Horváth Palocsai örököseinek tulajdona.

Szulin helység Szepes megyében fekszik ugyan, de a savanyúvíz-forrás Sáros megye határában fakad a Poprád partján.

3) A s z i n y e - l i p ó c z i á s v á n y o s források a bártfainál sokkal gyöngébbek ugyan, de kellemes jó izűek (acido-nitri-mixtim); számos forrásai között huszonnétféle víz találtatik. Van itt fürdő 18 kádra és egy tükörfürdő. A Szakmáry-család tulajdona.

4) A s c h a v n i k i két forrás különböző sajátságú vizet ad, az egyik a fürdésre, fürdő-intézettel, — a másik kellemes italul szolgál. A gróf Szirmay tulajdona.

5) A b u j a k i forrás kitűnő jó. A Roll-család tulajdona.

6) A s z n a k ó i, és

7) a h r a b s z k e i savanyúvíz szinte kellemes italt nyújt. Mind a kettő az Anhalt-Dessau herczeg tulajdona.

8) A t ö l t s z é k i;

9) A g á b o l t ó i;

10) A l i p n i k i;

11) A k a p y - p á l v á g á s i és

12) a h o s s z u r é t i, a gróf Erdődy Mária tulajdona.

- 13) Azsgúti.
 - 14) Ádámföldi, a Bornemisza-család tulajdona.
 - 15) Nagyszilván, a b. Berzeviczy tulajdona.
 - 16) Pétervágáson, a Kapy-család tulajdona.
 - 17) Ternyén, a Bencsik-családé.
 - 18) Borkúton, Eperjes város tulajdona.
 - 19) Kissároson, fürdő-intézettel 8 kádra, az Okolicsányi-család tulajdona.
 - 20) Singlén, a b. Ghilányi-családé.
 - 21) Nagyvároson.
- A 8—21-ig majdnem egyenlő sajátságú savanyúvíz-források, gyengék, de itálnak kellemes ízűek.
- 22) Czemétén, fürdővel, Eperjeshez egy órányira fekszik, savanyúságát veszíteni kezdi, s kénköves vízzé akar átváltozni. Eperjes városának tulajdona.
 - 23) Magyar-Raszlaviczán, a Hedry-család tulajdona.
 - 24) Fricskén a Kapy-családé.
 - 25) Malyessón és
 - 26) Pitráván a Kapy-családé.
 - 27) Alsó- és Felső-Sebesen, Tvaroszában Bártfa városáé.
 - 28) Kakasfalun a sóvári urodalomhoz tartozik.
 - 29) Kendén a Jámborszky-család tulajdona.
 - 30) Somosujfaluban gróf Andrássy Györgyé.
 - 31) Hanusfalván 3 forrás a Dessewffy grófok tulajdona.
 - 32) Varjufalván a Fekete-családé.
 - 33) Bajoron a Kecskés Pál tulajdona.
 - 34) Berkin a Jelenik-család tulajdona.
 - 35) Izsépen a Roll-család tulajdona.
 - 36) Radácson a Vietorisz-család tulajdona.
 - 37) Lagnón két forrás, a gr. Szirmay-családé.

K é n f o r r á s o k.

- 1) Szent-László hegyen (Willecz-hurka) fürdővel, Eperjes város tulajdona.
- 2) Kelemesen fürdővel.
- 3) Alsó-Sebesen fürdővel.
- 4) Schavnikon.
- 5) Szebenben, fürdő-intézettel 10 kádra, a város tulajdona.
- 6) Hradiszkon fürdővel, két fürdő-szobával. A gróf Szirmay-család tulajdona.
- 7) Ádámföldén.
- 8) Nagy-Szilván.

- 9) Ternyén.
- 10) Töltszéken.
- 11) Kapronczán.
- 12) Pálvágáson.
- 13) Boroszlón.
- 14) Szinye-Lipóczon.
- 15) Haszlinban a gr. Szirmay-család tulajdona.
- 16) Bajorvágáson a Berzeviczy családé.
- 17) Decsön a gr. Szirmay családé.
- 18) Kosseleczen gazdag forrás, báró Horváth-Palocsay örököseié.
- 19) Plavniczán több forrás b. Horváth-Palocsay örököseié.

És még több helyen léteznek kénforrásos vizek, nagyobbbrészt elhanyagolt állapotban, melynek mindegyikét művelni lehetetlen, különben az egész megye fürdőkkel volna elárasztva.

S ó s f o r r á s o k.

- 1) Alsó-Sebesen iblany nyomaival.
- 2) Felső-Sebesen 4 sós forrás, melynek vize 12 kádba vitetik. Női betegségek és gyermeki súlyos nyavalyákban felette foganatos. „Magyar-Ischl“-nek is nevezik. Gróf Haller tulajdona.
- 3) Sóváron a kincstáré.

S z í k i b l a n y o s (Jod-Natron Quelle) f o r r á s o k.

- 1) Czigelkán gazdag forrás, szét is küldetik, de nem azon mennyiségben, mint megérdemelné; gróf Erdődy Mária tulajdona.
- 2) Radomán, a gr. Szirmay-családé.
- 3) Dubován, a gr. Szirmay-családé.
- 4) Niklován gróf Erdődyé.

A töltszéki határban, már 1680-dik évben cementvíz-forrás fedeztetett fel, de azóta eltűntek nyomai. A Kapy-család oklevéltárában őrzött okiratok után mintegy 50 év előtt fürkészték ezen forrás hollétét, de sikertelenül.

Sáros megye ásványos vizeinek körülményes leírását s tudományos elemzését Chyzer Kornél orv. tud. s m. tud. akadémia lev. tagjának az 1862. évi „Gyógyászat“ 6, 7, és 11-dik számaiban, s ugyanonnan külön lenyomva Budán 1862. bővebben s szakértően tárgyalva olvashatni.

A n ő v é n y o r s z á g b ó l.

a) A fáknak következő nemei díszlenek itt; a cser-, tölgy- és fenyőfa különféle nemei, ezek között legkitünőbb a veres fenyő; továbbá: a bükk-, nyár-, jegenye-, nyír-, gyertyán-, kőrös-, juhar-, judás-, szil- és fűzfa; mindenek felett bükk- és nyírfa leginkább tenyész itt.

b) gyümölcsfákból a körte-, alma-, cseresznye-, meggy- és szilvafa a leggyakoribb s legjővedelmezőbb.

c) Bokrokból a bodza, kökény, fenyőmag, pongyola-fanzár (*licium barbarum*), mogyoró, egres, ribiszke, csipke, vörös hanta minden lépten nő; különösen az egres és a ribiszke a váromladékokban buján tenyész.

d) A természet pazarolva hinté el e megye völgyei- s bérceire a legbájosb virányát, melynek fajaival, ha a t. olvasó megismerkedni ohajt, olvasa át az „1860. Magy. Tud. Akademia mathematic. és természett. közlemények II. kötetében Eperjes viránya zuzmói“ című értekezést tudós Haszinszky Frigyesről, mely szakavatott tollal írt becses műből nem csak szellemi élelményt, de felette hasznos ismereteket is gyűjthet.

A fűnek számos fajai közül a mindennapiakat emlitem föl, u. m. a vörös és fehér lóherét, mely nagy bőségben terem e megyében, s még nagyobb szorgalommal termeltetik.

Széna és sarjú kaszálója e megyének, habár a szántóföldekhez aránylag kevés van is, de rétjeinek kitűnő jósága s termékenysége kipótolja azt; a völgyek dús kaszálókkal vannak elborítva, sőt a hegyek oldalait is annak használják. A mennyi fű Heves megyében három, Békés-, Bihar- és Bács megyékben pedig öt hold réten terem, Sáros megyében 1 hold kaszálón ugyanannyit nyerhetni.

A legszebb kaszáló-rétek a Tárca, Tapoly, Szekcső és Svinka vizek partjain díszlenek; s a legelső szénás gazdák: gr. Desseffy, gr. Haller, gr. Klobusiczky, gr. Andrassy, Bujánovics, Keczer, Ujházy, Merzse, Bertóty, Raszlaviczky, gr. Wolkenstein, gr. Szirmay, nemes Szirmay, Péchy, Semsey, Bánó és Szulowszky családok.

e) A kerti vetemény (konyha-zöldség) minden fajai bőségben teremnek itt, a városokban épen úgy, mint a vidéken. Sáros megye különösen a kertészetben, mondhatni, nagy haladást tett már régiebb időtől fogva, s e tekintetben honunk sok gazdagabb megyéje példát vehetne Sároستól. Mi onnan ered, hogy e megyében alig van helység, kivéve a zordon lengyelországi határszélt és a hegyes, erdős, terméketlen makoviczai járást, melyben egy vagy több úrilak nem volna, s ezen számos nemes uraknak majd mindegyike szakácsot tart, ki egyszersmind kertész is egy személyben, s kinek fő foglalkozása a kertészet; mint szakács leginkább csak télen szerepel s van elemében, midőn a külső munkálatok megszűnván, a rokonok és a jó barátok egymás látogatására sietnek, s azt egymásnak viszonozzák, mely alkalommal igen természetes, hogy a szakács igénybe vételik, kinek mint kertésznek telen át a zordon természet vastag hólepellet borítá el működése terét; s így a sárosi nemes urak üdvösb ötletre nem is jöhettek volna, minthogy a nyári kertészt téli szakácscsá alakítsák át, a helyett hogy az a hosszas télen át tétlenségnek s nélkülözésnek legyen kitéve.

Ezen szakács-kertész rendszer már régi idő óta divó Sáros megyében,

Ennek igen jó oldala van, sőt tán ezért is van e megyében oly sok díszes kert.

A kerti vetemények oly olcsók itt, mint sehol másutt a hazában.

Bőségben terem itt a virágos káposzta (kartifol), karaláb, vörös, fehér és olasz káposzta, cukor-borsó, bab, spárga (asparagus), sárga-, fehér- és vörösrépa, fok- és vereshajma; tök, ugorka, paprika, zeller, petrezselem, stb.

A görög- és sárga-dinnye termelését a lég élessége akadályozza.

f) Gyümölcs nagy bőségben terem az egész megyében, s még sokkal több teremhetne, ha azt a köznép hanyagsága nem akadályozná. A nemes gyümölcs csak a földesurak és a városi polgárok kertjeiben található, a köznép megelégszik olyannal, a melyet a véletlenség növesztette fa nyújt neki; sőt még a fáját is az azt emésztő férgekől tisztítani rösteli, s ha őt a papja erre szép oktatással rábirni igyekszik, azt adja válaszul: „ad az Isten ugy is, ha akarja.”

Kivételt tesz azonban a Szeben tájékán lakó nép, hol a nyársardói s a jakabvágási nagyszemű cseresznye olyannyira híres, hogy az a bécsi cukrászokhoz szállítatik; továbbá híres a sóvári alma, a nyirjesi körte.

g) A Sáros megyei szilva, mely a mívelt osztály kertjeiben terem, édes-ségére a szatmárrival vetekedik; annak fáját a köznép telkein a természet növeszti, s egyáltalában nem nemesítetik.

h) Az alma, császár- és pergamenkörte, cseresznye, szilva és dió bőségben, a berkenye és barack gyéribben terem. Mogyoró tán sehol sem terem oly nagy bőségben mint itt; som, szeder, földieper (szamóca), borovicska, ribizli és egres felényire leszedetlen marad.

i) A szőlőtő két század óta végképen elenyészett Sáros megyében, s ma már csak egy helyen láthatni azt Abauj megye határán, Tehány községben.

k) A földi mogyoró kikeletkor oly tulságos bőségben terem Sáros megyében, hogy annak kiásásával számtalan család keresi kenyerét; gyümölcse főve igen ízletes.

l) A gombának minden kigondolható fajai hihetetlen bőségben nőnek itt. Június és július hóban a nép ezrei borítják el e megye roppant erdőségeit és gombával megrakodva térnek haza. A legnagyobb gombatermés esős években szokott lenni; meleg nyári eső után ezrivel búvik ki a különféle színű gomba s az erdőt Isten áldásaként borítja el; s méltán mondhatni ezt e tájon Isten áldásának, mert e megyében a gomba sok ezer családnak éltet adó tápot nyújt termése idején; azonkívül a mi az azt szedő szükségletén felül megmarad, a városok piaczáira vitetik, hol azt megveszik; ha pedig a város egy gombatermő helytől távol esik, a megmaradt gombát a napon vagy kemenczékben megaszalják, mely aztán télen át káposztalében megfőzve jóízű eledelül szolgál.

A v e t e m é n y e k.

Búza, rozs, árpa, zab, tönköly (de csak kevés), pohánka (másképp tatárka vagy hajdina), borsó, lencse, bükköny, csicserborsó, kerekrépa, len, kender, burgonya (kolompér), melylyel a szántóföldek $\frac{1}{6}$ -része van beültetve, terem itt; köles azonban igen kevés, ugy szinte a kukorica is leginkább csak a kertekben díszlik, a megye alsó részén azonban már a szántóföldeken is kezdik termelni mintegy 25 év óta.

A Sáros megyében termesztett vetemények a szorgalmas gazdászat tevékenysége daczára sem elegendők e megye népességének táplálására, mivel a határok, melyek a nélkül sem nagy terjedelműek, nagyobbrészt erdőségből, meredek hegyekből állanak, s a föld is nagyobbára soványul terem.

Az állatországból.

A) A ragadozó- és vadállatokból:

a) A medve, habár nem nagy számmal is, a péchujfalusi, balásvágyai, palocsaí és kleMBERGI hegyekben találtatik.

b) A farkas sokkal gyakoribb, melynek kiirtásában a hajdani megyei tisztviselők igen sokat s erélyesen fáradoztak.

c) A vad disznó, és

d) az őz, a Beszkéden igen elszaporodott.

e) A nyúl,

f) a borz, és a

g) róka mindenütt nagy pusztításokat visz véghez.

h) A görény a pajtákban és a csűrökben tanyázik.

B) A szárnyas vadakból:

a) A szalonka (snepf), fürj, fogoly, vadgalamb, gerle, fenyvesmadár bőségben tenyész, a vadkacsa (rucza) és a szárcsa azonban csak tévedésből vetődik ide.

b) Az erdei madaraknak számtalan faja honol itt, a nevezetesbek: a sas, bagoly, varjú, holló, csóka, pintyfajok, rigók, szajkók, stb.

C) A csúszómászó férgek közül:

a) A kigyó számos fajai tenyésznek a rengeteg erdőségekben és az elpusztult várak omladékaiban.

b) A gyík,

c) vakondok,

d) prücsök stb. közönségesek.

e) Halban igen szegény e megye, minthogy nagyobb folyója nincsen, s csak imitt-amott nagyobb földesurak halastavaiban tenyészik csekély mennyiségben.

A Poprádban van ugyan lazacz, de itt a halászatot legkevésbé értéki, s nem igen gyakorolják.

Az arany és fekete pisztráng a balásvágási, palocsai, péchi, beszékdi és körösfői erdőségben ugyan még ma is találhatik, de már igen gyéren, mivel azt a környék lakói nagyobbbrészt kifogdosták.

f) R á k kevés van, de igen jóízű.

g) B é k á n a k pedig, a teknőst kivéve, minden faja tenyészik.

D) A h á z i állatokból:

a) A l ó első helyen áll, de csak a földesuraknál láthatni szép és használható lovakat; a köznép lovai elkorcsosodott fajtából állanak.

Van az egész megyében 12,891 ló a csikókkal együtt.

b) Az ö k ö r sokkal jobb karban tartatik s gyakoribb a lónál, bikákkal együtt 24,783 darabból áll; miből láthatni, hogy itt az ökör jobban használatik a lónál, különösen a lengyel határon két faluban sincs egy ló, de egy földésznek 4—8 ökre is van.

c) A t e h é n meglehetősen szép és jó fajú, de csak a folyók környékén; a hegyek között sokkal kisebb s elkorcsosult. A tehenek száma Sárosmegyében 34,532.

d) A j u h -tartás virágzó állapotban van e megyében. Itt a juh az ugynevezett kosár-rendszer által a földet a kikelettől késő őszig nyomról nyomra trágyázza. A juhokat rendesen fejkik, s a Sáros megyei juhászok (bacsók) igen ízletes túrót készítenek. Az idevaló juhászok igen babonások, juhaiknak jó vagy mostoha sorsát nem az elemek befolyásának, hanem egyedül a babonának tulajdonítják.

A juh száma az egész megyében 96,487.

A legelső juhtartó gazdák: gróf Dessewffy, gr. Erdődy és Bujánovics.

e) A k e c s k e nagyon elszaporodott e megyében, minthogy a táj igen kedvezőleg hat annak tenyésztésére; sokkal jobban is díszlik e házi állatt itt, mint a tehén, különösen a határvidéki tehénnél jobb tejet ad. A kormány s a megyei rendszer alatti tisztviselők is több rendeletek által akadályozni akarták a kecskének oly kártékony szaporodását, miután ez az erdő sarjadékait, sőt annak fáit is nagyon pusztítja. A kecske száma az egész megyében 5—6000-re tehető.

f) A s e r t é s lengyelországi fajta, kisebb a szalontainál s nem hízik meg annyira, mivel azt leginkább csak burgonyán és árpán, nem pedig kukoricán hizlalják. A makkon hizott sertések szalonnája kitűnő jó ízű.

E megye koránt sem tenyészt annyi sertést, a mennyit elfogyaszt; ezen szükséglet $\frac{2}{3}$ -részét Zemplin-, Ung-, Szatmár-, Szabolcs- és Bihar megyék hizlalt sertései pótolják.

g) Ö s z v é r és s z a m á r alig látható itt.

h) A k u t y a fajtából az agárt kivéve, itt is épen úgy mint honunk többi tájain, minden más faj létezik.

i) A macska hasonlóképen.

D) A házi szárnyasokból a pulyka, lúd, kacska, tyúk és galamb fájdalom nem nagy számmal tenyészik, a baromfinak a városok piacain nagy kelete van.

E) A méhészet igen rossz lábon áll, ámbár annak kedvező helyeiben nem szükkölködik e megye.

VI. Az iparnak

Sáros megyében legnevezetesebb tárgya

a) a győlcse, mely a sléziai rumburgi után legjobb a birodalomban.

Sáros megyében 8598 szövőszék van, melyeken gyolcs, kanafász, daróc, asztal- és zsebkendő készül. Itt minden földész neje s leánya egyszerűsmind takács; s ha egy nőtlen pórlegény leánykérőbe megy, a legelső kérdés, melyet mennyasszonyához intéz, az, hogy tud-e szőni? S az anyák, a helyett, hogy a nem ínyők szerinti kérést nyíltan elutasítnák, azt adják válaszul, hogy leányuk még nem tud szőni.

Szentmihály naptól fogva január vagy február haváig oly szorgalommal fonnak a Sáros megyei nők, sőt sok helyen a férfiak is segítik őket e munkában, hogy a kandallótűz világánál éjjelleg pörgetik az orsót, s a szorgalmas háziasszony már hajnali három órakor felkölti hézanépét, mely ismét a guzsalyhoz ül.

Martius kezdetén mindenfelé mozgásba hozzák a szövőszékeket és sok helyen egészen pünkösdig működnek.

Az egész megyében körülbelül 60,000 vég gyolcs, kanafász, daróc asztal- és zsebkendő készül, egy véget 21 bécsi rőffel számítva.

Több helyen az urhölgyek is foglalkoznak szövással.

Leghíresebb volt e megyében azon szövet, melyet özvegy Péchy Ferenczné született Bereczky Borbála készítettett Hermánban, s mely a rumburgi győlcsnak miben sem égedett.

Vannak e megyében nagyszerű vászonfehérítő intézetek, melyek között legkitünőbbek a bártfai, eperjesi, kurimai, szedliczi és a szuhai (szuha dolinai).

b) A pálinkafőzést szintug mint a gyolcs szövést, az egész megyében nagy szorgalommal űzik, azzal a különbséggel, hogy szövőszék majd minden háznál pálinka főzőház pedig majd minden helységben egy van felállítva.

A Sáros megyei köznép, a bortermelés hiánya s annak magas ára miatt, rendesen égett itallal él, még pedig egynémelyike túlzottan; miért is a köznép tunyasága egyedül e kártékony hatású ital tulságos élvezetének róható fel.

Sáros megyének éghajlata mérsékelt; levegője tiszta, mert itt moosár és posvány nincs, s így nincsenek mérges kigőzölgései a földnek; miért is egészségesb tájék alig van hazánkban; mégis itt sok földész élte legszebb korában elsatnyúl vagy sirba száll, mert a mérges hatásu szeszes ital túlzott élvezése csakhamar fölemésztí erejét.

c) Fűrészmalom a Tárca és Tapoly vizén mintegy 500 van, miért is a deszka felette olcsó e megyében.

d) Zsindely szinte nagy mennyiségben készül itt, s innen Abauj és Zemplin megyébe a Hegyaljára szállítatik.

e) Malom minden folyón s patakon van e megyében, sőt egy község határában (holott Sáros megyében nem igen népesek a helységek) olykor több malmot is lehet látni.

Sáros megyének legnevezeteseb malmai: az eperjesi, bártfai, szebeni, csaplánkai, tarbaji, héthársi, szentpéteri, sóvári és a somosi.

f) Papirmalmok Szinyelipócson, Zborón, Berzeviczén, Bártfán és Szebenben vannak. Ezelőtt több papirmalma volt e megyének, de azok egymás után elenyésztek.

g) Lőpormalom ezelőtt kettő is volt Eperjesen.

h) Salétromot háború idején sok helyen, béke idején három helyen főznek.

i) Hamuzsirt sem főznek most már oly nagy mennyiségben mint ezelőtt.

k) Üveghuta Livón, Sztebniken és Sarbován, gróf Erdődy Györgyé.

l) Vasgyár Kruszlón és Fricskén gr. Forgáché.

m) Fehérszerépedénygyár Eperjesen van.

n) Bőrgyár Fintán nagy virágzásban áll; gr. Desseffy Sámuel tulajdona.

o) Likörgyár, melyben vanília, kávé, ananász, köménymag, citrom, narancs, úrmös stb. édesitalok készülnek, a kelemesi réteken van.

p) Sót a királyi kincstár Sóváron főzet, évenként rendesen 101,000 mázsát. Ezen foglalkozás 300 embernek nyújt kényeret.

r) Posztó egykor Nagy-Sároson, Szebenben és Bártfán készült, s ma ezen gyárak pokrócz-szővőszékekkel aljasultak le. Ezek között a nagysárosi volt a leghiresebb. Jelenleg műhelyekben készül a posztó, különösen Eperjesen, mely finomsága s jóságára a brünnivel vetekedik.

s) Kézművek a három sz. k. városban: Eperjesen, Bártfán és Szebenben nagy bőségben készülnek; ezeknek minden nemei virágzanak itt, u. m. szabó, csizmazia, cipész, szűcs, timár, varga, szíjgyártó, kötélverő, kerekgyártó, asztalos, nyereggyártó, ács, kőmives, fakács, fazekas, lakatos, paszamántos, keztyűs, órás, kovács, mézesbábos, pék, mészáros, harangöntő, bádogos, kolompáros, ötvös, aranyozó, rézmives, fésűs, puskamives, esztergályos, kőfaragó, serfőző, téglavető, szobafestő, gombkötő, posztós, posztónyíró, or-

gonamives, szappanos, öntő, könyvkötő, bognár, pintér, tű- és gombostű csináló, kalapos, üveges, kéményseprő, borbély stb. kézművek élénken üzetnek. Leghíresebbek a megyében az eperjesi, nagysárosi és a szebeni tímárok és vargák, valamint a nagysárosi, hanusfalvai és a zborói pipacsinálók.

A helységekben kovácsot, kerékgyártót és szabót kivéve, csak gyéren találhatni ezeken kívül még más kézműveseket is.

Mezővárosokon csizmadia és varga is találtatik.

t) A művészetekből a szobrászat, festészet és zenészet mind a három sz. k. városban, különösen Eperjesen túrhető viszonyok között van képviselve. A színművészet Eperjesen és nyáron át a bártfai fürdőben meleg részvételre talál; Eperjesen a magyar színészet különös pártolásban részesül; a bártfai fürdőt a német színészek látogatják.

u) Orvostudor 14 van az egész megyében u. m. 2 Bártfán 7 Eperjesen, 1 Szebenben, 1 Magyar-Rászlaviczán, 1 Sóváron, 1 Girálton, 1 Felső-Orlikon; 9 seborvos, u. m. 2 Bártfán, 3 Eperjesen, 1 Szebenben, 1 Felső-Sebesen, 1 Sóváron, 1 Hétháron; 13 okleveles bába, 7 gyógyszerár u. m. 2 Bártfán, 3 Eperjesen, 1 Szebenben, 1 Girálton.

VII. Sáros megye népe.

Itt is ép úgy mint más megyében, a népnek különféle osztályai s fokozatai léteznek. Hitfelelkezetben valamint nyelvben többé kevésbé szintugy különböznek egymástól.

A megye általános nyelve a tót, azután jó a ruthén, német és végre a magyar, mely leginkább csak a mivelt osztály sajátja, még pedig annyira, hogy az egész megyében minden nemes s a városi előkelő polgárháznál már kisdéd korától mindenki magyarul beszél.

A mivelt osztály általában gyöngéd, nyájas, és vendégszerető.

A városi polgárság szintén nyájas és barátságos; legkitünőbb sajátosságai a szorgalom és a takarékoság, melynek nyomai mind a három sz. k. városban, kivált pedig Eperjesen láthatók, hol a polgárok díszes lakai s kertjei eléggé jellemzik a Sárosmegyei iparosok szorgalmát, miveltségét, s a széphez és korszerűhez finom izlését.

A földész s a köznép miveltségi haladásának nagy akadályul szolgál a szegénység, mindenek felett pedig a testet ellankasztó s az észet tompító gyilkos hatású szeszital tulságos élvezete, miként azt a Sáros megyében számosan létező pálinkafőzések tanúsítják. E nép különben szelid, s a természettől eléggé fogékony észszel van megáldva, de annak kifejlődése csak kedvezőbb körülmények között remélhető.

Az izraeliták élénkké teszik itt is ép úgy, mint más megyékben, a

kereskedelmi forgalmat, minthogy e megyében meglehetősen számmal léteznek, melynek ők több százados lakói; némelyek közülök kereskedők, mások ismét pálinkafőzéssel, korcsmárossággal, haszonbérlettel és iparúzlettel foglalkoznak.

Barna szénészeket minden sz. k. és mezővárosban és sok községben láthatni, minthogy e megye népe egyáltalában igen kedélyes s mulatságot kedvelő.

A megye népe általánosan véve ép, egészséges és jól termett; a nőnemben sok kitűnő szépet láthatni, sőt a valódi rút gyér látvány itt. A mivelt osztályu szépnem nyájas és kellemes társalgásu, azonban a fényűzéshez különös előszeretettel viseltetik, mint ma már majd mindenütt.

A pórnö jelleme kitűnő szép Sáros megyében; fáradhatatlan dolgoz és szorgalmas, a nélkülözést, sőt a legnagyobb inséget nyugodtan tűri; takarékos, gondos házinő és jó anya, a mellett nyájas és szelid.

VIII. A kereskedelem.

Sáros megye kereskedelmi tekintetben nem utolsó helyen áll. Sokan szárvasmarhával kereskednek, s lejárván az alföldre, egész falkákat hajtanak fel. Vannak kik kövér és sovány sertésekkel, juhokkal üznek kereskedést. Mások ismét megkeresik Sátoralja-Ujhelyt, Kassát, Miskolczot, s onnan gabonát hozván, az eperjesi piacon adják el. Ezelőtt a borkereskedelem a legfontosabb üzlet volt itt, s belőle többen meggazdagodtak. Most e tekintetben csak Eperjesen és Bártfán látszik némi élénkség. Különben a bort többnyire Hegyaljáról, Miskolczról s Egerből hozzák fel; oda visznek lent, gyölcsöt, pohánkat, borsót, lencsét, aszalt szilvát.

Legnevezetesebb árutérei: Eperjes, Bártfa és Szeben, a két utóbbi azonban az elsővel össze sem hasonlítható

IX. Tanodák és nevelőintézetek.

Fő tanintézetei e megyének az eperjesi római katolikus és ugyancsak az eperjesi ágostai 8 osztályu nyilvános főgymnasiumok. Az elsőben 12 tanár és rendszeresen mintegy 300 tanuló van. A másodikban szinte 12 tanár és körülbelül 250 tanuló.

A római katolikusoknak 6 főelemi tanodájok van: Eperjesen, Bártfán, Szebenben, Kajatán, Nagy-Sároson és Boroszlón, 17 tanárral és 634 tanulóval; továbbá 76 elemi tanodájok 80 tanítóval, s 3126 tanulóval; a görög-egyesülteknek 66 elemi tanodájok, 66 tanítóval, 2023 tanulóval; az ágostaiaknak 19 elemi tanodájok 31 tanítóval, 1214 tanulóval.

X. A megye története.

Sáros vármegyének a IV. Béla előtti korszakba eső története igen homályos; a régi okiratok nyomán legalább annak multjáról igen keveset, vagy tán semmit, s ha tudunk is valamit, az is kétségen alapul.

Ezen megye legrégibb neve Ujvár volt, melyet a Henigh (Hanigoveze, Hönigsdorf) várától kapta; mely Ujvárnak neveztetett; s azért különböztetett meg azon Ujvártól, melyet Aba Sámuel Nádasdon alól a Hernád partján épített, miért is amaz Abaujvár nevet nyert.

Abauj és Sáros Zsigmond király koráig egy megyét képezett, s azzal össze volt kapcsolva, miként azt Zsigmondnak némely okleveleiből kivehetni, melyekben „Comitatus nostri utriusque Ujvár etc. (mind a két Ujvár megyénk)” kitételeket olvashatni.

Ezen egyesült megyék gyűléseit hol Garadnán Abauj megyében a Hernád partján, hol pedig Sárosban felváltva szokták tartani.

Sáros megye igen terhesnek tartotta jegyzőjét a Garadna helységben tartott közgyűlésre lóháton oly messzire küldeni; Abauj megye pedig a jegyző alá pihent lovat a kassai hegynél tovább küldeni nem akart. A két egyesült megye közt viszálykodás s meg hasonlítás támadt, minek folytán külön váltak egymástól. Ujvár megye Sáros várától nyerte nevét, Abauj vármegye pedig előbbeni nevéhez hű maradt.

Ezen elválás 1360. év táján történhetett, s csak azon időtől fogva fordul elő Sáros, vagyis Sáros néven, elég hibásan ugyan, minthogy Sáros várnak Záros az eredeti neve, tán azért, mivel a keskeny tárczai völgyet igen könnyen elzárhatta az ellenség előtt.

Már a Tuhutum fia Moglouth vagy Moglód Kapivárban lakott, s azt neve után Moglódnak nevezte, mely nevet az egészen 1410-ik évig viselt addig t. i. míg Kapy András kamarai gróf birtokába jutott, ettől fogva Kapivárnak neveztetett.

1160. István királyi herczeg szepesi és sárosi herczeg czimet viselt (Dux de Scepus et Sarus.).

1241. Kálmán kir. herczeg IV. Béla öccse slavoniai és Sáros megyei czimmal élt (Dux Slavoniae et in Sarus).

Ezen táj IV. Béla koráig, kivéve némely András féle adományozásokat feledékenységben maradt, s a hazai történelemben csak azon idő óta foglal érdekes helyet, midőn IV. Béla a szerencsétlen sajói csatában a tatárok által megveretvén, Sáros várába menekült, honnan Znió várába, majd ismét Dalmatiába futott.

Némely írók állításai szerint már II. (vak) Béla Sáros várában lakott és Boricsot, Kálmán vélt fiát Zborónál verte meg.

1293. III. András a nagysárosi plebánusnak az egész határbeli dézmát oda ajándékozta.

1312-dik évi június 15-én Robert Károly trencsényi Csák Mátéval Rozgonnál megütközvén, a csataláncz majd Sárosvárig huzódott. E csatában Omodei nádor két fia is elesett.

1325. Róbert Károly ipja Ulászló lengyel király látogatására menvén, Sáros megyén keresztül utazott, s Kurima helységében Obajduch (Abajdos) nevű nemesnél vendégtetett meg.

1349. István kir. herczeg Sáros és Szepes földesúri czímet viselt (Dominus terrae Scepus et Sarus); de már 1352-ben sárosi és szepesi herczegnek (Dux de Scepus et Sarus) írta magát.

1350. I. Lajos király egykori nevelőjének Poháros Péternek a moglódi (később kapivári) uradalmat adományozta, s őtet egyszersmind a lengyelek elleni fővezérének is kinevezte.

1439. Albert király hirtelen történt halála után özvegye Erzsébet II. Ulászló király ellen, és saját hatalma megszilárdítására a cseh huszitákat az országba hívta, a többi várakkal együtt Sáros várát is átadta nekik.

Ezen alkalmatlan vendégek Swehla, Giszkra, Talafusz és Axamit vezéreik alatt a birtokukba ejtett Sáros, Komlós, Palotsa és Berzevicze várakból 30 hosszú éven át, egészen Mátyás koráig sanyargatták, rabolták és pusztították e megyét, a nélkül, hogy garázdálkodásaiknak korlátot lehetett volna vetni, míg végre

1468-ban Mátyás király a husziták vezérét brandeizi Giszkra Jánost Sáros megyei örökös főispáni méltóságra emelvén, a rabló cschekeket egy részt megszelídítette, másrészt pedig fegyveres kézzel irtotta ki.

1490. II. Ulászló király a Szapolyai nemzetséget megerősíti a Sáros megyei örökös főispánságban, melyet az még Mátyás királytól nyert.

Ugyanaz, a Thurzó család Sáros megyei adományait megerősíti, melyeket az szintén Mátyás királytól nyert.

1526. évi aug. 29. II. Lajos alatt a gyászos mohácsi csatában több előkelő Sáros megyei nemzetségek ivadékai harczoltak és elvérzettek, u. m. Tárczay Miklós, Kapy László és Sandrin, ki Szinye-Merzse István és László és Kelemessy Imre szinte e megyei nemes vitézek előtt a csatatéren szóbeli végrendeletet tett; továbbá Keczer, Úsz, Sós, Dobay, stb., némelyek azonban megmenekültek.

1527. Szapolyai Jánosnak királylyá lett választatása után Sáros megye örökös főispánsága megszűnt, melyet Perényi Péterre ruházott a sárosi uradalommal együtt, az utóbbit örökösen adományozta neki, de a főispáni méltóságot nem.

János és I. Ferdinánd királyok korában e megye sokáig volt Szapolyai pártján, miután a hatalmas Tárczay György, Perényi Péter és Gábor tekintélyökkel támogatták e gyöngye királyt; azonban Tárczay Györgynek az ugocsa-szőllősi várban eleste után Sáros megye egyes megerősített helyeit

kivéve Ferdinándnak hódolt. Tárczay György magvaszakadtan halt el, várai s birtokai a királyi ügyészre szálltak.

1539. Melanchton Fülöp, Luther tanítványa és Stockelin Lénárt Bártfán az ágostai vallás tanait hirdették, mely e megyében termékeny földre talált az egymást érő forradalmi korszakban, s csakhamar gazdagon gyümölcsözőtt, a protestáns imaházak és tanodák egymásután emelkedtek.

1558. Ferdinánd király Szapolyainak és Perényinek Sáros megyei birtokait a Thurzó-nemzetségnek, Tárczayét pedig Dessewffy Jánosnak, Forgách Simonnak, Péchy Gáspár- és Mártonnak adományozta.

Azon időben telepedtek le e megyében a Dessewffy, Péchy, Forgách, Bornemisza és Tahy családok.

A Tarkó várát ostromló katonaság a megyében maradt s nem csak Tárczay György birtokaival, hanem a szomszéd urak vagyonával is kiméletlenül bánt; mire a megye az 1568-dik évben tartott közgyűlésében a nemességet a megye zászlója alá oly szigorú meghagyással fegyverre szólította, hogy a ki határozatának nem engedelmeskedik, saját telke kapuján köttetik fel. A megye fölfegyverzett nemessége megtámadta a vérteseket, s Tarkó és Szeben között véres harcz keletkezett, melyben a nemesség lett győztes. Az egy mérföldnél hosszabbra nyúló ostromtér mellvértekkel, sisakokkal s holtakkal volt elborítva. Hogy a megye alispánja csak egy nemest is, ki fegyvert fogni vonakodott, saját kapuján, vagy bárhol másutt felakasztatott volna, annak nyomára nem akadhatni.

Miksa király ily számos (3000?) gyakorlott vértés lovasának elvesztését nem vehette közönyösen, ezen esemény után még nagyobb vértés-sereggel rakatta meg e megyét, de ezeknek méltatlanságai ellen többé nem emelt panaszt sem a földesúri osztály, sem pedig a nép, kivéve némely jelentéktelen surlódásokat.

1603-ban Bocskay István tárt kapukra talált Sáros megyében; de II. Mátyás, miután Bocskayval kibékült, őrszemmel tartotta e megyét, mely előtte rossz hírben állott, az őrséget megkettőztette, s Eperjes védfalait lerontatta.

Ugyanakkor vette kezdetét a Luther s Calvin tanait követők üldöztetése is.

1642. Rákóczy György békét kötve III. Ferdinánd királylyal, a magvaszakadt Thurzó család Sáros megyei birtokait adományul nyerte, valamint hercegi czímmel e megye örökös főispánja is lett. Későbbben pedig Osztrog Janusius lengyel hercegtől a makoviczai uradalmat megvette, mi által Sáros megyének $\frac{1}{4}$ -részben földesurává lett.

1657. I. Rákóczy Ferencz, György fia, atyja példáját követve, pártot ütött; de atyjának sem eszét, sem pedig szerencsését nem örökölvén, vállalta meghiusult, s csak anyjának Báthory Zsófiának, kivált pedig nagy befolyású jezsuiták közbenjárásának köszönhető szabadsága s birtokai megtartását. Majd ismét minden ok nélkül Lengyelországba ütvén; Sáros megyét a lengyelek dúlásainak tette ki.

1681. Sáros megye Tököl lázadási működéseinek fő színhelyévé vált, minthogy itt és a Szepességen több várak levén birtokában, a hozzá szító párt nagy számu volt e megyében.

1683-dik évi sept. hóban O t l i k G y ö r g y, Tököl kapitánya ujonczokat szedett Sáros megyében. Ugyanakkor nagy pusztításokat vittek ott véghez a kúrczok.

1684-ben Veterany György, Frigyes württembergi herczeg és Schulz ezredes, miután Szebent bevették volna, 15,000 emberből álló sereggel az Eperjés alatt besánczolt 7000 főnyi Tököl csapatait egy véres harcban legyőzték sept. 7-én, s Tökölnek a török szultántól ajándékozott fényes kiállítású sátrát még több gazdag zsákmánnyal együtt elfoglalták.

1686-ban a Tököl-forradalom lecsillapultával egy királyi bizottság küldetett Sáros megyébe, mely Karáffa tábornok elnöklete alatt Eperjesen székel, hajmeresztő vérfürdőt idézett elő, s a nép által eperjesi mészárszéknek (Laniena eperjesiensis) neveztetett.

1687-dik év tavaszán nagy kegyetlenségeket hajtatott végre Karáffa főherjai által. Az eperjesi fő téren felállított vérpadon többen kínoztattak, lefejeztettek s felnégyeltettek. Ezen áldozatok között Sáros megye-fiai is hullottak el u. m. C z i m m e r m a r n Zsigmond nemes származásu eperjesi tanácsos s az evang. collegium felügyelője kínoztatott, lenyakaztatott s felnégyeltetett. W e b e r Frigyes eperjesi tanácsnok, lenyakaztatott. F l e i s c h a c k e r György lenyakaztatott. R a u s c h e r Gáspár eperjesi kereskedő lefejeztetett. S c h ö n l e b e n György lenyakaztatott. B a r a n y a i György eperjesi nemes tanácsnok, evang. tanoda felügyelője kínzás után kivégeztetett. S c h w a r t z János eperjesi evang. lelkész elfogatott, de szabadon bocsáttatott. K e c z e r András régi nemes családtagja kínzás után lefejeztetett. K e c z e r Gábor az élitelt Andrásnak fia lenyakaztatott. S á r o s s y Márton nagysárosi nemes ifjú lenyakaztatott. S z i r m a y Miklós elfogatott; de gróf A r i a n z a császári tábornok közbenjárása által ártatlansága napfényre derülvén, szabadon bocsáttatott. N a g y i d a i S z é k e l y András kínzati vallatás után lenyakaztatott.

1699. II. Rákóczy Ferencz Sáros megyei birtokai megszemlélésének ürügye alatt nagy-sárosi kastélyába szállott, a hol a békétlenek nagy óvatossággal közeledvén a herczeghez, annak minden mozdulatát s ejtett szavát figyelemmel kísérték, s végre neki bátorodván, forradalmi szándékukat nyilvánították.

Azonban a herczegnek minden mozdulatára ügyeltek s működései nem maradtak titokban, Bécsben szintoly jól értesültek mindazokról, amit a forradalmi zártkörű tanácsközmányokban határoztak. Nagy-Sáros környéke tömve volt katonasággal, miért is

1701-ben, midőn Rákóczy Ferencz nyugodtan aludt volna saját kastélyában gróf S o l a r y vértess ezredes 500 főből álló császári lovassal éjnek

idején váratlanul a hercegi lak udvarába nyomult s több tiszt kíséretében a herceg alvótermébe rohant, kit álmából felköltve, fogolylyá tett s Bécs. Ujhelybe szállított.

A fogoly herceg ily váratlanul meglepetve, egészen pénz nélkül levén, egy sanyarú hosszú útnak nézett elébe, s e szorultságában Sasso- és Bellovesza helységeket és Bártfa-Ujfalunak a felét K a p y Gábornak 9000 forinton zálogosította el. Ezen fogságából azonban később elillant Rákóczy.

1704. Rákóczy seregei Szebennél és Orkutánál a királyi seregek felett győzedelmeskednek s Eperjes városát elfoglalják;

1710-ben azonban Virimont tábornok visszafoglalta a várost.

1711. A Szatmáron Rákóczyak és a király között létrejött békekötés folytán makoviczai uradalomnak $\frac{1}{4}$ -része Pálffy-nak, $\frac{3}{4}$ -része pedig Nagy-Sárossal és a kurimai urodalommal együtt gróf Aspremontnak, császári ezredesnek, ki II. Rákóczy Ferencz nővérét Juliát bírta nőül, adományoztatott. Pálffy a maga részét Szirmay Istvánnak 40,000 forintot adta el, kinek utódjai ma is birtokában vannak, Aspremont utódja pedig gróf Erdődy lett.

Rákóczy forradalma befejezésével a vallás-villongások új lángra gyűltek, s-miként más államokban, ép úgy nálunk is dús anyagot hagytak hátra a történelemi buyárainak. Ezen villongások egyik igen élénk színhelye Sáros megye is volt, hol már Melanchton és Stockelin hithirdetése óta igen elterjedtek Luther tanai s nagy virágzásnak indultak.

1705-től egészen 1711-ig III. Károly király uralma alatt csend és béke honolt e megyében a különböző vallásfelekezetűek között.

1711—1715-ig, tehát négy év lefolyása alatt, körülbelül 100 egyházat foglaltak el a protestánsoktól.

1740-ben az ágostai vallásuk által e megyében bírt 172 imaház 13-ra olvadt le.

A leghevesebb protestáns-egyház-foglaló az akkori megyei alispán ádámföldi B o r n e m i s z a István volt, a ki megye hajduival községről községre menvén, az ágostaiak egyházait erőhatalommal foglalta el, kitiltván azokból a híveket.

Miután ily rövid idő alatt a katolikus szentegyházak száma a túlságig megszorodott, úgy hogy azokat betölteni a hívek hiányzottak: az akkori katolikus uraságok ígéretet, fenyegetést, sőt olykor erőszakos eszközökhöz is nyúltak, s híveik szaporítására szorgos gondot fordítottak. Az akkori főispán gróf Szirmay Tamás neje gróf Barkóczy Klára oly buzgón fáradozott, hogy maga egyedül a félmegyét térítette meg.

Ezen vallásos elfogultság- s viszálykodásoknak II. József császár vallástürelmi határozványa vetett véget.

1711—1730-ban több ízben dühöngött a dögghalál e megyében, sok helység s város lakosait végképen elpusztította. Azon időben enyészett el e megye magyarajku népe, mely még Rákóczy forradalma idejében számos

magyar községgel birt, (mintegy 127 magyar helysége volt akkor Sáros megyének); de ezeknek lakosai az irtó döghalál által vagy végképen kipusztítottak, vagy pedig meggyérülván, tótajkuakkal megnépesítették, kik között a kevés számú magyarok idővel egészen eltótosodtak.

Hogy ez nem pusztá állítás, annak bebizonyításául szolgáljon ama mai napig is létező magyar elnevezések, melyek a mai tótajku Sáros megyei nép között másfél századon át megőriztettek s ivadékról ivadékra híven adattak át az utókornak; így p. a nagy-szilvai határban fekvő dülők nevei: agyag-láb, kellemes, simahely, kerekkert, verébszar, meggyfa, kőbába, vadkert stb., melyek csakugyan tősgyökeres elnevezések s a tót nyelvvel rokonságban egyáltalában nincsenek. Sőt még a köznép vezetéknevei is ugyanezen helységben, kik ma már mindannyian tiszta tótok, magyar származásuakra utalnak bennünket, ezen eltótosodott s maiglan élő magyar családok nevei: Sári, Soltész, Ponyik, Kozma, Magyar, Orbán, Balsai, Tamási, Kürthi, Török, Orosz, Böjti, Lánosz, Homályos, Huszár, Hajtás, Pajkos, Ravasz, Kárász, Szakács, Földi stb. Ezen nevek csupán két helység, u. m. Nagy-Szilva és Töltszék kivonatai, ezeknek egy-némelyike, t. i. a legvénebbjei, ezelőtt 30 évvel, arra is emlékezett, hogy nagyapja magyarul imádkozott, de már unokája egy szót sem tud abból.

Mária Terézia királyasszony uralkodása alatt e megye nyugalma is helyreállott, a mily pártos szelleműnek volt jellemezve Karaffa borzalmas korszakában, annak most ellenkező példáit adá.

1740-dik évi december havában II. Frigyes porosz király Sziléziába ütvén, Austria egyszerre hét oldalról támadtatott meg, a birodalmat végveszély fenyegette, a királyasszony végreményét Isten után a magyarokba helyezvén, a pozsonyi országgyűlésen a kisdéd József herceget karjára vevén a trónra lépett s a trónörököst a magyarok oltalmába ajánlotta.

A hí magyar nemzet lelke lángba borult ez ünnepélyes látványra, „vitam et sanguinem“ életét és vérét odaajánlá a trón megmentéseért, s szavát szentül megtartá.

Azonban a jó szándék kivitelének a fő tényezője, — a pénz hiányzott, miután az egész országban tán egy millió forint sem volt forgalomban.

E szorongatott helyzetben nem maradt tétlen a magyar nemzet, különösen a nemesség fényes tantjeleit adá a trónhozi ragaszkodásának, mert mindenki az őseiről rá maradt arany-, ezüst- és drágakő-értékét a kincstárnak, illetőleg a hadsereg szükségleteinek felszerelésére önkényt odaajánlá s királynéja oltalmára örömmel áldozta fel.

Mindezekben Sáros megye is hő részvevő volt; minden tehetős nemes katona toborzással foglalkozott, de a mit a legjobb akarat, s a legmegfeszítettebb törekvés mellett ezren véghez nem vihettek, azt egy királynéjáért mindenét örömmel feláldozó férfiú szilárd akarata létre hozott.

S z i r m a y Tamás volt ez, szirmai s girálti Szirmay Miklós egyetlen fia, ki összes vagyonának feláldozásával egy 6000 főből álló gyalog-ezredet saját költségén felállítván (mely ezred később Márjássy nevet viselt); ennek felszerelése után ismét egy 6000 főből álló önkénytes csapatot (Freichort) toborzott, melyet szinte saját költségén szállított a síkra, s így Sáros megyének 12,000 hős fia fogott fegyvert s harczolt a királyi trón védelmében.

S z i r m a y Tamás mind a két ezredének parancsnokává s tulajdonosává neveztetett ki, melylyel hőseleg harczolt a porosz ellen, míg végre Altdorfnál meghalálózván, önkénytes ezrede feloszlott.

Szirmay példáját mások is követték, így p. Beleznay is egy lovas-ezredet állított fel saját költségén.

A Sáros megyei nemes ifjak különösen kitüntették magokat a hétéves háboruban, alig volt egy nemes család e megyében, melynek egy vagy több tagja részt nem vett volna a trón érdeke védelmében. A cserneki és tarkói Dessewffy nemzetség első helyen áll itt, melynek egyszerre 41 tagja fegyverkezett fel, s királyáért a síkra szállt, ezekből 4 tábornok és két gyalog- két lovas-ezred tulajdonosa lett; 9 törzstiszti minőségben szolgált; 9 a prágai csatában esett el; hat a többi csatában hullott el; a többi 13 mind főtiszti állást nyert.

II. Frigyes, a lángeszű porosz király, kinek figyelme mindenre kiterjedt, a prágai ütközet után az austriai fogoly-tiszteket maga elébe rendelve, mindeniktől hazáját, nevét, szolgálata idejét s minőségét kérdezvén, egyszerre egyik tiszt előtt megállván, annak nevét kérde, s midőn Dessewffy nevet hallott, felingerülve mondá: „hát ön is azon átkozott nemzetség ivadéka, mely romlásomra esküdött?” Dessewffy nyugodtan azt ada válaszul a királynak, hogy ő nem a porosz király vesztére, csupán saját királyának hűségére esküdött.

De az eszélyes Frigyes úgy látszik jól volt értesülve a Dessewffyeknek trónhozi ragaszkodásáról, mondván: „Ha önök személyes elleneim nem volnának, a 43 élő Dessewffy közül nem fogott volna egyszerre 41 fegyvert ellenem.

„Sokan vagyunk felséges úr, s a föld igen keskeny, mely atyáink után örökségül háromlott reánk.” Válaszolá Dessewffy.

„Miként értesültem, Dessewffy nemzetségnek szép birtokai vannak.”

„Cserneki birtokainkat a mohácsi vész óta nem bírjuk többé, a tarkói pedig igen csekély mindnyájunk eltartására.”

„Önök tehát a háborúban meggazdagodni remélnék?” kérdé a király.

„Igen felség!” válaszolá büszkén Dessewffy. „Egyik indoka nemzetségem tömeges fölfegyverzésének valóban az; mivel a magyar nemes csak kardjával s vére ontásával szerezhethet vagyont, nevet és állást; más utat s módot nem ismerünk.”

„Mindezeket jól tudom,” mondá a király „azt is tudom, hogy Cserne-

ket többé vissza nem kapjátok, de Tarkő is eltáplálhat mindnyátokat. Nekem még szegényebb s szintoly számos családtagból álló nemeseim vannak mint ti, de azok közül legfelebbi hárman szállnak ki a sikra. „Milyen minőségben van ön az osztrák hadseregnél alkalmazva?”

„Alhadnagy vagyok felséges úr,” válaszolá Dessewffy.

„Én ezennel kapitánynya nevezem ki önt!” mondá a király.

„Fogadja felséged a legmélyebb köszönetem,” válaszolá nyugodtan Dessewffy, „de én a Mária Terézia királyasszony zászlója alá esküdtem s ahhoz halálomig hű maradni fogok.”

Frigyes e határozott s elutasító válasza az jutja eszébe, hogy a többi fogoly-tiszt adott becsületszóra elbocsáttatik, Dessewffy pedig Spandauba fog menni.

Ugy is lett, Dessewffy csak a békekötés után bocsáttatott ki Spandauból, hol elég sokáig nyomorgott.

Ugyanezen királyné alatt emeltetett a főispáni méltóságra Sáros megyei származású gróf Szirmay Tamás; majd ismét ennek halálával szinte Sáros megyei Dessewffy Sámuel, ki előbb báróvá, azután pedig gróffá lett.

A sóvári kincstári hivatalok csaknem csupa sárosi fiakkal voltak betöltve.

A hétszemélyes-táblánál Péchy Gábor, a királyi-táblánál Berzeviczy, szinte Sáros megyeiek ültenek; eperjesi kerületi tábla elnöke Kapu József; táblabírái: Bornemisza, Tahy, Péchy; jegyzője Podhorányi; igtatója Dessewffy; mindannyian Sáros megyeiek voltak.

1780. II. József császár anyja halála után a Magyar- és Lengyelországek közötti közlekedést előmozdítani ohajtván, Pestet Lemberggel egy műuttal összeköttetésbe hozni szándékozott; de a megyék ellenszegülése miatt itt ép úgy mint másutt az országutak létrejövetele meghiusult.

Ugyanezen uralkodónak rendelete folytán a megyék felmérése folyamatba vétetett, a mérnökök s munkások sokasága e megyét is ellepte, mi által nagy pénzmennyiség jött forgalomba; mindamellett az élelmi szerek az előbbeni olcsó áron keltek, úgy, hogy öt tál ételből álló ebéd 7 krajczár (egy peták), egy itcze bor 3 kr., egy font kenyér $\frac{1}{2}$ kr. volt. Ehez járultak még a lengyel zavarok is, honnan az előkelő vagyonosok biztosság okáért Sáros megyébe költözködtek, s azt pénzözönnel árasztották el, oly annyira, hogy egy aranyváltásnál négy, öt garast kellett veszíteni. Azonkívül a lengyel seregek számára a bort és az élelmet nagyobbbrészt Sáros megye szállította.

Mind ezen körülmények rövid idő alatt jólétet idéztek elő a megyében, oly sok pénz mint akkor azóta sem volt itt.

II. József császár mint másutt úgy itt is, községenkénti iskolákat állított fel, miáltal sok vagyontalan tanult férfiu kedvező helyzetbe jutott. A szerzetek $\frac{1}{4}$ -ét eltörölven, azoknak jövedelmeit a szegényebb állású papi hi-

vatalok javítására, az iskolákra és a tudományok gyarapítására fordította, s a hol szükséges volt új lelkészi állomásokat alapított. Ezen intézkedésével a császár a népnevelést nagyon előmozdította, mely különösen e megye köznépére felette üdvösen hatott.

A híres vallástürelmi oklevél (tolerantiale diploma) által a vallásos viszálykodásoknak véget vetett II. József császár, s az eddig meghasonlott rokonérzelmeket egymással kibékéltette és egybeforrasztá. Ekként vége lett e megyében is a hitfelekezetek surlódásainak.

II. Józsefnek eme nagyszerű átalakulási intézményeinek folytán az 1642. évben épült, de a jezsuiták által elfoglalt evangélikusok főiskoláját (collegium) az 1773. évben megszüntetett jezsuita rend odahagyni kényszerített, s az ismét előbbeni tulajdonosaiknak adatott át, s ma is az ágostaiak főtanodájával szolgál.

1790. II. Leopold király uralkodása kezdetével a II. József császár által megszüntetett magyar alkotmány visszaállíttatott s főispánul Szentiványi Ferencz neveztetett ki.

II. Leopold király koronázási ünnepélyére Sáros megye is fényes banderiumot küldött B. Horváth Palocsay József vezérlete alatt.

1792—1815-ig I. Ferencz király uralkodása alatt vívott francia háború szükségleteire Sáros megye is készséggel nyújtott segédkezet u. m. a megkívántató ujonczokat, pénzt, élelmiszereket, bort, kórházi készleteket s lovakat adott; azon fölül a nemesség négy rendbeli felfegyverzésben és fölkelésben vett részt; végre pedig önkéntes lovasokat adott.

1803-ban Józsefet cs. kir. főherceget s Magyarországnádorát,

1805-ben Mária Ludovika cs. kir. főhercegnőt (később I. Napoleon császárné),

1809-ben Ambróz Károlyt cs. kir. főherceget s Magyarországnádorát, valamint három ízben Esterházy Ferdinándot és Károly cs. kir. főhercegeket vendégekkül fogadta kebelébe Sáros megye.

1831. A görccsimirigy (cholera) e megyében is nagy pusztításokat tett.

1831. A pórlázadás, mely leginkább a szomszéd Zemplin megyében dühöngött, itt is lángra kapott, de mielőtt elharapózkodott volna, a megye fölfegyverzett nemességének erélyes föllépése folytán csakhamar elfojtatott. Vitéz helységben, hol a lázadók Tahy, Dobay s több földesurakat s családjaikat már fogva tartottak, s kivégeztetésöket eltökélték, az Eperjesről hirtelen oda érkezett 60 fölfegyverzett nemesség gr. Csáky vezérlete alatt, s ugyanannyi katona az éj sötétének segélyével az oda vezető szoroson áthaladván, Vitéz falut hajnal hasadtával bekerítette, a pórlázadókat lefegyverezte, s a nemesség foglyokat megmenté a kínos haláltól. A lázadók fő czinkosa egy szénégető a helyszínén a rögtönítelő bíróság által bitófára ítéltetvén, felakasztatott. Ezzel vége lett e megyében az oly rémületes pórlázadásnak.

1836. A görccsimirigy ujra dühöngött.

1848. A mártius 15-ki események élénk mozgalmat idéztek elő az egész megyében, a közgyűlések igen zajosak voltak.

1848. November hóban Schlick cs. kir. altábornagy Galicziából Komarniknál Grabna-Duklánál 10,000 emberből álló sereggel, melyek Fiedler, Perger és Deym tábornokok dandárjaiból állottak, Sáros megyébe nyomulván, Eperjest minden ellentállás nélkül elfoglalta, melyet Pulszky nemzetőri alvezredes 1500 nemzetőrrel s 11 ágyuval megvédeni elég erősnek nem érezvén magát, védtelenül hagyá s Kassára vonult.

1848. december 18-án a kassai hegy alatt Budamér és Tehány helységeknél a Pulszky vezérlete alatt 9000 gyalog és 50 lovas nemzetőr és 15 ágyuból álló magyar sereg Schlick altábornagy által szétszórattott, mely Kassán tul egész Szináig meg sem állott.

1849. évi febr. 5-én Guyon által Braniszkónál nyert győzelem után a magyar sereg Sáros megyébe vonult s Eperjesen három napi pihenés után Kassa felé nyomult.

1849. évi ápril 7-én reggeli 7 órakor Beniczky Lajos őrnagy 6 század gyaloggal, 2 század huszárral és 2 ágyuval támadta meg Eperjest, melyet Blaudeck csász. hadparancsnok 1800 emberrel megszállva tartott; a magyarok a Tárca égő hidján s a folyón átkelvén a várost rohammal vették be.

1849. évi július hóban Zborónál Sáros megyében vonult be az orosz sereg derék hada Paschkievits herczeg vezérlete alatt s e megyét minden irányban elárasztotta, a midőn több apró csatározások történtek. A magyar sereg Dembinszky altábornagy vezérlete alatt Lengyelország határától e megyén vonult vissza Kassára s onnan tovább egészen Temesvárig.

XI. Sáros megye diplomaticája.

1351. I. Lajos király parancsa az ország nádorához, hogy Sáros megyét a Károly király alatt az országgyűlés alkalmával szállítandó élelmiszerek árában fizetni szokott 36 márka (1 márkát 4 forintba számítva) fizetéssel, (mely összeget a nádor 4 márkára emelte föl) terhelni ne merészeljen.

1434. Zsigmond király parancsa a megyéhez, hogy a baziliai egyházi zsinatban a hussiták ellen megállapított segédelmet mindenkitől szedjék be.

1434. Zsigmond király azt igéri a megyének, hogy a fennebb érintett segélyt, csak egyszer szedendi be.

1436. Rozgonyi egri püspök levele a megyéhez, melyben a tizédet behajtatni kéri, hogy csapatjait (banderiumát) felszerelhesse.

1459. Mátyás király parancsa a megyéhez, hogy győzelmeinek hírét, melyeket azzal közöl, a kebelében fekvő minden sz. kir. várossal tudassa.

1491. II. Ulászló király parancsa a megyéhez, hogy fegyveres erejével

senkinek kárt ne tegyen, s azt a király jóváhagyása nélkül senkinek át ne engedje.

1500. Ugyanaz felszólítja a megyét, hogy a török ellen fegyveres erőt küldjön, ezt azonban titokban tartsa.

1500. Ugyanazon király levele a főispán ügyében a ki ellen a megye panaszt emelt; továbbá a török háborúra való segedelemről.

1501. Ugyan annak a levele, hogy a megye a török beütés esetére fegyvereseivel készen legyen.

1513. Szinte Ulászló parancsa, hogy a megye katonáit rögtön a határok fedezésére küldje.

1514. II. Ulászló királyi parancsa a megyéhez, hogy a lázadó keresztes pörhad ellen mihamarább fegyverhez nyuljon.

1519. II. Lajos király rendelete a lőcseiékhez, hogy azon folyót, melyet egy árok által városuk alá kezdték vezetni, félbenhagyják, mivel ezáltal Sáros megyének majd minden malmai elenyésznek.

1522. Ugyanaz, tudatja a megyével, hogy mily segedelmet küldenék a szomszéd fejedelmek a török ellen, egyszersmind felszólítja a megyét, hogy a kívánt katonákat és pénzmennyiséget szedje be.

1522. Báthori István országnádorának levele a fennebb érintett tárgyban.

1524. II. Lajos király rendelete, hogy a megye határain belül tartózkodó rablókat és tolvajokat fogassa el, s halállal büntesse meg, mivel ha ezt tenni elmulasztaná, ezen végrehajtó hatalommal Bártfa városát ruházzák fel.

1525. Ugyanezen király rendelete a megyéhez, hogy a lutheránusokat fogdosztassa össze s az egri vicariushoz küldje vizsgálat és büntetés végett.

1525. Ugyanaz tudatja a megyével, hogy két új garas egy ó garast teszen.

1531. I. Ferdinánd király levele, melyben tudatja a megyével, hogy János királylyal fegyverszünetet kötött; továbbá, hogy a kihirdetett veszprémi országgyűlést még nem tartandja.

1538. Ugyanaz, a patz nevű német pénzt mindenkitől beszedetni rendeli.

1542. Perényi Péter levele Thurzó Alajoshoz: eszközölné ki, hogy Wernherr György Sárosvár főkapitánya Sáros megyét ne terhelné s ne pusztítaná.

1542. I. Ferdinánd király levele, melyben tudatja a megyével, hogy annak jobbágyságait nem szabadította föl egészen a váraknak tartozó munkától s Wernherr kapitánynak azt hagyta meg, hogy e tekintetben rendet tartson.

1543. Martinuzzi György nagyváradai püspök levele Sáros megyéhez Keczer Ambróz meggyilkolásáról, Sós György jószágairól és a kassai harmineczadóról, hogy t. i. Keczer Ambróz elrablott vagyona és Sós jószágai visz-

szabadassanak, valamint, hogy a nemesek a részökre vásárlott áruktól harminczadót ne fizessenek.

1553. A megye panaszt emel a király előtt Félpossy ellen, ki egy bűnvádi vizsgálat alkalmával Palocsán a vár előtt a megyei alispán pecsétjét illetlen kifejezésekkel gyalázta meg.

1567. Svendy Lázár kir. főtábornok az élelmiszereket a katonaság számára Kassára szállíttatni rendeli.

1593. A megye felhatalmazza a kebelbeli hatóságokat, hogy mindazokra, a kik rozsból és árpából szeszes italt készítenek, legyenek azok nemesek vagy nemtelenek, 13 forint birságot róhassanak.

1615. II. Mátyás király oklevele, melyben a megye czimerét megújítja, s a veres pecsét használatát megengedi.

1638. Gróf Homonnai Drugeth János lovasokat kíván a megyétől a szendrői végvárba.

1640. III. Ferdinánd levele a megyéhez, melyben annak részletes és portánkénti nemesi fölkelést (specialis et portalis insurrectio) parancsol.

1640. Homonnai Drugeth János levele, melyben a megyét a török elleni fölkelésre szólítja.

1640 és 1641. Gróf Lyubomerszki György szandeczi főkapitány kárpótlást kér a megyétől Krochmalovszki szandeczi polgár részére azon kirablásért, melyet a gergelakiak véghez vittek rajta.

1642. Gróf Eszterházy Miklós nádor levele, melyben az országgyűlésre s a török háborúra való készülteket megtenni rendeli.

1695. Megyery Gábor országgyűlési követ levele, melyben a porták számának s az adónak nagyobbítását jelenti.

1696. Gróf Bercsényi Miklós levele, melyben tudatja a megyével, hogy a háboru költségei miatt az adó fölemeltetett.

1698. I. Leopold király rendelete II Rákóczy Ferenzhez mint Sáros megye főispánjához, a tisztujítás ügyében.

XII. Sáros vármegye főispánja.

1219. évben Dénestárnok és Sárosi bán.

1242. Tegus.

1252. Cyprian.

1253. Mihály.

1261. Tegus

1269. Domokos

1270. András

1273. Lőrincz és László, Tekus fia, Torna családból.

1280. Bátori Márton és Briccius.

1285. András.
1315. Mykeh, Mihály fia Akus nemzetségből.
1322. Pál tárnokmester,
1323. Mykeh kir. tárnokmester, Zemplinben és Sárosban.
1325. Mihály slavoniai bán, királyné tárnokmestere, soproni és somogyi gróf.
1329. Drugeth Willermus szepesi és ujbári gróf.
1334. Perényi Miklós.
1345. Szécs Miklós tárnokmester, szepesi és nógrádi gróf.
1346. Budaméri Kónya, szepesi és nógrádi gróf.
1352. Drugeth Miklós, Donch fia, István hercegnek, I. Károly fiának személyében.
1354. Konth Miklós, nádor.
1358. Zudar Péter diósgyőri vár-kapitány.
1359. Mihály, Frank fia, Sárosvár kapitánya.
1361. Ismét Zudar Péter, kir. pohárnok.
1364. Konth Miklós, nádor.
1367. Ismét Zudar Péter, slavoniai bán.
1373. Oltsodi Zudar György, Péter fivére.
1382. Zudar Péter.
1383. Zudar György.
1385. Bebek Imre, oroszországi vajda.
1399. Rozgonyi Simon, Miklós fia.
1402. Perényi Péter.
1410. Ismét Rozgonyi Simon, országbíró.
1411. Rozgonyi János, királyi főkincstárnok.
1434. Sós György.
1435. Sós György és István Péter fiai.
1440. Giskra János (volt husziták vezére.)
1462. Zápolya Imre, kir. kincstárnok és szepesi gróf.
1478. Frios Márton és Sós István, helyettesek.
1484. Egerváry László.
1486. Czeczai Parvi Mátyás, lipői gróf.
1492. Szápolyai István, nádor.
1502. Serifei Ferencz, királyi udvarnok (cubicularium magister.)
1504. Perényi Imre, abaujbári gróf.
1513. Semsey Ferencz.
1519. Tárczay Miklós, kir. udvari kapitány.
1527. Drugeth Ferencz, ungvári gróf.
1532. Berthóti Szaniszló, Sárosvár kapitánya.
1535. Hassági Farkas László.
1549. Makovczai Serédi György.

1573. B. Grueber János felső magyarországi kapitány.
 1599. Dersfy Ferencz.
 1604. Thurzó Kristóf szepesi gróf.
 1614. Forgách Zsigmond országbíró, nógrádi és szabolcsi gróf, ország nádora.
 1621. Rákóczy Pál, egyszersmind Torna megyei főispán és országbíró.
 1655. Gróf Rákóczy László.
 1664. Hg. Rákóczy Ferencz.
 1691. Erdődy György, varasdi, barsi és árvai gróf.
 1711. Pálffy János, bán.
 1720. Szirmai Tamás.
 1761. Gr. Eszterházy Miklós, egri püspök, helyettes és Péchy Gábor hétszemélynök.
 1768. B. Desseffy Sámuel.
 1777. Gr. Batthyány Ferencz, helyettes.
 1790. Szentiványi Ferencz.
 1822. Báró Eötyös Ignác.
 1842. Gróf Andrássy György.

XIII. Sáros megye várai.

A) A sirokai járásban.

1) Sárosvár 2800 láb magas önálló hegy csúcsára van építve. Eperjestől egy órai távolságra, a Tárca vize jobb partján.

Ezen vár hajdani Tubul neve arra utal bennünket; hogy ez Árpád honfoglalása előtt a tótok birtokában volt, minthogy „tubul” szláv nyelven annyit tesz: „itt volt.” S hogy Sárosvár hajdani neve Tubul volt, bizonyítja ezt IV. Béla oklevele, a ki Gyék, Poya, Hollószeg és Egerpatak 25 eke alá való földjeit Gergelyvel Náta fiával a Zemplin megyében fekvő Lezna és Csemerne 30 ekére való két faluért cserélte el, melyeket Tubul várához csatolt 1254. évben.

Ezen oklevél kétségbe vonhatlan tanubizonyosságul szolgál a még ma is Nagy-Sáros határában ugyane néven létező u. m. Gyék, Egerpatak és Hollószeg dűlők, melyek ezen oklevél hitelességét megerősítik. Poya nevezete azonban ma már nem létezik.

Majd 1600-ik évig Sárus volt a neve, azután ismét Zárus név alatt jő elő, miként azt az 1833. évben herczeg Brezenheim által Syracusában (Siciliában) Magyarországra hozott rajzon, mely 1617. évben készült, láthatni.

Ugy látszik, hogy ezen vár egykor a szarmaták (lengyelek) elleni védpontul szolgált, miután a Tortonna várral hasonlaku, s miként azt a vár területén s környékén gyakran talált római pénzek igazolni látszanak.

Számos viszontagságokon ment át, de hogy azt az ellen ostrommal bevette volna valaha, annak nyomaira nem akadhatni.

1140-ik év táján II. (vak) Béla e várban tartózkodott, s itt várta be a Boricson Zboró mellett nyert győzelemnek hírét.

Továbbá vak Béla király egyik leánya szüies fogadtást tevén, e várban töltötte s fejezte be életét, a hol el is temettetett, miként azt 1801. évben a Tárca vize által kimosott sirbolt, s az abban Péchy Antal által föltalált korona-alaku drága köves arany fejék bizonyítani látszik, mely ereklje Bécsbe küldetett fel.

Hogy II. Béla király e várban lakott s időzött, az 1741. évben a kassai jezsuiták által nyilvános vizsgálatra kiadott történelmi kérdésekből is olvashatni.

1241. IV. Béla király hadainak a tatárok által a Sajónál megsemmisítése után Sáros várába menekült s azt nagyon megerősítette.

Hogy IV. Béla e megyében több ideig időzött, bizonyítják ezt az általa tett számos adományozások, midőn beiktatáskor a királyi embert (homo regius) ő maga személyesíté, mint péld. 1248. évben Tárcai Detriket Tarkó és Vörösalma birtokába személyesen iktatta be.

1274-ben IV. László király szent Ágoston szerzetnek bent Tubul várában egy telket, a vár alatt pedig egy rétet adományozott.

1312-ben Chana, Máté és Tekule, Márton fiai, Péter András fia, Chank Léde fia és Bodún Márk fia, mindannyian Tekule nemzetségből valók, Sáros várát, melyet Trencsini Csák Máté részére Róbert Károly király ellen védelmezték, de ezt azonban 1314-ik évben a királynak adták át, miért is attól Szentmihály és Orkuta között fekvő egy darab földre adománylevelet nyertek.

1353-ban I. Lajos király Várhegyet, vagyis Bodolófalvát, mely a sárosvári várnagytól erőszakosan csatoltatott a várhoz, Mocsolyay (Úsz) Miklósnak visszaadatta.

1441-ben a vár Erzsébet királyné által Magyarországra behívott cseh huszitáknak adatott át.

1448. Knyesics Mátyás Sárosvár kapitánya és a megye alispánja, a megyével és Bártfa városával fegyverszünetet kötött.

1455. V. László király Sáros várát Perényi Jánosnak adományozta.

1480. A vár a Szapolyaiak birtokába jutott.

1528. Szapolyai János király e várat Perényi Péternek adományozza.

1542. I. Ferdinánd király e várat megerősítetté s annak kapitánya, Wernherr, a népet a várépítésével sanyargatta.

1560. Perényiek ifju Szapolyaihoz menekülván, Sáros várát elveszítették s azt Thurzó nyerte adományul.

1564. Miksa király e várát megerősíttette, s a szebeniekhez parancsot intézett, hogy a vár megerősítésére erdejökből a szükséges fa mennyiséget adjanak.

1642-iki béke pontjai értelmében Sárosvár Rákóczy György hatalmába került.

1687-ik évben Székely kapitány alatt a vár lángba borult, s a kapuk az azt oltani oda siető nép előtt bezárattak.

Sáros vár kapitányai s várnagyjai.

1241-ik évben Tárczay Makó.

1246—1249. Tekus gróf.

1252-ben Mihály Frank fia.

1280. Hartvig Tubul várnagyja, Aba nemzetségből való.

1298. Miklós gróf.

1317. Eörsy Péter, Aba nemzetségből való.

1347. Ite, Tekule nemzetségből való.

1390. Bátory Miklós.

1448. Ádám, Gotthard és Knyesics Mátyás.

1470. Magyar Balint.

1483. Lábatlan András.

1490. Duka György.

1492. Duka György és Marjássy György várnagyok.

1499. Márjássy István kapitány, egyszersmind Sáros megye alispánja.

1504.—1522. Bertóty Szaniszló, kapit. egyszersmind Sáros megye alispánja.

1538. Oesterreicher Lénárt.

1546. Wernherr György. kir. tanácsos.

1573. Kálnássy Ferencz kapitány.

1590. I. Úsz István.

1612. Bertóty Márton.

1644. II. Úsz István, egyszersmind Rákóczy György szepesi kamrájának tanácsosa.

1687. Székely, egyszersmind utolsó.

Sáros vár romjai nagyszerű látványt nyújtanak még most is, falai 8 öl magasságuk s kiterjedésben csak egy toronynyal kisebb a bástyája mint Kis-Szeben városának hajdani kerítése,

2) Szinye-Lipóczy vár Bánkbán tulajdona volt, de ez jószágvesztésbe esván, 1262. évben IV. Béla által Merzse családnak adományoztatott.

Némelyek szerint a templomosok birtokában is volt, kik Sáros megyé-

ből 1312—1314-ik év táján enyésztek el. Ezen állítás azonban alaptalannak látszik, miután ez ma is Szinye-Merzse nemzetség tulajdona.

3) **K ő s z e g v á r** eredete szintén homályos. Valószínűleg Aba nemzetség által építtetett, mely a Hernád és a Tárca folyók környékén telepedett le, s idővel a birtokában levő falvaktól és váraktól nyerte nevét. Kőszegvár szintén Aba-nemzetség egyik ága által építtetett, s e vártól Kőszeghy nevet kapott, épen úgy mint ennek testvérei Somossy Somostól, Zsegnyei Zsegnytől, Lapispataky Lapispatakától.

1435-ben Zsigmond király, a fennebb érintett Aba-nemzetségből származott családokat a kőszegi, makoviczai és bodonvári (ma Budamér) birtokokba iktattatta a szépesi káptalan által.

1470-dik év táján Kőszeghy-nemzetség magvaszakadtával, ezen vár a kir. ügyészre szállott. Hogy mikor pusztult el, bizonytalan, valószínűleg a honi belviszályok következtében. Jelenleg Kassa városa tulajdona.

B) Az alsó-tárczai járásban.

4) **S e b e s v á r** a körösfői magas hegylánczhoz egy közel fekvő dombon épült, Kapivárnak majdnem átellenében.

1307-től 1500-ik évig Sinka de Sebes vagyis Sebessy-nemzetség tulajdona s lakhelye volt, minthogy azonban Eperjessel határos lévén, azzal a határok miatt folytonos perlekedésben állott, a miért 1475-ik évben a királyi tábla elébe idéztetett.

1550-ben Eperjes városa felfegyverkezett és Sebesvárt ostrom alá vette, a vár ura föltételek alatt adta föl azt, alig nyomultak be azonban a győzők, az ígért föltételeket tekintetbe nem véve, Sebessyt és várnagyját Gergellaky Miklóst a várkapujára akasztották, a várat feldúlták s fölégették, mely soha többé föl nem épült. A miért I. Ferdinánd királytól megdorgáltaták az eperjesiek.

5. **S ó v á r**. Miczbán Simon 1241—1243-dik évig Esztergomot a tatárok ellen hősileg védelmezte, fia György pedig atyja nyomdokin haladván, IV. László királytól Sóvár és Sópatak földjét Tárca vizétől a Tapoly folyóig azon kiváltságos joggal nyerte 1282-dik évben, hogy ott egy általa választandó helyen várat építtethessen.

1288—1290. évben felépült a vár, melytől Miczbán fia György, Sóvári Sós nevet nyert.

1528. évben, Sós-nemzetség Szapolyai pártján lévén, I. Ferdinánd király parancsa következtében az eperjesi polgárság fölfegyverkezvén, Sóvárt megtámadta, rohammal vette be, s feldúlta; de még ugyanazon évben ismét Sós család birtokába jutott.

Sós-nemzetség sóvári birtokait a kincstárral cserélvén, midőn a vár is ennek birtokába jutott.

Az 1715-dik évi országgyűlés czikkelyei értelmében e vár is lerontatott Wernherr császári vezér által.

6) K e c z e r - L i p ó c z. Sikist (Keczer) Dömötör, ki II. András királyt Jeruzsalembe követte, s midőn onnan visszatért, Lipócz várát Kálmán orosz királytól 1000 markáért megvette 1229-dik évben.

1543. évig békés birtokában voltak e várnak Keczer.ivadékai, midőn a Szapolya-pártiak Lipócz várára váratlanul ráütvén, Keczer Ambrust meggyilkolták, a várat pedig kirabolták; azonban Martinuzzi György parancsára a vár Ambróz fiának Andrásnak visszaadatott.

Rákóczy forradalma véget vetett e vár létének.

7) Z s e g n y e i várnak léte, melyben a templariusok laktak, 1312-dik évig tarthatott, mely ezen renddel enyészett el s ma már nyoma is alig látható.

B) A f e l s ő - t á r c z a i j á r á s b a n.

8) P a l o c s a i v á r a Poprád folyó jobb partján egy kies dombon épült, egykor Szapolyaiak kedves mulatóhelye volt.

1505. évben Horváth nemzetségnek ajándékozott, s azt mai napig is B. Horváth-Palocsay özvegye bírja.

Hedvig, tesseni hercegnő, Szapolyai István özvegye, János és György fiaival együtt ezen várat az ahoz tartozó 36 faluval együtt lomniczai Horváth Mihálynak, ki Árvavár kapitánya volt, azon okból adományozta, mivel ez a Corvin János lipői hercegtől bizonyos összeg pénzért megvett Árva várát a hozzá tartozó birtokkal együtt Szapolyaiaknak engedte át.

Ez egyetlen vára Sáros megyének, mely az 1715-dik évi országgyűlési czikkelyek sujtoló karját kikerülte, minthogy azt a királyi biztosok a kastélyok osztályába sorozták.

Ezen vár jelenleg is nemcsak épségben fentartatik, sőt díszes lakhelynek is mondható.

Az utolsó báró Horváth-Palocsay 1859-dik évben szállott a sírba s e várban temettetett el.

g) T a r k ő v á r, valószínűleg onnan vette nevét, hogy az egész hegy a melyre épült, meredek tar, szikla vagy kő; innen lett t a r k ő. Tót nyelven még ma is Kamenyiczának (Kövesdnek) nevezik.

1248. IV. Béla király Torokvelej, Bacsamezej és Vörösalma földeket Tárca helység ura fiának Detriknek adományozta s a birtokba maga a király személyesen vezette be, elismeréseül annak, hogy Detrik a saját szerencsétlen csatában a király fejének irányzott csapást felfogta és súlyosan megsebesített. E hősi tettet méltányolni tudta IV. Béla. A Torokvelej alatt Tarkő értendő.

1298-dik évben kelt oklevél szerint; György, Simon fia (Sóvári Sós

György, Simon Miczbán fia) Péternek és Tamásnak, Hippolit fiainak több rendbeli hű szolgálataiért, de különösen Tamásnak azért, mivel ez Tarkó hegyét szemesen s híven őrizte, nehogy azon valaki várat építsen, Borsós és Salgó földjét adományozta. Ez oklevélben világosan áll, hogy Tarkó várat (Sóvári Sós) György építette. S így már 1298-ban ezen vár fenállott.

1456. A csehek Giskra János vezérlete alatt Palocsavár elfoglalása után Tarkóvár környékét is pusztítani kezdték, miért is az akkori tárnokmester Perényi János a bártfaiakat sürgetőleg felszólítja, hogy Tarkóvárnak segítségére siessenek.

1532. évig békés birtokában voltak a Tárczayak, e várnak, midőn azt János király parancsára Bánffy Dorottya, Tárczay György özvegye Laszky Jeromosnak a király kedves titoknokának kénytelen volt átadni; azonban úgy látszik, hogy a Tárczayak csakhamar Tarkóvár birtokába jutottak, mert már

1540-ben Loboczky Mátyás, Bánffy Dorottya második férje, nejével, valamint Györggyel és Annával, mostohagyermekével ismét e várban lakott.

Szapolyai János halála után annak özvegye Izabella gyakran utazott Lengyelországba és Sziléziába, midőn mind menet, mind jövet Tarkó várába szállott; mely gyakori érintkezés által az özvegy királyné annyira megnyerte a Tárczay család rokonszenvét, hogy azok neki hűséget esküdtek, melyet halálukig meg is tartottak.

1556. Miután a vár I. Ferdinánd seregei által majd két évig ostromoltatott, s a harczias szellemű Tárczay Anna által hősileg védelmeztetett volna, ki, midőn azt tovább fentartani nem bírván, feladni volt kénytelen. A magyarok kivonulása után a vár felgyujtatott, egy része lőpor által a légbe röpített, s az óta romban hever.

1558. Mintán a Tárczay nemzetség végső fiutóda György Szöllős várnak (Ugocsa megyében) védelmében elesett, a család magvaszakadtával a vár az ahhoz tartozó birtokokkal együtt I. Ferdinánd király által Dessewffy Jánosnak, Lászlónak és Margitnak, valamint Giletffy Györgynek, Dessewffy Anna fiának, továbbá Tahy Györgynek és Istvánnak, Dessewffy Dorottya fiainak adományoztatott azon föltétel mellett, hogy a romban heverő Tarkó várat többé fölépíteni nem szabad.

1816. Tahy Antal Tarkó egyik közbirtokosa, a szomszéd Lucska helységben pálinkaházat építtetett, a még szilárdul fenálló ép részét Tarkóvárának leromboltatta, s köveiből az érintett épület falait rakatta. Hogy vajjon miért tette dülő kezeit e honunk becses történelmi ereklyéjére, nem tudhatni, a kő hiánya miatt bizonyynyal nem, minthogy a lucskai határban minden lépten lehet nyitni kőbányát.

10) Berzeviczevár. 1350. év körül Berzeviczy I. Mihály (I. János fia és I. Rudolf unokája) várat építtetett magának Berzeviczén egy

dombon, szent Quirinus-temploma irányában. Rutker utódjainak ezen ága azóta vette föl a Berzeviczi előnevet, mely utóbb vezetéknevvé maradt a családban.

1439. Erzsébet királyné, Albert király özvegye által behívott cseh husziták foglalták el, a honnan szintúgy mint birtokukban levő más várakból szerte száguldoztak a vidéken.

1448. Lengyelország nagyjai fölkérlik a bártfaiakat, hogy Berzeviczevárnak tisztjeit rendre utasítsák, mivel azok kicsapongásaikkal sok kárt tesznek a lengyeleknek.

E vár történetére vonatkozó adatok igen hiányosak.

11) P é c h - U j v á r vagy H e n i g h v á r, a magas péchujfalusi hegyek lábainál egy meglehetősen dombon áll. Valószínűleg a XI. században épült, melytől e megye nevét nyerte s azt csak 1400-dik évben cserélte föl Sáros nevezetével.

1209-ben II. András király Raskay Demeternek a királyné pohárnokának mint Ujvár birtokosának megengedé, hogy Ujkocsmá (ma Péch-Ujfalú) helységében várának fentartására vámot szedhessen; továbbá, hogy e vár őtalma alatt a környéken falvakat építtethessen.

1346. Tárczay Henrik; Ricolf fia, mivel Moglód (Kapi)-várát a király seregei ellen védelmezte, Ujvártól és Ujfalutól, melyet a Tárczay-nemzetség IV. Bélától adományban nyert, mint hűtlen (notorius) megfosztatott.

1370. Ónodi Zudar Péter slavoniai bán, György János, Mihály, István és Imre, valamint néhai slavoniai bán Michk (Perényi) örökösei, névszerint: István, Ákus, Michk, László és Péter I. Lajos király előtt személyesen megjelenvén, a Zudar nemzetség slavoniai Petrína nevű uradalmát cserébe adják Perényi nemzetségnek Ujvárért s az ahhoz tartozó birtokokért.

1406. Gara Miklós ország nádorának oklevele, melyben a szebeni polgárokat az ujfalusi vámtól menteseknek nyilvánítja, melynek fizetésére azok eddig Balichki András ujvári várnagy által erőszakoltattak.

1410. Zsigmond királynak Rozgonyi Simon országbírájához intézett rendelete, melyben meghagyja neki, hogy Perényi Péter ujvári várát Balichky várnagytól foglalja el, s addig vissza ne adja, míg az Szeben városának a Feketeerdőnek egy részét ki nem hasítja s azt határjelekkel ki nem jelöli.

1448. Perényi János tárnokmester levele a bártfaiakhoz, melyben azokat felszólítja, hogy fegyveres erővel Ujvár alá segítségére siessenek, a honnan a cseh huszitákat, kik azt tőle elvették, kiűzni szándékozik.

1453. Mátyás király parancsa a szebeniekhez, melyben meghagyja, hogy Lábatlan Andrásnak Ujvár és Sárosvár ostromlásában segítségül legyenek, miután Perényi Miklós ezen várakból az utasokat megtámadta és kirabolta; annak halálával pedig fia Perényi István Fülek várából hasonló kitöréseket visz véghez, s az ellene küldött királyi seregeket ágyútűzzel szélesztette el.

1512. Perényi Imre ország nádora és Tárczay Miklós II. Ulászló előtt csere-egységére lépnek, mely szerint Perényi Tárczaynak Ujvárt, Ujfalut s más falvakat, Tárczay pedig Perényinek tolcsvai, vámosi s több rész jószágait adja át.

1514-ben nagy-sárosi szent Ágoston-szerzet Tárczay Miksónak egy Ujfalut és Vörösalma között fekvő darab földet ajándékozza, hogy azt Ujvárhoz csatolhassa.

1555- és 1556-ban Tárczay Anna Ujváron szintugy mint Tarkón kitűzte a fekete lobogót, azt fegyveres erővel megrakatta, s a királyi ostromló sereg ellen védelmezte, azonban Tarkó-vár föladása után, ezen vár is I. Ferdinánd hatalmába esett, s

1557-ben, miután egy része légbe röpítettett, az egész vár lángok martalékjává lett.

1559-ben I. Ferdinánd király által Péchy-családnak adományoztatott, mely ma is birtokában van.

D) A s z e k c s ő i j á r á s b a n .

12) Bártfai vár. 1312-dik évig a templomosok lakhelye volt, s csak 1320-ban Robert Károly parancsára kezdődött várossá épülni. Eredete igen homályos, története a városéval olvad össze.

13) Hradiskói vár, szinte a keresztések (templariusok?) lakhelyül szolgált, ma már alig láthatók sánczainak nyomai.

14) Ádám földi vár. Ez is a templomosoké volt, védfalainak maradványai az urasság kertjében láthatók.

1512-ben e várat Tárczay Perényinek engedte át.

1570-től fogva Bornemisza-család tulajdona.

15) Oltariszkai vár a péchujfalusi hegységben igen magas helyen épült, ma már a helye is alig ismerhető meg. Ezt szinte a templomosok bírták, kiknek elenyészttével vadon erdővé vált.

E) A t a p o l y i j á r á s b a n .

16) K a p í v á r egy igen magas szirt csúcsára még a rómaiak által építettett, s védvár gyanánt szolgált a birodalomba beütő szarmaták ellen. A római birodalom hanyatlásával a szlávok birtokába jutott, kiktől K l i n i k a nevet kapott. Árpád honfoglalásával Tuhutum fia Moglouth (Moglódd) hatalmába esvén, annak egyszersmind nevét is fölvette.

1300-ban Moglódd-nemzetség kihalásával ezen vár a királyi ügyészre szállott.

1312. T á r c z a y Henrik, Ricolf fia, ezen várat Trenesini Csák

Máté részére Robert Károly ellen védelmezte, végre a vár a király hatalmába kerülván, leromboltatott.

1350. I. Lajos király a moglódi urodalmat Moglód-vár omladékaival együtt, egykori nevelőjének Szaploneczai Poháros Péternek adományozta, de a romba dült Moglódvár omladékait újból fölépíteni nem engedte.

1410-ben Zsigmond király Poháros Osvát magvaszakadtával a moglódi urodalmat, az ahoz tartozó Abauj, Szepes és Zemplin megyében fekvő birtokokkal együtt K a p y (tétényi, kapronczai és kókai) András kamarai grófnak Pest megyei Kóka, Tó-Almás, Zsámbok, Szalk-Szt.-Márton, stb., továbbá Szent-Salvator, Fejérvő és Szarvaskő váraiért, valamint Heves, Nógrád és Zaránd megyében fekvő birtokaiért csere útján adományozta.

Azon időtől fogva mind a vár, mind az alatta fekvő helység Kapivárnak s falunak neveztetett. A Kapyak szinte elhagyták előbbi előneveiket de Tétény, Kóka és Kaproncza, hanem kapivári Kapyak lettek.

A 98 év óta romban hevert Moglódvár dűledéke újra felépült, két toronnyal megnagyobbíttatott, magas bástyája csakhamar fölemelte büszke fejét, hogy a távol láthatárba őrszemével tekinthessen.

Nem lesz érdektelen ezen vár fölépítésének akkori költség-jegyzékét is ide iktatni :

a) a kőmíves-mester fizetése havonként 1 kurta forint-jával, vagyis	49½ kr. vez.
b) a pallérnak naponta 2 magyar pénz és egy kanna bor, 30 napra	36 kr. vez.
c) egy legénynek naponta 1 magyar pénz és fél kanna bor, 30 napra	18 kr. vez.
d) két inasnak 1 magyar pénz és fél kanna bor, 30 napra	18 kr. vez.

Az összes építési költség 212 magyar forint és 58 magyar pénzbe került. Terményekben és italokban 165 göncei hordó bor, 9000 tojás és 7800 hordó mész fogyott el.

Egy ily erőd fölépítésére ma alig ha elég volna egy millió forint.

1468. II. János és Gerő, Kapi András kamara gróf fiai valamit vethettek Mátyás király ellen, mert annak parancsára Szapolyai Imre ostrom alá vette Kapivárat, és a király felsőmagyarországi városokat nagyon sürgette, hogy mind fegyvereikkel, mind pedig ágyúikkal Szapolyai segítségére siessenek s Kapivárat foglalják el, mely a király ostromló seregével dacolni mer. Azonban a Kapyak csakhamar kieszközölték a király kegyelmét, s a vár még azon év folytán fölmentetett az ostrom alól.

1537. III. János és György I. Kapy György fiai Szapolyai János pártján állván, attól egy Nagyváradon kelt királyi oklevél által biztosítottak, hogy ha I. Ferdinánd sergei által kárt szenvedének, azt kárpótlandja nekik. Fels Lénárt I. Ferdinánd tábornoka Kapivárat csakhamar el is foglalta.

1545. II. K a p y G y ö r g y már Ferdinánd részén állott, Sáros megye által a nagyszombati gyűlésre követté választatott, s 1552-ben alispánná lett. Később 1575-ben Nagy-Kálló várparancsnoka volt.

Bocskay, Bethlen és Rákóczy György, habár a Kapyak velök soha nem tartottak, e várat békével hagyták.

1685. Tököly Imre elfoglalta ezen várat, de Schulz császári vezér visszavette azt tőle.

1709. II. Rákóczy Ferencz vezére Telekessy által keményen ostromoltatott e vár. Úsz Bálint Sáros megye alispánja, Kapivár főkapitánya, egyszersmind I. Kapy Gábor veje hősileg védte a várat, s midőn már tovább nem ótalmazhatta, kénytelen volt azt föladni. Telekessy szabad kivonulást engedett a várból, Úsz Bálint gyermekeit s anyosát Gergelaky Évát Kapy Gábor özvegyét a várból kivezette, s midőn a fulyáni malom fölötti bérczre ért volna, még egyszer visszatekinteni s az oly sok áldozattal s hősi elszánt-sággal védett várat látni óhajtván, de a vár helyett egy a láthatárt elborító füstoszlopot látott emelkedni az ég felé, melyből csakhamar óriási láng-nyelvek bontakoztak ki. Telekessy fölgyújtatta Kapivárat, elhamvasztotta s haszonvehetlenné tette azt 1709-ik évi július 9-én.

1712-ben II. Rákóczy Ferencz forradalma lecsillapodtával Gergelaky Éva Kapy Gábor özvegye újra fölépíttette a várat, ismét lakhatóvá tette s egyszersmind erődde alkotá azt. Azonban Kapivárnak a magasból büszkén alá tekintő bástyái rövid idő múlva ismét megaláztattak, mert

1715. évi országgyűlés czikkelyeinek értelmében a többi magyarországi várakkal együtt a megsemmisítésre kárhoztattatott, s azt saját urnője Gergelaky Éva volt kénytelen fölgyújtatni, s a völgyben alant fekvő kapifalvi kastélyából könnyes szemekkel nézte annak enyészését.

Azóta, miként sok más, egykor fényes kényuri lakhely, vércsék és baglyok tanyája, s a ma is mágasan felnyúló bástyája a magyar nemesség eltűnt hatalmának gyászos árnyalata.

17) K o m l ó s - K e r e s z t e s v á r, 1212-ben II. András király által, valamint Hidegkút és Majele földnek fele, melyek már akkor meg voltak népesítve, úgy szinte nagy erdőséget halászó vízzel, egyszersmind nagy szabadalmakkal a templomosoknak adományoztattak.

E vár valószínűleg ezek által építtetett, s ha ezelőtt állott is, azt a templomosok bizonynyal nagyobb fényre emelték.

Ennek birtokába Miklós bán, újvári főispán által iktattattak be.

1244-ben IV. Béla ezen adományt újra megerősíté a templomosok részére.

1313-ban Henrik miechovi templomosok prépostja Kakas mesterrel, Ricolf (Berzeviczy) fiával a II. András által az e rendnek adományozott Komlós nevű várat s helységét, Landek helységért cserélte először a szepesi káptalan, később pedig I. Károly király előtt.

1441-ben Erzsébet királyné a cseh huszitákat Giszkra vezérlete alatt fia védelmére behíván, Komlós-Keresztes várát is azoknak hatalmába bocsátotta, a hová a csehek befészkeltek magokat, a várat jól megerősítették, s a vidékre kiszáguldozván, nagy rablásokat és pusztításokat vittek véghez.

1445. Komlós vára kapitányai : Talafusz János de Osztrova, Hukwald és Posegai Jakab, Szklabinay (ma Révay) gróffal és Bártfa városával fegyverszünetet kötöttek.

1458. Mátyás király a felvidéki városokat a csehek elleni fegyverforgásra buzdítja, mint Felső-Magyarország pusztítói ellen, kik közül a Komlósiakat első helyen említi.

1460. Pozovai Jakab Komlós-vár kapitánya, továbbá : Przievai Ondrusko, Zachrastsei János, Radlinai Gothard, Szochaczovai Sasin, Palaviczi Kalni György és Platek Szaniszló de Dunyova Komlós várának cseh tisztjei Palóczy László országbíróval, Homonnai István- és Bertalannal és Perényi Istvánnal oly egyességre léptek : hogy ha a magyarok négy hét lefolyása alatt a cseheknek 4250 aranyforintot letesznek, Komlós-várát lerombolják. E fogadás teljesítéseül kezesek lettek a csehek részéről : Brzal Márton, Horwikowitzi Bartos, Czalud Wenczel, göllnitzi vár kapitányai és Kuwath palocsai kapitány.

Lett is ezen egyességnek sikere; mert a cseheknek a fenebbi összeg lefizetése után e rablófészek széthányatott, s azóta fel sem épült. Most már nyoma is alig látható.

18) M e g y e s - v á r szent János-rend vitézeinek (joaniták) lakhelye volt, s valószínűleg a keresztény hit behozatalával jött létre.

Hogy e várban joanniták laktak, bizonyítja ezt az általok e vár szomszédságában épített Jánosfalva, mely az azonkori oklevelekben Janusfalva név alatt fordul elő.

Azon jánosvitézek ittléte rövid lehetett, mert már 1332-ik évben Janusfalva Hanusfalvának elferdítettett, mely akkor Demeter tárnokmesternek, Aba nemzetség egyik ivadékának birtokában volt s I. Károly király által mezővárossá emeltetett. Valószínűleg a megyesi vár is azon korban enyészett el. Ma már csak alacsony falai láthatók, melyekből annak egykori alakját is alig lehet kivenni.

Ez volt Sáros megye várai között a legkisebb, története a leghomályosabb, minthogy az arra vonatkozó okmányok elenyésztek.

F) A makoviczai járásban.

19) M a k o v i c z a i v á r eredete az 1241. év táján keresendő, midőn IV. Béla király a sajói veszteség után Sárosvárba menekülván, Tarkó várát Detriknek Makó fiának, az öreg Makónak pedig a mostani makoviczai járást adományozta.

Hogy létezett-e már akkor a makoviczai vár, vagy nem, határozottan nem állíthatni, ha nem, azon esetben Makó által építtetett, ha pedig már állott, akkor új nevezetét Makó nevétől nyerte.

1280-dik évben e vár az egész makoviczai urodalommal együtt Ólnodi (ónodi) Zudar nemzetség tulajdona volt, s annak egész magvaszakadtáig birtokában maradt.

1435. Zudar János és Zudar Simon, Gombos Jánosnak, ternyei Sztrás Miklósnak, Farkasnak s a többi Tekule nemzetség ivadékainak a leleszi káptalan előtt Luzsán és Bujak helységét adják Zemelne helységért, azért, mivel ezek Zudar nemzetséggel sokáig pöröltek a felett: hogy Makovicz vára Zemelne vagy Smilno határán volna építve.

1443. Dormánházy Mihály makovicziai várkapitány és Buzlai András várnagy békét kötnek a bártfaiakkal oly föltét alatt, hogy ha azt urok Ónodi Zudar is helyben hagyja.

1448. Lengyelország nagyjai fölkérlik a bártfaiakat, hogy Makovicza és Berzevicze várak tisztjeit rendre utasítsák, mivel azok kicsapásaikkal sok kárt tesznek a lengyeleknek.

1470. Ónodi Zudar nemzetség Jakab végső ivadékában kihalván, Mátyás király néhány falut a makoviczai urodalomtól elszakasztott s azokat Bártfa városának adományozta, miért is

1471-ben, miután ezen urodalmat a király Rozgonyi Osvátnak adományozta volna, pör támadt a bártfaiakkal, melyet Mátyás király az országbirónak lecsillapítani parancsolá.

1522. A Rozgonyi nemzetség kihalván, Makovicza Tárczay család birtokába jutott.

1548. I. Ferdinánd király Tárczay Györgyöt mint Zápolya János párt-hívét Makovicza várától megfosztja, s azt seregei főkapitányának Seredy Györgynek adományozza.

1550. Makovicza várnagyja Deák Elek volt.

1550. Tárczay Katalin Podmaniczky Mihály özvegye és Tárczay János leánya, valamint Hagymásy Kristóf Tárczay Luczának, szinte Tárczay János leányának a fia pörbe idézik Seredyt a makoviczai urodalom miatt, melyet megnyervén, végrehajtásra mentek; de Seredy várnagyja Alajos, urának utasítása folytán a végrehajtásnak kivont karddal szegült ellene, s a végrehajtókat elűzte.

1561. E vár parancsnoka Báthory László volt.

1578. Hosszútóti Ferencz volt a vár gondnoka.

1585. Vilskai János volt a parancsnoka.

1601-ben Janusius ostrogi herczeg mint Seredy Gáspár unokáinak, névszerint: Leonóranak és Franciskának gyámja, Makovicza várát s urodalmat Rákóczyaknak 80,000 aranyért adta el a szepesi káptalan előtt.

1611-ben Rákóczyak a Tárczay leányának tizenháromezer forintot fizettek le s Makoviczának örökös birtokába léptek.

1611. A vár parancsnoka Dobóczy Mihály, s a várnagy Morvay Gás. pár volt.

1642. Rákóczy György Sáros megyének örökös főispánjává tétetvén, lakását Makoviczára tette át.

1670. I. Rákóczy Ferencz mintegy 200 párthiveivel e várban tartá összejövetelét, midőn a leendő forradalomról tanácskoztak.

1682—1683-ban ezen vár a királyi seregek által ostromoltatott, s daczára a Zrinyi Ilona, előbb I. Rákóczy Ferencz utóbb Tököli Imre neje hősiesség ellentállásának s védelmének, végre föltétek alatt a király seregeinek adatott át, kik azt felgyújtották s lerombolták.

Azóta romban hever, magas falai most is fenállanak.

XIV. Sáros megye sz. kir. városai.

1. Eperjes (Fragopolis, Pressova), Kassához éjszakra 4 mérföldnyire, fekvése igen kies, Tárcza vize balpartján fekszik, a város örtornyáról 11 körülte fekvő falut szemlélhetni.

Eredete igen homályos s leginkább mondákon és hagyományokon alapul, melyeknek érdekesbjeit s a valószínűséget megközelítő állításokat, tán nem lesz érdektelen fölhozni.

E vidéket hajdan Fincsitcz nevű uraság bírta, kinek hitvese igen kedvelte az epret: s minthogy e vidéken, különösen azon helyen, hol most Eperjes városa terül el, az eper igen dúsan tenyészett, Fincsitcz neje kedvéért gyakran megfordult itt, hol is azért, hogy legyen az idő kellemetlen változásai elől hová menekülniök, először csak egy nyári mulatóházat építtetett, később azonban e helynek kies fekvése arra bírta őt, hogy egész gazdaságot alapítson itt; mi is több ház építtetését tette szükségessé, melyek idővel nagy számmal szaporodtak.

Eperjes tehát az itt bőségben termő epertől vette nevét.

II. (vak) Béla Boricscsal viselt háboruja alatt e vidékre érkezvén, kocsijából kiszállt, s a zöld gyepre telepedett, s midőn maga körül tapogatózának, ujjai egy bokor epren akadtak meg. Ez eset alkalmatszolgáltatót e városnak Eperjes elnevezésére.

Eperjes városnak eredete a XII. századba esik, midőn t. i. II. Géza a kivándorlott szászokat szállítá e vidékre, kiknek nagyobb része Eperjesen telepedett meg. Hogy Eperjes 1247-ben már népes helység volt, eléggé bizonyítja, egy IV. Béla által kiadott, s Bártfa város levéltárában őrzött oklevél, mely által Eperjes azon lakói, kik lakhelyöket a karmelita-kolostor károsításával tágíták, törvényes korlátaik közé utasítottak.

IV. Béla király 1248-dik évben az egri püspöknek a Sárosvár környékén fekvő helységek dézmájának örökre elmaradásáért a Tiszánál fekvő Cserép, Csege, Kecskés és Puchlakó falvakat adományozza; azon helyeket melyeket azután a püspöki dézmától fölment, ekként érinti: „Sarus, Eperyes, Seben, Kis-Sarus, Sebefalva, Kajutha, Ardou-Nyars, Urkutha, Osztopotoka, Megyepotoka, Gregorfalva, Ujfalu, Ujszilva, Teuchik és Kapy,“ Ezen helyek ma is léteznek Sáros megyében.

Hogy Eperjes már IV. Béla idejében sz. kir. város lett volna, bebizonyítani mindeddig nem sikerült; mindamellett némi kiváltságokkal már akkor is birnia kellett, minthogy az ország a tatárok irtó háborúja által néptelenné tétetvén, Béla számos külföldi telepítvényeseket behozott a hazába, s azokkal Eperjest is megnépesítette, különösen pedig németekkel, kik Eperjest csakhamar oly díszesen fölépítették, hogy ez városi kinézést s élénkséget nyervén, már

1288-ik évben jelentékeny kereskedő-várossá lett.

Az első házát e városban Fischer nevű német család építette, mely mai napig is áll a Tárca vizéhez vezető patak-utcza mellett, ez egy régi idomú szögletes épület. Ezen nevezetes Fischer család végső ivadéka 1826-ban mint nyugalmazott kapitány Kassán élt, s ennek érdemeért, hogy Eperjes első alapító utódja volt, nemesi oklevelet nyert. — A Fischer név német származásra mutat, s így e város első lakói s alapítói szászok voltak.

Midőn Róbert Károly 1301-ben e vidéken Lászlóval hadakozott, és seregével a már László hatalmában levő Szepesvárat visszafoglalta, Trencsényi Csák Máté ellen is, ki azon időben Sárosvárat mint nádor igazgatója, harczra kelt: Eperjes lakói vitézül küzdöttek a király mellett, kinek visszaveretésekor is fényes példáját adták irántai hűségöknek. Róbert Károly a polgárok e hű ragaszkodásáért, a várost nagyobb pártfogásra méltatá s uralmát e vidéken biztosítandó: új helységeket alapított s Eperjes városát köfállal bekerítettetni rendelé.

Hogy Eperjes városa, mielőtt a sz. kir. városok sorába iktattatott volna, már szép kiváltságokkal bírt, onnan is kiviláglik, mivel

1316-ban Róbert Károly király Eperjesnek Bachta nevű földet, melyet attól elvett s Pous Mihály bírónak adományozta, ismét vissza adta, Pousnak pedig Zwyna (Svinka) vizénél egy más földet adott érette. — Ezen oklevélben az eperjesi lakosokat „Hospites de Eperjes“ czímmel illeti, melylyel azon korban csak a sz. kir. vagy kiváltságokkal bíró városok lakosai szólítottak meg.

Hogy ki lett volna akkor Eperjes földesura, annak nyomába nem juthatni, s így már akkor kiváltságos városnak kellett lennie.

1331-ben Drugeth Vilmos, szepesi és ujbári gróf az eperjesi lakosokat minden vámtól, melyet a fa- és szénhordásért fizetni szoktak, fölmenti. Már itt Eperjest „civitatem“-nek, a lakosokat pedig „cives“-eknek nevezi.

1346-ban Lajos király parancsa a fintai és delnei nemességhez, hogy Eperjes, Szeben és Sáros polgárait a fekete és mérki erdőkben szabadon fát vágni engedjék, s a fahordásban ne akadályozzák őket. A fekete erdő a ternepei és a fintai Sztrás és a péchujfalusi hegyekben volt, melyek az azokon diszló fenyesektől ma is feketéknek tűnnek föl. A mérki erdő pedig Zsegyén túl fekszik.

1347. I. Lajos király Eperjes, Sáros és Szeben városok azon panaszainak elintézését, hogy ők egyaránt adót nem fizethetnek, mivel egyik város nagyobb mint a másik, Miklósrá, a kassai plebánosra és Albertre, a kassai bíróra bízta, kik ekként ítéltek; a három városra kivetett 150 ezüst márka adóba Eperjes 54-et, Sáros 53-at, Szeben pedig 43-at fog fizetni. Ezen ítéletet meg is erősítette a király. Miből kitűnik, hogy Nagy-Sáros is szab. kir. város volt.

1351. Az eperjesi polgárok és a kissárosi gazdák között határvillongások támadván, ennek eldöntését az érdekeltek a nagysárosi és a szebeni bírákra bízta a király előtt.

1374. I. Lajos király a várost kőfallal bekerítettetni rendelé; a polgárok-nak a posztó s egyéb kézművek kereskedésére oly kiváltságokat engedményezett, milyennel Buda városa birt; tehát a sz. kir. városok sorába emelé Eperjest.

1378. Ugyanaz rendelé, hogy semminemű vám ne szedessék azon anyagok és szerek behozatalától, melyek a város védbástyáinak fölépítésére szükségesek; s ugyanazon évben Eperjes, Szeben és N.-Sáros városok egy évi adóját Eperjes kőfalainak fölépítésére ajándékozta.

1382. Szent-Miklós temploma szabadságlevéllel ajándékozott meg.

1391. Zsigmond király Istvánnak, az egri püspöknek meghagyá, hogy az eperjesieket minden csekély botlásért templombezárással (interdictum) ne fenyegetse, s ne nyugtalanítsa.

1400. Ugyanaz, Eperjes városát Poháros Osvátnak (moglódi [kapi] urodalom földesurának) zálogba adta.

1404. Zsigmond király levele Poháros Osváthoz, melyben tudatja vele, hogy a neki elzálogosított Eperjes városát kiváltani akarja, egyszersmind inti őt, hogy ezen várost új adóval ne terhelje s ne erőszakoskodjék rajta, azon lovat pedig, melyet Eperjes városától elvett, s a mely 50 forintra becsültetett, vagy adja vissza, vagy pedig térítse meg az árát; s ugyanazon évben a város 12 évi adóját elengedi, hogy védfalait bevégezhesse.

1407. Ugyanazon király mindenkinek engedményt ad Eperjesen megtelepedhetni, hogy a várost népessé tegye.

1408. Sinka Sebesvár ura az eperjesi polgárokat minden eddig birtokán elkövetett erőszakoskodás elleni kereset alól fölmenti.

1411. Zsigmond király engedélyt ad a városnak, azon sôt, melyet eddig a védfalak befejezésére ajándékozott, szabadon eladhatni.

1413. Zsigmond király Eperjes városát Kapy András kamarai grófnak 8000 forinton zálogba adá.

1428. Sebesi-Sinka a megye előtt tiltakozik az ellen, hogy az eperjesi polgárok a sebesi határban bányákat ne nyithassanak.

1433. Julian bibornok engedélyt ad Eperjes város lakosainak, hogy ünnepnapokon át is a város védfalainak megerősítésén dolgozhassanak, mert közelít a cseh-huszita háború kitörése.

1435. Zsigmond király két eperjesi polgár malmát lerontatja, azért, hogy a város sánczai szélesb terjedelmet nyerhessenek s egy új utca építtessék, mely ma is „Árok-utcza”-nak neveztetik; egyszersmind a városnak hetivásár-jogot engedélyez. E kiváltság nevezeteseb pontjai közé tartozik, hogy az eperjesiek minden vám- és adónélküli szabad kereskedési és áruháztási jogot nyertek, kivált Lengyelországba Krakó felé minden akadály nélkül üzhették a kereskedést.

1440. Erzsébet királyné engedélyt ad a városnak; hogy házainak építésére szükséges követ Nagy-Sáros határában szabadon törhessen s azt onnan elszállíthassa.

I. Ulászlónak magyar trónra meghívásával Erzsébetnek, Albert király özvegyének mindent el kellett követni, hogy e várost birtokában megtartsa. Minthogy fia László, ki atyja halála után három hóval később született, s életének 3-ik havában az ellenpárttól királynak koronáztatott, tehetetlenebb volt, hogysem jogait védelmezhetne volna, Giskrára bízott a királyi jogok és javak védelmezése. Midőn I. Ulászló e várost 1442-ben ostrom alá vette, Giskra segítségével és az eperjesiek elszánt véderejével visszaveretett.

1442. Zaika Miklós vezérlete alatt egy lengyel csapat éjjel megtámadta, kirabolta és felgyújtá a várost; azonban az eperjesi polgárság pillanatnyi rémületéből magához térve, fegyvert ragadott, a rablókat üzőbe vette, Zai-kát elfogván, tetteért meglakoltatta.

1445. Brandeizi Giskra János sárosi gróf és a kised László király fő-tábornoka, a harminczadót Eperjes városának átengedte. Levele azonban oly igen hibásan van írva, hogy annak valódi értelmét kivenni nehéz.

1453. V. László király a városnak czímet ad, melyet azonban soha sem használt.

1456. Hethy Benedek egri vicarius az eperjesiekre kimondott templom-bezáratást (interdictum) visszavonja oly föltét alatt: ha a nemességgel kötött egyességet megtartják.

1467. Mátyás király parancsa, hogy a város az eltörült harminczadó helyett behozott koronaadóhoz alkalmazza magát.

1475. Báthory István országbírónak a sebesi káptalanhoz intézett rendelete, melyben annak meghagyja, hogy azon eperjesi polgárokat, kik

Sebesi-Sinka Miklóst és Jánost Sebesen erőszakosan megtámadták, rétjeiket s falujokat elfoglalták, pörbe idézze.

1490. Egorics Márton az eperjesi b. sz. Mária templomának papjává és a kórház igazgatójává választott az ottani patronatusi joggal bíró polgárság által.

1491. II. Ulászló alatt János Albert az ellenpárttól trónra hivatván, e vidéket elfoglalni törekedett, azonban Szapolyai által oly keményen visszaveretett, hogy élte koczkáztatásával futni kényszerült s Eperjes falai között keresett menedéket, de a győzőtől utoléretvén, kénytelen volt a várost csakhamar átadni.

1494. A város falai sok helyen kiigazítottak, a még be nem végzett részek pedig fölépíttettek, ezt a még csak pár évtized előtt is fenállott kaszai kapu felett 1494. évszám följegyzése bizonyította.

1506. II. Ulászló megerősíté Buzlay József végrendeletét, melyszerint ez, az eperjesi b. szűz kórházának gergelaki birtokának egy részét hagyományozá.

1508. II. Ulászló egyik rendelete által megengedettett Eperjes városának mindennemű pecsétlések alkalmával piros viaszt használni.

1514-ben pedig ugyanazon király különös szabadalmánál fogva, a város András-vásárt vett gyakorlatba.

1518. II. Lajos király levele az eperjesiekhez, melyben igéri, hogy városukat rövid idő múlva visszaváltandja Perényi Imre nádortól, a kinél zálogban volt, s ezután nem fogja engedni rendkívüli adókkal terheltetni. Mindamellet azt rendeli, hogy Perényinek hűséget és szófogadást esküdjének.

1523. Chunys Mátyás, egri vicariusnak Zálkányi Lászlóhoz az egri püspökhöz és az ország cancellárjához írt levele, melyben őt fölkéri, hogy az eperjesieket Mihály pap ellen, a ki őket Rómában pörbe idézte, védelmezze.

1524. II. Lajos rendelé, hogy az eperjesiek, kiket Mihály papjuk beperelt, addig Rómába ne idéztessenek, míg a pör a megyebeli püspök által meg nem vizsgáltatik.

1526. II. Lajos király Mohácsnál elesvén, a hazában két párt támadt, egyik Ferdinándot, másik pedig Szapolyai Jánost akarván trónra ültetni. A Szapolyai párt Tokajban gyűlt össze, a felvidéki városok ehez csatlakoztak. Szapolyai Eperjesnek ajándékokat küldött s hűségére szólítá fel azt. A város azonban Verner Györgyöt követül küldé az akkor Regensburgban tartózkodó I. Ferdinándhoz, ettől segílyt kérendő. A követ nem juthatott küldetése helyére, mert utközben Szapolyai tanácsosa, Laszki Jeromos által elfogatván, Árva várába záratott, honnan csak később szabadulhatott meg. Eperjes tehát új követséggel kereste meg Ferdinándot, ki is hűségre szilárd fentartására szólítá fel a várost.

1526. János király parancsolja, hogy a Temesvárra rendelt segélypénz hátralékát küldje meg a város.

1526. A város tűzvész által elpusztított.

1526. János király II. Lajos oklevelét megerősíti, melyben mindazon eperjesieknek, kik a tűzvész által károsultak, 12 évi adójokat elegendi.

1527. Homonnai Drugeth Ferencznek Eperjes városához intézett levele, hogy a király némely ügyeiben követeket küldjenek hozzá Homonnára.

1536. Eperjes városa jelentést tesz Pétervárady Balázsnak királyi számadások igazgatójának, hogy egy lithvániai herceget sok kincscsel együtt fogva hoztak hozzájuk, mi tevők legyenek vele?

1536. Kassa várossa felszólítja Eperjest, hogy miután ők Szapolyai János pártjára állottak, kövessék példájukat.

1537. I. Ferdinánd király Bajory Imre nemes telkét Eperjes városának ajándékozza, mivel az Szapolyaihoz ment át.

1538. I. Ferdinánd az árúczikkek rakhelyi jogát elveszi Kassa városától azért, mivel az János király pártjára állott, s azzal Eperjes városát ruházza fel.

1541. Thurzó Elek országbíró levele Eperjes városához, melyben tudatja, hogy I. Ferdinánd király serege Buda alatt megveretett, Rogendorf tábornok meghalt, s helyébe Fels Lénárt neveztetett ki; továbbá, hogy a béke alkudozások folynak a törökkel; egyszersmind inti a várost, hogy védfalait jól megerősítse, az előadható véletlén esetekre.

1544. I. Ferdinánd Eperjes városának megígéri, hogy miután a Sós nemzetségtől elfoglalt és a városnak adományozott sóvári urodat a beszercebányai országgyűlés határozatai folytán ismét előbbeni földesurának visszaadni kénytelenítették, ezen veszteségeket más uton kárpótolandja.

1545. Szaniszló pécsi püspök és szepesi prépost Kajata falut az eperjesi kórháznak engedi át.

1548. I. Ferdinánd Eperjes városa czimerét megnagyítja s megerősíti, ennek azonban csak egy része van jelenleg befoglalva a város czimerébe.

1552. A város a Szapolyai János özvegy által előidéztet zavargásokban tanúsított hűségéért egy császári levéllel tiszteltetett meg, melyben az uralkodó az eperjesiek magukviselété fölött legnagyobb elégedettségét nyilvánítja, a város czimerét megerősíti s egy oroszlánval emelé érdekét.

1554. Ferdinánd királynak e városhoz intézett fölszólítása, hogy az általa küldött Dessewffy János és Tarnóczy András követeknek hitelt adjanak.

1558. Ferdinánd ismét megújítja s megerősíti a város czimerét, mely ma is használatban van, továbbá harminczadót állittatott itt föl, mely a következő uralkodók által 1571. 1573. 1649-ben megerősítettet.

1563. Pozsonyban tartatott országgyűlés határozata. Eperjesre rendelé

a nyolcz személyes ítélőszék (octavalia judicia) tartását; miáltal a város sokat nyert nevezetességében.

1565. Svendy Lázár és Zay Ferencz Eperjes városától 25 szekeret kérnek a táborba.

1565. Ugyanazok felszólítják a várost, hogy a török fogságból megszabadítandó Kövesdy Albert számára pénzt gyűjtsenek.

1567. Miksa király alatt új vásár tarthatási és árulási szabadalommal ajándékozott meg, s daczára a folytonos harcoknak a város nagy virágzásban volt.

1604. Eperjes városa Bocskay István pártjára állott, s midőn ismét a király hatalmába került, bástyái Rudolf és II. Mátyás királyok parancsai következtében leromboltattak, egyetlen tornya hagyatván meg emlékül.

1605. Bocskay ostrom alá vette a várost, de az azt védelmező királyi őrség kitartása folytán, abban hagyta.

Ugyanazon évben Rákóczy Zsigmond és Csáky István Eperjesre mentek, hogy a békét helyreállítsák, de céljuk nem sikerült s minthogy a város az ostromló sereg által körül volt véve s falain kívüli közlekedése megszakadt, az eperjesiek nagy inséget szenvedtek. Egy hízott ökör 12, tehén 6—8, sertés 2—4 garasért árulattott. Midőn a fölkelés elmúltával a város kárpótlás mellett magára vállalta a sereg kitartását: Basta eltávozott falai közül. Ezt megtudván a Bocskayak, a várost sarczolni kezdték, sőt némely polgárokat oglyúl is vittek magokkal.

1606. febr. 21, én a Bocskayak újra megtámadták Eperjest, s annyira elpusztították, hogy a katonaság életének fentartásául mintegy 76 lovat és számtalan macskát emésztett föl éhségében. E sanyaru körülmény sokféle kórnak lett szülője, melyeket a gonosz nevű kút fürdője sikeresen kigyógyított.

1640. Eperjes Rákóczy György hatalmából a királyéba került.

1644. A dögvész majdnem végkép kipusztítá a város lakosait.

1660. A jezsuiták Báthory Zsófia herczeg Rákóczy György özvegye segedelmével az evangélikusok által épített tót egyházat az ahoz csatolt iskola épülettel együtt elfoglalták s letelepedtek ott.

1666. Az evangélikus főnemesség hitfelekezetük számára főiskolát alapított itt. Az új tanoda tettleges és kitűnő eszközlői voltak: a svéd király, Sopron, Danzig, maga Eperjes városa és számtalan mágánosok. Ez új tanodában a kölcsönös értekezések, a tudományos viták és vizsgálatok egész ünnepléységgel tartattak.

1673. A Petróczy által támasztott forradalom alkalmával, Eperjes kezét fogott Petróczyval, és miután Kapó főhadi kormányzó Eperjesen megjelent, a város egyik része fegyvert fogott ellene, minek következtében Eperjes sóárulhatási jogát elvesztette, mindenemű fegyverek és hadieszközök Kassára szállítottak el innen; a város bástyái és köfalainak tornyai, kivéve a

felső kapunál levőt, lerontattak, a célba vett rablás megváltásául pedig 11,000 forintot kellett lefizetnie, és gróf Hermsteinnak seregét két hónapig saját költségén élelmeznie.

1679. A város Tököly Imre seregei által ostromoltatott, s miután azt a benlevő őrség elszánton védelmezte, Tököly Tárca vizének folyását egy felhánt árok által más irányba véttette, ezáltal a várost vizétől megfosztván, feladásra kényszeríté. Ugyanakkor a város tűzvész által pusztítottatott el.

1681-ben sokat szenvedett Eperjes. — Tályai Józsa, ki papból vitézzé lett, a külvárost fölgýujtá, belváros lakosait pedig addig szorongatta, míg csak a császári seregek meg nem érkeztek, midőn csapataival hátrálati mozgalomnak irányult.

Ugyanazon évben aug. 17-én reggel a császári, délután pedig Tököly csapatai tartották bemenetelőket a városba.

1682. A ferencz szerzetesek Tököly serege által kiűzettek a városból.

1683. september 2-án Szobieszki János lengyel király a Bécs alatt nyert győzelem után Eperjes alá érkezett hadaival, a hol tábort ütven, a várost föltételek alatt föladásra szólította föl, de a városban parancsnokoló Otlik György Tököly kapitánya a király követét, Lesenyi-Nagy Mihályt tagadó válaszzsal utasította vissza, a lengyel táborra mindennap kirontván, abban tetemes kárt okozott, úgy hogy a mezők elesett lengyelekkel voltak elborítva s Eperjes városa annyira telt meg foglyokkal, hogy minden egyes polgárnak lengyel szolgálja volt. Szobieszki négy napi itt táborozása után Lengyelország felé huzódott, miután Bécsből Magyarország 13 megyéjének átvonulása alatt 15,000 embert vesztített volna, minthogy a megyéket a király részére meghódítani akarván, mindenütt ellenszegülésre talált.

1684. sept. 7-én Veterany György, Frigyes württembergi herczeg és Schulz ezredes Tökölynek 7000 emberből álló seregét megverték Eperjes alatt.

1687. Karaffa tábornok féle comissio borzalommal árasztotta el a várost s azzal együtt Sáros megyét s az egész felső Magyarországot.

1696. A döghalál annyira kipusztította a város lakosait, hogy alig maradtak néhányan életben úgy, hogy azt újra meg kellett népesíteni más helyekről behivottakkal. Ugyanakkor a város egy harmadrésze leégett.

1698. Herczeg Eszterházy Pál az ország nádora az itt tartandó „judicia octavalia” czímű törvénykező gyűlésre személyesen megjelent.

1703. A város II. Rákóczy Ferencz pártjára állott, miért is annak némely polgárai mint hűtlenek (notorii) vagyonuk vesztésével lakoltak; így péld. a mostani cs. kir. éléstár, akkor egy harangöntő háza volt, de mivel az Rákóczy számára ágyúkat öntött, minden vagyonát elvesztette.

1704. Rákóczy seregei elfoglalták a várost, de

1710-ben Virimont cs. kir. tábornok könnyű móddal visszafoglalta azt.

1713. A ferenczi szerzetesek ismét visszahelyeztettek zárdájukba, a hol maiglan is mint tanárok s gyóntató-atyák működnek.

1714. A város tűzvész által tetemes kárt szenvedett.

1723. A Tiszán inneni kerületi tábla Eperjesen állítatott föl.

1762. A diszes kalvária a várostól ezer lépés távlatra egy kies dombon fölépíttetett.

1767. A lengyel zavarok alkalmával sok lengyel főúr Eperjest választá menhelyül.

1772. A jezsuita rend József trónörökös és uralkodótárs (később II. József császár) által eltöröltetett, collegiumok s egyházuk az evangelikusoknak, mint volt sajátjuk visszaadatott, s maiglan birtokukban van; a jezsuiták azóta vissza nem tértek Eperjesre.

1784. II. József császár személyesen látogatá meg Eperjest, mely alkalommal két evangélikus egyén is fölvetetett a tanácsba, s e szabadalom értelmében a választó polgárok s előljárók a következő alkotmányos időben minden vallási tekintet nélkül választattak.

1788. A minorita zárdából kiűtött tűzvész folytán az egész főutcza elégett, s több emberélet áldozatul esett.

1811. Egy tíz másodpercig tartó földrengés következtében a város épületei tetemesen megrongáltattak.

1813. Az ez évbéli általános vizáradások által egész falvak megsemmisítettén, Eperjes alantabb fekvő része is tönkre tétetett.

1816. A görög egyesült püspökség és a káptalan Eperjesen felállított. Az első püspök T a r k o v i c s G y ö r g y volt.

1817. A város tűzvész által nagy kárt szenvedett.

1831. A görösmirigy (cholera) Eperjest $\frac{1}{8}$ rész lakosaitól fosztotta meg.

1835. A tűzvész számos diszes épületet alhamvasztott.

1846. A magyar kir. természetvizsgáló társulat Eperjest és vidékét tűzte ki természeti buvárlatainak színhelyéül s falai között több heten át időzött.

1848. A császári s a magyar sereg egymást fölváltva szállta meg a várost.

1849. Hol a császári, hol a magyar, majd az orosz hadak vonultak át e városon s falai között időztek.

1853. A r. katolikus 6 osztályu tanoda, melyet 1677-ben Kolonich bi-bornok alapított, s újabb alapítványokkal Matyasovszky László nyitrai püspök és Kapy család segítette, 8 osztályu főtanodává emeltetett, melyben ez évtől fogva a ferencziek és a praemontreiek vegyesen tanítanak.

1855. Az evangélikus főiskola, melyben eddig a törvénytudomány is taníttatott; ez évi octob. 19-ki legmagasb leirat szerint csak 8 osztályu nyilvános tanodává ismertetett el.

A fentebb elősoroltakból látható, hogy Eperjes sok viszontagságokon

ment át, s minden nagyobbserű nemzeti mozgalmaknak jelentékeny pontja, sőt mondhatni kitűzött színhelye volt a vállalatok korszakának, az egyik párt épen úgy mint a másik a felföld kulcsának tekinté Eperjest, miként azt lefolyt történelmének lapjai tanusítják, melyekből azt olvashatni, hogy e város többször volt megszállva a lengyel forradalmi seregek s az oroszok által. Vagyonát több ízben pusztítá el a tűzvész, midőn, ha nem is mindig egészen, de egyrészben bizonyynyal tönkre tétetett. Lakosait több ízben a döghalál irtotta ki, s a vallási villongások feldúlták nyugalma. S még is mind ezeknek daczára e város fenáll, s a hazának legszebb, legvirágzóbb s legmiveltebb városainak egyike.

Fekvése igen kies, egy tág völgyben fekszik, diszes kertek, termékeny szántóföldek, virányos rétek, dombok, erdők, s majd kissé távolabbról magas hegyek veszik körül, melyeknek csucsain várromok, aljában pedig az egymáshoz közel eső falvak fekszenek diszes úri lakóktól ékítve.

A város egykor erős kőbástya falakkal és mély sánczokkal volt beke-
rítve; a falaknak csak egy része van meghagyva imitt amott emlékül, a sánczokat a szorgalmas polgárság a legszebb kertekké alakította át, vagy pedig csinos házakkal beépítette.

Eperjes a legtisztább, legcsinosabb magyarországi városok közé tartozik; tojásdad idomu belvárosa mindössze is három igen hosszú utcából áll.

Fő utcája igen tágas, hosszú s végig diszes emeletes épületekből áll, mondhatni, meglepő szép, s alig van hasonmása hazánkban, a főutca igen jó kövezettel, járdákkal bir, s mindamellett, hogy hetenként kétszer vásártérül szolgál, mindig tisztán tartatik.

Jelesebb épületei: a szent Miklósról nevezett r. katolikus egyház, melynek alapja X. vagy XI. században tétetett le; II. Ulászló alatt tetemesen megjavíttatott, 36 öl magas tornyával. Az ágostaiak ódonszerű tanodája s egyháza, melyet egy századon át a jezsuiták birták. A görög egyesült egyház és a püspökilak, mely ezelőtt minoriták zárdája volt. A megyeház, a sz. ferencziek zárdája és egyháza. A piacz közepén van néhány medenczés csatornakút s egy magas kőszobor azon a helyen, a hol a Karaffa által fölállított vérpad állott, s a hol a fennebb nevezett áldozatok kivégeztettek.

Továbbá van itt egy 8 osztályu r. kath. tanoda, szinte 8 osztályu ágostaiak tanodája, egy könyvtár, nyomda, fehér-cserép-edény-gyár, takarékpénztár, és 3 kórház, u. m. polgári kóroda, 1706-ban alapítva 8000 p. f. tőkével 28 ágyra; ágostai tanulók kórodája 1815-ben alapítva, 1200 p. f. alaptőkével, 10 ágyra; végre rabok kórodája 1851-ben alapítva, 2 szobában 20 ágyra. Egy polgári ápoloda 2000 fr. alaptőkével, 8 személyre. Szegényekháza 800 fr. alaptőkével, 12 személyre; ágostaiak ápolodája, 645 fr. alaptőkével 10 személyre.

Népességre 10,300 lélekből áll; lakosai élénk kereskedést űznek vászonnal és hegyaljai borral, az iparüzlet nagy virágzásban áll itt.

A lakosság vallására nézve 7,400 római, 1,300 görög katolikus, 1,300 ágostai s 300 izraelita. Nyelvökre illetőleg: 800 magyar, 1200 német, 150 cigány, a többi tót,

Ivóvize nem a legjobb, e hiányt azonban nagyban kipótolja az ide egy-egy órányira fekvő csemétei és borkúti savanyuvíz, melyet naponta már hajnalban a környék s a külvárosok pórnoi s leányai hátikosarakban rendesen egy itezés cserép korsókban majd minden házhoz szállítanak s így csaknem az egész város népe savanyu vizet iszik.

A város közelében $\frac{1}{2}$, vagy legfeljebb egy órányi távlatra különféle alkatrészekből álló öt fürdő fekszik, s mindegyike kies fekvésű helyen; azonkívül a várost izletesen rendezett kéjkertek veszik körül, melyek a közönség kényelmére s szórakozására nyitva állanak.

Mely rövid vázlatból kivehető, hogy Eperjes honunk legcsinosab s legmiveltebb városai között méltán helyt foglalhat.

2) **Bártfa** (Bartfeld, Bardiov) Eperjeshez 5, Kassához 9, Pesthez 41, lengyel határtól 3 mérföldnyi távlatra a Tapoly vize mellett fekszik. Nevét valószínűleg a tiszafától (Bart, Taxus) nyerte, melylyel e vidék egykor bővelkedett.

1312-ben Róbert Károly király az öt Olaszhonból Magyarországra kísérő katonák egyikének, római származásu Lőrincznek adományozta a templomosok pusztán hagyott Bártfa várát, vagyis miként azt akkor nevezték, *Schönfeldet*. Lőrincz csakhamar megnépesítette új lakhelyét, minthogy abban minden jövevényt befogadott. Az elhagyatott vár rövid időn meglehető várossá alakult. Mi az

1320. évi Róbert Károly okleveléből kitűnik, melyben mindazoknak, kik Schönfelden (Bártfán) letelepednek, tíz évi adót elenged, tíz év lefolyása után pedig minden háztelektől másfél magyar forintot (fertonom*), a gabna dézmának a felét a királynak, másik felét pedig a plebánosnak fizetni rendeli; minden néven nevezendő pereiket a város alapító Lőrincz római katona, annak halála után pedig a fia ítélend; a bírói hivatalt tehát Lőrincz családjára fiuról fiura ruházta a nevezett király. Az érintett oklevél ekként szól: „Rendeljük továbbá, hogy azon város lakosai, városukban áruiktól és személyeiktől semmiféle adót ne fizessenek. Akarjuk, hogy szántásra való földjük legyen egészen a Kuzin Mezeu (ma Kucsin) erdőnek a feléig és a Hipfalu (Bártfa-Ujfalu) feléig, innen a havasok tetőin Kabalafalváig (ma Lófalu, Kobilye) s a Sárpatakig. Továbbá minden a városban levő malom fiuról fiura Lőrincz tulajdona, és senki az egész határban Lőrinczen kívül építeni ne merészeljen. Végre azt akarjuk, hogy azon két nemes telektől, melyet Lőrincznek

*) Fertom, Páris, Pápai szerint egy márkának egy negyedrésze, azaz 1 magyar forint.

hű szolgálatáért fiuról fiura adományoztuk, nekünk semmi ürügy alatt adót ne fizessen. Melynek bizonyságául stb. stb.

1346. I. Lajos király a fenebbi oklevelet Konrád bártfai birónak, Fülöp fiának, valamint

1361-ben Jakabnak, bártfai plebánosnak kérelmére megerősítette.

1365. I. Lajos a várost pallos joggal (jus gladii) ruházta föl, s még egy vásárt sz. Egyed napjára engedményezett.

1376. Ugyanaz, olyan szabadalmakkal ajándékozta meg a bártfaiakat, milyenekkel Buda és Kassa városok birtak, valamint a városban Soltész Henrikől megvett házakat és malmokat, melyeket Wojtnak neveztek, a városnak adományozta.

1406. Zsigmond király mindazoknak, kik Bártfán letelepedni akarnak, polgári jogot adott, miután e város népessége felette kipusztult.

1410. Ugyanaz, a városnak elődjei által adományozott szabadalmait megerősíté s Bártfát a sz. kir. városok sorába iktatta, de ezért a városnak 400 aranyat kellett fizetni.

1412. Ugyanaz, a bártfai várat a városnak ajándékozta, minthogy addig a városba vezető út a váron keresztül menvén, a várkapu a várnagy tetszése szerint bármikor bezáráthatott. Miből azt következtethetni, hogy már akkor Lőrincz római katona, e város alapítónak utódjai kihaltak, mert annak vára a királyi ügyészre szállott.

1423. Zsigmond király parancsa a bártfaiakhoz, melyben tudatja velök, hogy a lengyeleknek háborút üzent, miért is meghagyja nekik, hogy Lengyelországban levő kereskedőiket hívják haza, s a városukban tartózkodó lengyeleket utasítsák ki.

1429. Ugyanaz, meghagyja a bártfaiaknak, hogy a lengyelek által okozott kárt följegyezve, a Szepességen Ófalván tartandó gyűlésre küldjék meg,

1430. Ugyanazon király meghagyja, hogy miután neki a lengyelek sok bajt okoznak, viszonozzák ők is azt nekik, azonban városukat jól őrizzék.

1441. Erzsébet királyné megköszöni a bártfaiaknak a Giskra Jánosnak adott segítséget, egyszersmind vezéréinek győzelmét jelenti.

1442. Ugyanannak e városhoz intézett levele, melyben tudatja, hogy Perényi Miklós és János, Márjássy György és János, valamint Sós Miklós hozzá szándékoznak segítségül menni; vagyonukat addig is ótalmazzák. (Ezen levél németül van fogalmazva.)

1448. Lengyelország nagyjai fölkérik a bártfaiakat, hogy a makoviczai és berzeviczei várnagyokat rendre utasítsák, mivel azok rablásaikkal a lengyeleknek nagy kárt okoznak.

1453. Péter vicarius és a magyar cancellaria ítélőmestere (protonotarius) meghagyja a bártfaiaknak, hogy miután hat vármegyének megparancsoltatott: Hunyady László zászlója alá Axamyth cseh rabló ellen fegyveres-erőt kiállítani, ők is hasonló t cselekedjenek.

1453. V. László király a városnak czimert ad, mely ma is használatban van.

1453. Hunyadi László besztercei gróf rendelete Bártfához, hogy az utonállókaf és rablókat ott büntesse, a hol elfogja őket.

1453. V. László király csehországi koronáztatásáról értesíti a várost.

1457. A bártfaiak szabad útlevelet adnak Axamyth Péternek, csehek kapitányának, melynek erejénél fogva annak a városukbani mulatása alatt sérthetlenségét kíséretével együtt biztosítják.

Ugyanazon évben Hunyady László tárnok meghagyja Bakos Pálnak tokaji várparancsnoknak, hogy a mit bártfaiaktól elrabolt, azt adja vissza nekik.

1458. Mátyás király parancsa a bártfaiakhoz, hogy Héderváry Lászlóval az egri püspökkel és Zudar Simonnal együtt a rablók ellen fegyvert fognak. (A rablók alatt mindig a csehek értendők.)

1460. Bártfai Balázs tudatja a várossal, hogy Mátyás király kibékült Szilágyival; továbbá, hogy Drakula és Dán vajdák között esata történt, a melyben Drakula győzött, Dán embereiből pedig csak hét maradt élve, Dán vajda foglyul esett s legnyakaztatott, embereit pedig nyársba vonatta Drakula stb.

1662. Mátyás király parancsa, mely szerint meghagyja a városnak, hogy katonáit főkapitánya Szapolyai Istvánhoz a rablók ellen három hónapra küldje. A korona visszaváltására pedig 200 arany forintot rótt a városra.

1469. Ugyanazon király tudatja a várossal, hogy Spielberg várat rohammal vette be.

1471. Ugyanaz meghagyja, hogy a végvárok fentartására 500 arany forintot tegyen le a város.

1472. Ugyanannak parancsa a bártfaiakhoz, hogy a római pápa követét, a ki városukon keresztül utazand, illedelemmel fogadják s barátságos helyekre vezessék.

1475. Ugyanaz a budai országgyűlésre meghívja a bártfaiakat.

1476. György pécsi prépost Bártfa városát a király lakadalmára hívja meg.

1484. Mátyás király a német háború szükségleteinek fedezésére 600 arany forinttal rója meg a várost.

1488. Ugyanannak parancsa a bártfaiakhoz, hogy a lázadó Szilézia ellen fölszerelendő hadra 600 arany forintot küldjenek.

1490. Beatrix özvegy királyné Mátyás halála után a bártfaiakat a Rákos mezején tartandó országgyűlésre hívja meg, hogy a királyválasztásról értekezzenek.

1490. Miksa császár fölszólítja a bártfaiakat, hogy őt a magyar korona elnyerésében segítsék.

1490. Albert János az ország választott vezére meghagyá a bártfaiaknak, hogy hozzá menjenek.

1490. II. Ulászló meghívja a bártfaiakat koronáztatására.

1490. Szapolyai István levele Bártfa városához, melyben azt fölkéri, hogy az Austriát védelmező katonaság tartására kivetett harminczadót fizesse meg.

1491. II. Ulászló király inti a bártfaiakat, hogy addig is, míg a német császárral békét köt, hívek maradjanak hozzá.

1491. Szapolyai István a városnak segítséget ígér Albert János ellen.

1493. II. Ulászló a török háboru folytatására segítséget kér a várostól.

1498. Ugyanannak parancsa a bártfaiakhoz, hogy a királyi adót mindaddig Osselinszky Jánosnak fizessék, míg az egész zálog-összeg le nem lesz róva.

Osselinszky János előtt Balusz, Balych vagyis Balychky Andrásnak újvári várnagynak, azután pedig Balusz, vagy Balichky Miklósnak, Turóc megye grófjának volt Bártfa városa elzálogosítva.

1521. Báthory István meghívja a bártfaiakat a maga lakodalmára, melyet Zsófiával, massoviaai hercegnővel tartott.

1524. II. Lajos a török háboru költségeire legalább 6 márka ezüstöt kíván a várostól.

1525. Ugyanannak parancsa a városhoz, hogy a Luther tanait követőket, ha világiak, önhatalmulag büntesse, ha pedig egyházi egyének, azokat az egri vicariushoz küldje.

1525. A bártfaiak egy püspök közbenjárása által kérik a királyt, hogy az általuk kölcsönzött ágyukat küldje vissza, mivel a mult évben is a török a tatárral egyesülten, kik Oroszországon áttörtek, városuktól csak 12 mérföld távolnyira táboroztak.

1526. Némely országnagyok és megyék követeinek felszólítása Bártfa városához a mohácsi vész után, hogy a török ellenállására Verpelétre katonákat küldjön.

1527. János király inti a bártfaiakat, hogy hívek s állhatatosak maradjanak hozzá.

Ugyanaz mindenből egy tizedrészt kíván.

1528. Miután I. Ferdinánd király a regensburgi német biródalmi gyűlésre a török ellen segítséget ment kérni, tudatja Bártfával, hogy távolléte alatt az ország fő emberei által fog kormányoztatni.

1528. Seredy Gáspár gyalog katonákat kér a várostól Athynai Simon Szapolyai vezére ellen.

1528. I. Ferdinánd király a várost hűségre s állhatatosságra szólítja föl.

1533. Ugyanannak tudósítása, melyben megczáfolja azon álhirt, hogy ő Magyarországot s a koronát Szapolyai Jánosnak átengedni kész vol-

na, hozzátevén : Seredy Gáspárnak meghagyta, hogy városukat védelmezné.

1538. I. Ferdinánd leirata a bártfaiakhoz, melyben a hozzá való hajlamukért elismerését nyilvánítja, egyszersmind inti őket, hogy a haza védelmére minden tőlük kitelhető segítségadással készen legyenek.

1539. Melancthon Fülöp és Stockelin Leonárd az evangélikus hitet a szent Egyed egyházban hirdetvén, mely csakhamar annyira elterjedt itt, hogy a protestánsok ezen templomot magok részére foglalván, a katolikusok a Szepesházy család nagy házában kénytelenítették isteni tiszteletüket tartani; az evangélikusok gymnasiumot s könyvnyomdát is alapítottak itt, melyből sok hasznos munka került ki, példányokat azokból még ma is láthatni a városi könyvtárban.

1544. I. Ferdinánd tudatja a várossal, hogy V. Károly császár a magyarok segítségére siet; egyszersmind a nagyszombati országgyűlésre felhívja őket, hogy a nemesség fölkeléséről értekezzenek.

1590. A magyar protestánsok itt tartottak először általános zsinatot s Bártfából második Augsburg lett, sok evangélikus talált itt menedéket az üldöztetés ellen; a városi tanácsban csupa evangélikusok ültek.

1600. 1622. és 1645. években a döghalál nagyon elpusztította a város lakosságát, s csaknem 5000 ember esett áldozatul.

Megemlítésre méltó, hogy Bártfa város hatósága az előidőkben az erkölcsi fenytékben túlszigoru s hajthatlan volt. A város területén s birtokain a legkisebb kicsapongást, kivált pedig a V-dik parancs elleni vétést halállal büntetett. A város levéltárában ma is létező jegyzőkönyveinek kivonataiból olvashatni : hogy egy 18 éves ifju, ki szolga létére, gazdája honnemlétében, annak nevével bizalmas viszonyban állott, keresztre feszítettett. Ismét egy földész, ki szolgálóját elcsábította, fejevesztésre ítéltetett.

De még ennél is borzasztóbb volt, midőn

1608-ban II. Mátyás király koronáztatására, egyszersmind az egyidejűleg tartott országgyűlésre Bártfa városa egyik tanácsosát választván követül, kinek neje, férje távolléte alatt egy tanu által azzal vádoltatott be, hogy mézsáros szomszédjával tilos viszonyban áll. Mindakettő halálra ítéltetett. A nő kegyelem útján a városház-téren nyakaztatott le; a mézsárosnak pedig a közönséges vesztőhelyen vétetett feje. Hasztalan könyörgött térden csúszva a nő : halasztának el addig az ítélet végrehajtását, míg férje haza tér, hogy a hét élő gyermekének gondját viselné; s hasztalan esdett térdein a mézsáros neje, bocsánatot igérvén férjének, ha hibázott, csak hogy hat élő gyermekének atyját megmenthesse; a bírák hajthatlanok maradtak, s a 13 gyermek egyrészt anyátlan, másrészt apátlan maradt.

Volt idő, midőn Bártfa városa 3 hóhért is tartott zsoldjában, mi leginkább onnan magyarázható meg, minthogy e város az ország határán feküdt, s az ide mind Lengyel- mind Magyarországból menekült gonosztevők Bártfa

területén sok lopást, rablást és gyilkolást vittek véghez, kiket e város hatósága üldözőbe vevén, elfogatta s kivégeztette.

Bártfa, szintugy mint sok más honi városaink, sokat szenvedett a belnyugtalanságok hosszú korszaka alatt, hol Bocskay, hol Bethlen, majd ismét Tököly és Rákóczy seregeinek hatalmába esvén, mindegyik által súlyosan megsarczoltatott. Tököly szerencséjének hanyatlásakor szinte nagy sarczot vetett e városra. A kuruczoktól is sokat szenvedett, s midőn

1680-ban W i n t e r, az akkori városbíró a fölfegyverzett polgárságot a rakonzátlanzkodó kuruczok ellen vezérelné, agyonlövetett, kinek a város kegyelete jeléül azon helyen, a hol elesett emlékkövet emeltetett.

A lengyel betörések alatt, mindannyiszor Bártfa volt ezen ellenség első zsákmánya; mely gyakorta történt.

1723. Az addig nagy virágzásban álló bártfai nyomda oly hanyatlásnak indult, hogy Kassára volt kénytelen költözködni.

Azt kell hinni, hogy Bártfa városának sokkal jobban kedvezett a háboru, mint a béke korszaka, minthogy ez körülbelül másfél század óta hanyatlani kezd, s egykori virágzásában s tehetségében alászállott.

1821. Sándor orosz czár, midőn a lajbachi congressusból hazatért, egy éjet töltött itt, következő nap meglátogatta a fürdőt, s annak savanyúvizéből ivott: e pohár ma is a városi levéltárban őriztetik.

1846. A magyar természet-vizsgáló társulat e várost is meglátogatta.

1848. és 1849. években a császári, a magyar, s az orosz hadak fölváltva vonultak át e városon s falai között folytonosan időztek.

Voltak e városnak arany-, ezüst- és más érczbányái is, mit nem csak a levéltárban létező, Zsigmond király által Berzeviczy Péter tárnoknak és Sáros megye főispánja Rozgonyi Jánosnak szóló parancs, hogy a bártfai bányák művelőit a bányászatot háborgatók ellen ótalmazták, s másoknak a bányászatot meg ne engedjék, hanem sok régiebb házakban még mai napig fennálló olvasztó-kemenczék is bizonyítanak.

Lajos és Zsigmond királyok 10 helységet is adományoztak e városnak, miáltal a már akkor is igen gazdag város még inkább gyarapodott jólétében, s nem egyszer látogatta meg Lajos király. Gazdagsága Mátyás alatt nem csak magának a királynak, de az országnak is nagy hasznára volt, mert pénzével nem egy bajból rántotta ki a királyt. A levéltárban ereklyeként őrzik Mátyásnak sajátkezűleg írott nyugtáját 1200 forintról, mely összeget a király azért vett föl, hogy királyilag utazhasson Budára.

A város fekvése szűk térre van szorítva; ugy látszik: a természet csak a Lukavicza patak s a Tapoly vize folyásának szükséges helyet jelölt ki e völgy számára; köröskörül hegyekkel van bezárva, melyeken sűrű fenyvesek díszlenek; szántóföldje nem a legtermékenyebb, s gyümölcse a hideg légmérséklet miatt igen nehezen érik.

A város legfőbb díszé a szent Egyedről nevezett egyház, mely Árpád-

kori ízlés s szilárd építészeti tekintetben valódi remekműnek mondható. Egykor a templariusoké volt. Építési ideje, honunk első keresztény korszakra tehető. Belől a baloldali falon 1206. évszám, jobbról a főoltár fölötti kúpmódorú tornyocskán 1111. évszám olvasható. Alkalmasint 1206. évben ujtatott; építtetése felől semmi oklevéllel sem bírnak. Az egyház belsejében sok szép középkori művészetet szemlélhetni, különösen a már annyira feledékenységbe ment aranyzott deszkán festett műveket láthatni itt s a sír-fömlíratokon történelmi egyének neveit olvashatni. Seredy György és Gáspár embernyi nagyságu kifaragott alakjaik állanak az egyházban. Fára festett oltárképei többnyire jó karban vannak s hasonlítanak a kassai Erzsébet-egyház képeihez; legjelesb köztük Krisztus születése, melynek eszméje, összeállítás és színezete remek. Van benne régi classicus és dogmaticus könyvekből álló könyvtár, és sok más régiség, nevezetesen : három misemondó ruha, melyeknek ketteje az egyházzal egykorunak állítható. Az egyház tornya 1725. évben dült le.

A városház szinte igen régi épület. Lőrincznek, a város alapítójának fából faragott s vaslemezzel bevont életnagyságu szobra, mely az épület magas tetejének elején állott, most a folyósóra állíttatott fel.

Levéltára régi irományokban és oklevelekben fölötte gazdag, melyet mintegy 20 év előtt az akkori polgármester Fábry, czélszerűen rendbeszedte s nagybecsü kincseket mentett meg a hazának s a történelemnek, u. m. különösen első királyaink által kiadott okleveleket, kéziratokat; ez oklevéltárban szemlélhető továbbá : a jegyzőkönyveken kívül 1504. év óta hozott törvényeink, olyanok is, melyek a Corpus Jurisból hiányzanak, eredeti aláírással ellátva, mit a hazában tán egy városi könyv- vagy levéltár sem mutathat föl; valamint Verbóczy hármaskönyvének magyar és német kiadása egy kötetben, nyomtatott Bártfán 1643-ban.

Van r. kath. tanodája, sz. ferencziek zárdája, két gyógyszerháza s egy katonai nevelő-intézete.

A belváros köfállal van bekerítve, egykori sánczai azonban csinos kerteknek vannak átalakítva; utcái jól kövezettek és tiszták, a főtéren álló házak mind emeletesek.

A városi kórház egy egész faluval és több szántóföldekkel bir. A városnak saját birtoka 9 faluból áll, azonfölül híres fürdője, több liszt-, fűrés- és egy papírmalma, pálinkaháza, nagy fenyves és bükk-erdeje és szántóföldjei vannak.

Van itt egy polgári ápolda 14 személyre, mely alaptőke fejében városi földeket és Lacskó falut birja, van azon fölül malma és koresmája.

Népessége 4285 lélek, kik között 2864 római, 166 görög katolikus, 740 ágostai, 515 izraelita; nyelvet illetőleg pedig 315 magyar, 180 német, 3210 tót.

Bártfa virágzó kereskedést üz a győlcscsal; az itteni nagyszerű fehéritő

intézetből, melyet Micskó Sámuel 1823. évben közel a városhoz Lukavicza vizén fölállított, évenként legalább 300,000 rőf kerül ki.

A bártfai híres fürdő félóránnyira fekszik a várostól éjszakra, egy a Vöröshegy ágaitól összeszorított völgyben. Ez a fürdés idején kis városhoz hasonlít, mely 53 kisebb-nagyobb házból, három éjente kivilágított utcából s csinos kirakatu boltokból áll.

A házak többnyire magán emberek tulajdonai, a város több épülettel bir itt, a legnagyobban 60 szoba is van.

A föld ezen völgyben oly savanyúvíz dús, hogy minden fáradság nélkül több ily forrást lehet nyitni; de mivel a megnyitottak annyira bőségesek, hogy minden másodperczen fél font vizet adnak, sőt legszárazabb nyarakban sem vesztenek semmit; tehát jelenleg hat forrás használtatik leginkább, ezek között ismét a leglátogatottabb a főkút, a pezsgő- s a doctorkút.

Ezen források kristálytisztaságu vizet adnak, mely sustorgással bugyog ki. Savanyús borral vagy citrom-lével igen fölpezseg. Íze kellemes és annyira ingerlő, hogy egy hajtással alig lehet egy poharat kiüríteni. Jó időben s jól bedugaszolva, messze földre el lehet vinni s erejét megtartja. Számos bajok ellen igen foganatos. Évenként 150—160,000 üveg savanyúvizet szállítanak el ezen forrásokból.

Magyarországi fürdők között legolcsóbbnak mondható; azon erdős völgy, melyben fekszik, a hegyes vidéknek tiszta levegője, a közel fekvő fenyveseknek balzsamillata, s a hegytetőkről bájos kilátás, hazánkban egyik legszebb mulatóhelynek teszik.

3) **Szeben** (Cibinium, Sabinow) csak egy toronynyal nagyobb Sárosvaránál. Eredete IV. Béla korának homályában enyészik el. A szebeniek ezen király adományleveleit is említik; sőt némelyek állítása szerint: Szeben II. (vak) Béla alatt keletkezett volna, kinek leánya Sabina, Sárosvárban lakván, az ezen helyen álló majorságot megkedvelte s azt Sabiniumnak nevezte volna. Ezen állítások a hiteles kútfők hiánya miatt, bizonytalanok. A következő adatok, habár ingadozók is, mindamellett Szeben eredete mellett szólnak, sőt valószínűsítők el is fogadható:

IV. Béla király az ónodi vagy sajói vész után Sárosvárába menekülvén, azt megerősíttette; ott időzése alatt gyakran meglátogatta élte mentőjének, Detriknek atyát Makót, Tárca helységben. Az öreg Makónak leánya Sabina kitünő szép volt, s az ifju király figyelmét ki nem kerülte, kinek a leányhozi vonzalma szerelmi lángra gyuladván, azt hű szolgálja Gergely által atyai házból elraboltatta, s azzal Znió várába távozott.

1243-ban a tatárok maradványai vagy kiűzetek, vagy kiirtattak a magyar földön, végre Béla hosszadalmas bujdosásai után visszatért Sárosva, midőn egyszersmind Makó leányát Sabinát is visszahozta, kinek. miután csendes visszavonultságba kívánczozott, Orkuta (mely a régi oklevelekben Urkút-

jának neveztetik) falva mellett fekvő majorságot adományozta, mely neve után Sabiniumnak, Szebennek neveztetett.

Hogy Szeben régi időtől fogva népes és e megyében jelentékeny hely volt, onnan tűnik ki, mert már Róbert Károly korában Szeben lakosai „hospites“-eknek neveztetnek, holott a helységek lakosai „villici“ vagy „jobbagyones“ néven említetnek régi királyaink okleveleiben.

1349. István I. Lajos király öcsese sárosi és szepesi herczeg rendelé, hogy Szeben és Ordou (ma Nyárs-Ardó Szebenhez félórányira) között határjegyek tétessenek. Itt a szebenieket „hospites de Cibinio“ (szebeni gazdák), oz ardóiakat pedig „jobbagyones“ névvel illeti.

1370. I. Lajos király a szebenieket csupán a szebeni bíró és esküdt hatóságá alá helyezi s azokat másnak elítélni tiltja, kivéve a bűnvádi (criminales) pöröket.

1405. Zsigmond király Szeben városának olyan szabadalmakat ad, a milyennel Kassa városa birt, s azt kőfallal bekerítettnei parancsolja. Az oklevélben megemlittetik: ha a király vagy királyné arra utaznék, azt a város egy napi élelemmel ellátni tartozik. Továbbá saját tanácsának ítéleteit a kassai tanácshoz vagy a tárnokhoz felebbezze.

1406. Ugyanazén király a szebeni szent János nevére szentelt parochialis templomnak saját patronatusi jogát a szebeniekre ruházza.

1406. Ugyanaz, szabadságot ád a szebenieknek a fekete erdőben fát vághatni.

1406. Gara Miklós nádor oklevele, mely szerint a szebenieket a szokásos ujfalusi vám fizetésétől fölmenti.

1410. Zsigmond király parancsa Rozgonyi Simon országbíróhoz, hogy addig ki ne adja Ujvárt Perényi Imrének, mig a fekete erdőt Szeben városa részére határjegyekkel ki nem jelöli.

1453. A város régi szabadalmait megerősíttetnek.

1461. Mátyás király megígéri szebenieknek, hogy őket a magyar koronától el nem idegeniti; azonkívül szent János templomának építésére 15 aranyat ajándékoz nekik évenként.

1471. Kazimir herczeg, Kazimir Lengyelország királyának a fia, né mely elégületlen országnagyok által magyar koronával megkináltatván, Magyarországba fegyveres erővel rontott; Sárosvár alatti táborából keltezett rendelete által a szebenieket, ne hogy kárt szenvedjenek, védni parancsolá.

1472. Mátyás király Szeben városának kiváltságait megerősíti, s oly szabadalmakkal ruházza fel, milyennel Buda és Kassa városai birtak.

1483. Ugyanaz, meghagyja Szebenieknek, hogy Lábatlan Andrást Sáros és Sztropkó várak kapitányát Terebesvár vívásában fegyverrel és katonákkal segítsék.

1483. Ugyanaz, parancsolja, hogy Lábatlan Andrásnak Ujvár és Sárosvár vívásában Perényi Miklós ellen segítségül legyenek.

1485. Mátyás királynak bécsi táborából keltezett oklevele, melyben a szebenieknek négy évre száz-száz aranyat utalványoz városuk védfalainak kijavítására.

1491. II. Ulászló király a szebeniek mentségét figyelembe nem veszi, s hogy Szapolyai István nádorral fegyverkezzenek fel, parancsolja.

1492. Szapolyai István nádor és Huyvics János kapitány levele, melyben azon szebenieknek, kik Ulászló királytól Albert János herceghez pártoltak, személyök s vanyonuk biztosittatik.

1506. Ulászló király Szeben városát Perényi Imrének elzálogosítja azon föllét alatt, hogy azt ismét visszaváltandja.

1518. II. Lajos király Szeben városát visszaváltja Perényi Imretől, s azt értésökre adja.

1526. Ugyanannak parancsa Szeben városához, hogy az új pénzt elfogadni köteles. Ezen oklevélben jó először elé a Kis-Szeben nevezet.

1526. Ugyanaz rendeli, hogy Szeben városa 25 katonát küldjön le a török ellen Tolnára.

1527. János király inti a szebenieket, hogy hivek maradjanak hozzá, s Ferdinánd cseh királynak leveleit utasítsák vissza,

1528. I Ferdinánd király inti Szeben városát, hogy hozzá hű s állhatatos maradjon.

1528. Lomniczai János szepesi prépost fölkéri Szeben városát, hogy küldjön katonákat a szepesi várnak Derencsényi Miklós elleni megvívására, a vár bevételének esetére szabad rablást ígér, az abban Derencsényi által erőszakosan behurczolt szepesi káptalan szentmártoni javainak kivételével.

1533. I. Ferdinánd király Szeben városának a vörös pecsét használatát megengedi.

1546. Szaniszló pécsi püspök és szepesi prépost levele, melyben tudatja a szebeniekkel hogy Czéczey zsarolásait, melyeket a felvidéken véghez visz már a királynak jelentette. (Ezen Czéczey Kassa városa Lénárt nevű főkapitánya volt.)

1556. I. Ferdinánd király levele, melyben rendeli: hogy a szebeniek tűz károsult Kassa városnak élelmi- s más szükséges szerekben segélyt küldjenek.

Ugyanazon királytól Szeben sz. k. városa szabadalmi megerősítették s több rendbeli birtokot nyert.

1564. Miksa király atyjának I. Ferdinándnak halálát tudatja a szebeniekkel; egyszersmind ótalmát, s szabadalmaiknak épségben tartását ígéri; továbbá inti őket, hogy első fölszólítására készen legyenek a török ellen indulni.

1575. Miksa király Szeben városát Orkuta helységével ajándékozta meg.

1604. Bocskaynak,

1619. Bethlen Gábornak,

1640. Rákóczy Györgynek,

1679. Tököly Imrének hódolt meg a város.

1683. sept. 7-én Szobieszki János lengyel király Eperjes alul, melyet feladásra hasztalan szolított föl Szeben alá vonult, azt védtelenül találta, csakhamar bevette, s abban fedezetet hagyott.

1684. év elején Tököly visszafoglalta azt, de ugyanazon évben Barkóczy Ferencz kir. vezér bevette a várost, Rácz Ádámot Tököly kapitányát a ben levő 140 hajduval együtt levágatta, s abban királyi őrseget hagyott.

1703. II. Rákóczy Ferencznek meghódolt Szeben városra, de a békeség helyreállításával, mindannyiszor a király hűségére tért.

Viszontagságai Eperjessel s Bártfával ugyanazok valának azon különbséggel, hogy Szeben legkisebb hely lévén ezek között, leginkább érezte a nyomtatást. A cseh husziták által négyszer gyujtatott fel s mindannyiszor elhamvasztatott, a mint azt Mátyás királynak az 1485-ben tett 100 arany ajándéka is bizonyítja.

1705. II. Rákóczy Ferencz Szebennél a király seregével összeütközvén, majd három napig tartó csata után végre győzedelmeskedett, de Szeben porrá égett.

Attól fogva egészen az 1848. és 1849. évig béke napokat élt, midőn itt is szintugy mint a megye más részeiben hol a magyar, hol a császári, majd ismét az orosz csapatok vonultak át rajta s falai között időztek.

Szeben igen kies vidéken fekszik, Eperjeshez éjszakra két mértföldnyire a Tárca vize mellett 2788 lakossal, kik között 2095 római, 208 görög katolikus, 393 ágostai, 2 reformatus, 90 izraelita. Nyelvet illetőleg 33 magyar, 89 német, 19 cigány, a többi tót.

Jelesebb épületei a r. kath. szentegyház s a mellette levő kegyesrendiek collegiuma, melyet Dessewffy István tábornok építtetett, gymnasiummal együtt. A protestansoknak német és tót egyházaik vannak itt. Van egy papirosmalma, polgári ápodlája, mely 1745-ben alapíttatott, 2534 f. tőkével, 10 személyre.

A lakosok sok lent és gyümölcsöt termesztenek és jó gyölcset készítenek; borral kereskednek, gabnából és szilvából jó pálinkát égetnek. A külváros tele van csinos kertekkel, melyekben izletes gyümölcs terem. A város védfalai ma is fenállnak.

Sáros megyének ezen három sz. királyi városa nagy befolyással van a vidéki köznép mivelődésére, minthogy az a gyakori hetivásárokon folytonos érintkezésbe jó a városok mivelt polgáraival.

XV. Mezővárosai.

A) a felső-tárczai járásban;

1) **Palocsa** 1084 lakossal a Poprád vize mellett, már 1505. évben város volt; három országos vásárral.

2) **Héthárs** 1214 lakossal a Tárca vize mellett. 1550-ben várossá lett, az akkori földesurától Tárca Györgytől megváltván magát a robottól, szabadalmat nyert, Tarkó várában azonban őrszolgálatot tenni volt kénytelen, de ezen kötelességét csak 1557. évig teljesíté, midőn e vár leromboltatott. Van 4 személyre való ápodája, mely 1813-ban gr. Dessewffy család által alapítottatott. Négy országos vásárral.

3) **Berzevicze** 1886 lakossal a Tárca vize mellett. Már 1300 évben város volt, Berzeviczy nemzetség ősi fészke. Van ápodája a Berzeviczy család által alapítva, 1510 ft. tökével, 5 személyre.

4) **Tárca** (Torisza) 4 országos vásárral, 846 lakossal. Az 1813-iki árvíz mind a gróf Szirmay kastélyát, mind a parochiális egyházat úgy elsodor-
ta, hogy jelenleg nyoma sincs. Gróf Szirmay s Dessewffy nemzetség tulajdona.

B) A sirokai járásban.

5) **Nagy-Sáros** 2894 lakossal a Tárca vize mellett. 1320. év táján sz. kir. várossá lett, vagy tán már II. vagy IV. Béla idejében, minthogy sok régi oklevélben Sáros, Eperjes és Szeben együtt említettnek mint városok u. m.

1347. I. Lajos király levele, melyben Chartk Miklósnak, szomolnoki kir. kincstár grófjának meghagyja, hogy miután Sáros, Eperjes és Szeben a szepesi városokkal egyenlő szabadalmakkal bírnának, melyeket atyjától Károly királytól nyertek; azokat semmiféle kincstári adóval ne terhelje.

1352. István szepesi és sárosi királyi herczeg is ily hangzású parancsot adott Kubly Miklósnak, tárnokának és szepesvári várnagynak, ezen három város felől.

1399. Zsigmond király parancsa a nagysárosiakhoz, hogy az ő és a királyné számára a szokott élelmi czikkeket szolgáltatassák ki, mivel Eperjes és Szeben városai panaszkodnak, hogy se borsót, se lencsét, valamint egyebet sem akarnának a királyné részére Lőcsére szállítani. Azonban a nagysárosiak makacsul viselvén mugokat, a királynénak Lőcsére mit sem küldöttek, miért is Zsigmond király Nagy-Sárost a sz. kir. városok sorából kitörülte, védfalait lerontatta, s lakosait az úri fenyték alá rendelte.

abadalmainak elenyészte után a kir. kincstár birtoka lett, azután Sza-

polyai, Perényi, Thurzó, Rákóczy család tulajdonává vált; II. Rákóczy Ferencz száműzetése után annak sógóra, gróf Aspremont s annak örökösei majd egy századon át voltak földesurai. Jeleuleg gróf Wolkenstein, Aspremont leány után bírja azt.

Van ápodlájá 4 személyre 724 fr. s 6 hold föld tőkével, és négy jeles országos vásárja;

C) Az alsó tárczai járásban.

6) S o m o s 968 lakossal. 1470-ben az akkori földesura Berzeviczy István kérelmére Mátyás királytól országos és heti vásári jogot nyert. Heti vásárjai elenyésztek, de a négy országos vásárt most is megtartja.

7) K o s z t o l á n y 3 országos vásárral, 338 lakossal.

8) S e b e s 986 lakossal. Négy országos vásárjai között a nagypénteki sertésvásár a legnevezetesebb.

D) A tatolyi járásban.

9) H a n u s f a l v a vagy J á n o s f a l v a (Hansdorf, Hanusoveze), 1351 lakossal.

1332-ben Róbert Károly király Demeternek, Aba nemzetségből való zászlós urnak kérésére szabadalmat adott. Hanusfalván minden szombaton tartandó hetivásárra azon okból, hogy az azon tájon erdőségen át vezető út biztosabb legyen, midőn olyan kiváltságokat nyert mint Eperjes, minthogy lakosai a kapi vám fizetésétől is fölmentettek, 5 országos vásárja van, melyek különösen juh, bárány és sertés árosokra nevezeteseek.

10) K u r i m a, 1429 lakossal. Négy országos vásárjai a gyölcsra és a szarvasmarhára nevezeteseek.

11) K a p i 990 lakossal, már 1340. évben mezőváros volt. B. Sennyey kastélával. Vásárjai elenyésztek.

E) A szekcsői járásban.

12) G á b o l t h ó 971 lakossal. 5 vásárja nevezetes, a hová sok lengyel szarvas marhát és kézműveit árulni viszi. Földesura gr. Erdődy.

13) M a l c z ó, 856 lakossal; már 1347. évben vásári szabadalmat nyert mely most már elenyészett.

F) A makoviczai járásban.

14) Z b o r ó 2394 lakossal, gr. Erdődy és gr. Szirmay kastélyával. A felső kastély udvarán kívül 100 hársfa áll két sorban, melyek onnan nevezeteseek; mivel Rákóczy György minden levélírásnál e szavakat használta.

„Datum sub centum tiliis“. (Kelt a száz hársfa alatt.) Van itt sok gazdasági épület, ser-, pálinka-, kórház és ápolda, melyet gr. Erdődy-Aspremont család alapított 6 személyre. E város feje a makoviczai urodalomnak, mely hajdan hercezség volt.

15) Swidnik, gróf Szirmay tulajdona. Négy országos vásárral. 662 lakossal.

XIV. Nevezetesb falvai.

A) A felső tárczai járásban.

1) Plavnicza a Poprád vize mellett 1235 lakossal, néhai b. Horváth Palocsai András kedves mulató helye. Fűrész malommal.

2) Lubotin 537 lakossal, a Poprádhoz közel, Dessewffy nemzetség kastélyával és fűrészmalommal

3) Krivány 924 lakossal, a Tárca mellett, 1000 lakossal, gr. Dessewffy nemzetség szép kastélyával.

4) Hamburg 630 lakossal. 1329-ben Berzeviczy János és fia Rícolf ezen falut, melyet bátyjok a kartuziánusoknak ajándékozott, visszafoglalták azoktól, s helyébe Kolesván falvát adták nekik. 1493-ban 100 napi bünbocsánatot nyert, a ki hamburgi szent Zsófia templomába búcsúra ment. A hajdani kartuziánus zárda és a híres szent Zsófia temploma omladékai fölébe épített Berzeviczy család régi kastélya áll. Van itt liszt- és fűrészmalom.

5) Tarkó-váralja 723 lak. Dessewffy nemzetség két kastélyával ékeskedik.

6) Péch-Ujfalu 1536 lakossal, igen kies vidéken fekszik, több csinos urilakokkal. 1559. év óta Péchy nemzetség tulajdona.

7) Szentmihály (Mihalyani) az Eperjesről Szebenbe vivő országúton, 709 lakossal. Gróf Szirmaynak 1642-dik évben épült kastélyával s diszes kertjével. 8 személyre való ápolóját gr. Szirmay Tamás alapította 2199. fr. tőkével.

8) Úszfalu az Úsz családnak ódon kastélyával, mely annak már 1280. évben ura volt. 293 lakossal.

B) A sirokai járásban.

9) Nyárs-Ardó 812 lelket számlál. 1283. évben Sebes és Simon, Ilmeres fiai Nyárs erdő felvigyázói azon erdőnek felét, melyet őríztek adományul nyerték s nemesekké lettek.

Cseresznyés kertjeiben híres nagyszerű gyümölcs terem,
Jelenleg Semsey tulajdona.

10) Osztropataka (Osztrovjani) 490 lelket számlál. Nehány év

előtt a Tárca partján sok drágaságot ástak itt ki, melyek most a bécsi cs. drágaságok gyűjteményében őriztetnek. Szép kastélylyal. Földesura Péchy és több nemes család.

11) Szinye (Jernye, Zwinye vagy Szinye-Ujfalu, Swinicza) 589 lakossal. 1262-ben Bánkban birtokai, elkoboztatván, IV. Béla által Merzse nemzetségnek adományoztatott, melynek az ma is földesura, s diszes kastélyai tündöklének itt.

12) Bertót, Hedri, Fries, Siroka, Vitéz, Hrabko, Szentkereszt és Luszánka helységeket 1330. évben Homonnai Drugeth Vilmos, Szepes és Sáros megyék grófja, Aba nemzetségből származott Zalánczy Péternek Szaláncz váráért s az ahhoz tartozó falvakért cserébe adta, (kivéve a három utolsót, melyek Perényieknek jutottak). Zalánczy ivadéakai a ma is virágzó Bertóty és Hedry családok, kiknek lakásaik s kastélyaik, jelenleg is e községekben diszlenek.

13) Bajor, Izsepp és Klemberg helységek szép kastélyokkal diszlenek.

14) Radács, Kis-Sáros, Zsebfalu és Szentimre szinte csinos kastélyokat tüntetnek föl.

15) Peklin, Piller nemzetség kastélyával.

C) Az alsó tárczai járásban.

16) Budamér 690 lakossal. Ujházy nemzetség két kastélyával.

17) Lapispatak 628 lakossal, Keczer kastélyával.

18) Böki vagy Habzsán Bujánovics csinos kastélyával 342 lakossal.

18) Abos 600 lakossal, több földesura van, a legfőbb birtokos Márjásy, kinek kastélya van itt.

20) Szentpéter, gróf Klobusiczky nagyszerű kastélyával. 834 lakossal.

21) Harság 481 lakossal, 1288. év óta Harsághy tulajdona; most már több földesura is van.

22. Zsegnye, Ófalu, Ketzer nemzetségé nagy kastélyokkal. 304 lakossal.

23. Sóvár, a kir. kincstár tulajdona, számos szép épülettel, 2728 lakossal, igen csinos, városi kinézéssel bir. Van itt ápolda a cs. kir. kincstár által alapítva, 5 személyre, 3 kath. templom, nagy urasági magtár, sör és pálinka főzőház. Legnagyobb nevezetessége sófőző intézetében áll, mely évenként átlagosan 96000 mázsát szolgáltat. A sósviz bivalbőrből készült tömlőkkel huzatlik fel a bányauregből és csatornák segédelmével, előbb a medenczékbe, innen a főzőházakba vezettetik. A helység feje egy kincstári urodalomnak, mely különösen szép erdőségekkel bir.

24. **F i n t a**, gróf Dessewffy Sámuel nagyszerű kastélyával, 872 lakossal.

25. **K e l e m e s**, Péchy nemzetség két kastélyával. 792 lakossal.

D) A t a p o l y i j á r á s b a n.

26. **T ö l t s z é k**, 1200-ik év óta létezik, 1410-ik év óta Kapy család tulajdona mai napig. Két kastélylal. 752 lakossal.

27. **D e m é t h e**, b. Meskó két kastélyával. 543 lakossal.

28. **K o m l ó s**, 409 lakossal. Nevezetes arról, hogy II. András király egy Jeruzsalem-hegyéről nevezett szerzetet alapított itt 1212-dik évben. Földesura Izdenczy.

29. **Keresztes-Komlós**, 244 lakossal. Fehérváry család innen veszi előnevét. Birnak itt azonkívül Semseyek is.

30. **G i r á l t h**, 634 lakossal, Szulyovszky és Szirmay kastélyaival.

31. **K a r á c s o n m e z ő**, 621 lakossal, Semsey nemzetség tulajdona.

32. **K ü k e m e z ő** 542 lakossal, Kükemezey család tulajdona.

33. **Margonya** Dessewffy nemzetség két nagy kastélyával, 437 lakossal.

E) A s z e k c s ő i j á r á s b a n.

34. **Magyar- és Tót-Raszlavicza** már 1280-ik évben fenállott. Raszlavicz család tulajdona. Összesen 844 lakossal.

35. **Bérczálja** (Janowcze) Dessewffy család kastélyával 296 lakossal.

36. **Hertnek** 800 lakossal; 1558. év óta gr. Forgách nemzetség urodalmának főhelye. Néhai gr. Forgách Miklós, ország nádorának kedves lakhelye volt, aki Simonnal az első szerzővel itt nyugszik. Pompás kastélylal és zsindely-készítéssel.

37. **Á d á m f ö l d e** (Mosurov), Bornemisza család nagy ódonszerű kastélyával. 167 lakossal.

38. **T e r n y e**, Schuller és Bornemisza kastélyaival. 721 lakossal.

39. **G o m b o s f a l v a**, Gombos családnak ősi fészke s lakhelye. 398 lakossal.

XVI. Sáros megye egyházi diplomaticája.

1248-ik évben IV. Béla király a Sárosvár környékéből járuló dézma helyébe az egri püspöknek Cserép, Csege stb. falukat kárpótlásul adja.

1262. Lampert egri püspök a sárosi plebánust fölmenti az esperes hatalma alól.

1274. László király levele a váczy káptalanhoz, hogy azt Hypolit sárosi plebánus számára irassa le.

1293. III. András sárosi plebánusnak ezen város határából a dézmát adományozza.

1322. Boleslaus esztergomi érsek, azon szabadalmakat, melyeket elődje Tamás érsek a tárczaíi plebánusnak adott, megerősíti.

1336. Miklós egri püspök a tárczai és palocsai kerületek átvételével a tizednek felét azon kerületbeli plebánusnak engedi át.

1347. Erzsébet királyné Sáros megyének meghagyja, hogy az eperjesi parochialis templom építésére köveket hordasson.

1359. Benedek pápa oklevelének (bulla) másolata, melyben az espereseknek és az alespereseknek a megöletettek eltemetéseért a szokott taksán felül egy márk ezüstöt követelni tiltja.

1389. Stír, vagy Thelierkas Miklós eperjesi szent Miklós templomának plebánusa, utódjának reggeli mise szolgálatért 12 forintot, asztali tartására pedig szinte 12 forintot végrendeletileg hagyományozott.

1398. István egri püspök levele, melyben a Hermann bíró és Kolosnann polgár által szebeni kis kápolnának fölépítésére s annak jövedelméül hagyományozott: a Tárca vizén négykerekű malom, két gyümölcsös-kert, két missalé és két arany kehely emlittetik.

1400. Zsigmond király, Héthársi Pétert palocsai plebánust, az eperjesiek által a szent-Miklós templomához megválasztott plebániái hivatalában erősítette meg.

1435. Miklós egri püspökség vicariususa megerősíté azon egyességet, melyet a szebeniek plebanusaikkal a megváltoztatott pénzérték felett kötöttek.

1456 B. szűz Mária irgalmas szerzetének végzése, melynek értelmé szerint: minden végrendelet nélkül elhalt tagnak ingó és ingatlan vagyona az életbe maradt tagok által a szerzet parochiáira fordíttassék.

1464. Bártfai György Perényi Imre nevelője Bártfára plebánusnak ajánlja magát.

1466. László egri püspök Nyársardói Györgyöt Rozgonyi János és Rajnold ajánlata mellett szebeni plebániába iktatja (investálja).

1471. Tárcazy nemzetség az egri püspöknek összes birtokaiban járandó dézmát 60 forinton megveszi.

1475. Miklós milkói püspök és Mihály az egri püspök vicariususa, a szebeni b. sz. Mária kápolnájában három oltárt szenteltek fel.

1487. Lajos a szinaihegy priorja, Brenner Jánost bártfai plebánust és a bold. szűz Mária irgalmas szerzet tagjait, a maga szerzete tagjaiul fogadja.

1493. A szebeni szt.-János templomában levő tizezer martyr (az eredeti

azert milites) nevére ker^o sztelt oltárhoz bucsújáróknak 100 napi bűn bocsánat hirdettetett.

1493. Hasonló bűnbocsánat hirdettetett a hamburgi sz. Zsófia-templomábai bucsújáróknak.

Ugyanazon évben Bertalan, egri vicarius rendelete az egri megye-papjaihoz, hogy a szebeni plebánust Györgyöt, János orkurai plebános végrendeletének végrehajtóját, annak érvényesítésében segítsék.

1501. Tárczay János azon pénzösszeget, melyet az eperjesi plebánus és a biztosok százados egyházünnepe (jubileum) alkalmával a néptől beszédtek, a király nevében magának áttalküldetni kívánja.

1522. Rozgonyi István Kajata falvát Nyársi Dömötörnek sanctuarii püspöknek oly föltét alatt adja el, hogy azt a nyársi parochiának s a szent-egyháznak engedje át.

1528. Dombvásári Ferencz, tárczaí esperes, Schissel Farkast a bártfaiaknak plebánusul ajánlja, egyszersmind a húsevés felől is tesz említést.

1534. I. Ferdinánd király parancsa a bártfaiakhoz, hogy Ezsaiás hittagadót (apostatát), a kit predikátornak befogadtak, s a kit Morvaországból új hittan hirdetéseért (lutheranismusért) elűztek, fogják el, és az egri vicarius-hoz küldjék.

1538. Fels Lénárt, főtábornok rendelete a bártfaiakhoz, hogy az általok Körmöczről plebánusnak meghívott hittagadót, kinek neje és gyermekei vannak, plebánusnak be ne fogadják, vagy ha befogadták, bocsássák el.

1541. Haneko Márton Guglinger Farkas által Bártfára predikátornak hivatik meg.

Ugyanazon évben a bártfaiak fölkérik Perényi Ferenczet, hogy vagy Haneko Mártont, vagy más alkalmas predikátort kaphassanak.

1572. Birói vizsgálat a tárczaí esperességben.

Ezen időtől fogva egészen II. József császár korszakáig a vallás villongásai feldúlták e megye nyugalmát, melyet a nevezett uralkodó toleranciális okmánya végképen megszüntetett.

XVII. A megyében létezett, de már elenyészett szerzetes rendek.

1) Templariusok.

a) Komlóson, mely tőlök Keresztes-Komlós nevet nyert, s azt mai napig meg is tartotta. II. András által helyeztettek ide, de 1312-ben Komlóst Kakassal, Ricolf (Berzeviczy) fiával, Landek helységért cserélték, s ugyanazon évben ott el is enyésztek.

b) Zsegnyén.

c) Bártfán, hol 1111-ik év körül szent Egyed-templomát építették.

d) **Hradiszkon.**

e) **Ádámföldén,** a hol 1240-ben tatár pusztításkor enyészhettek el.

f) **Oltariszkai várbán** is laktak, mit Fessler is említ. Ezen hatalmas rend elenyészttével Ádámföldét Ádám, Hradiszkót és Oltariszkát Perényi, Zsegyét pedig Keczer nyerte adományul.

2. **Ciscerciták.**

 Bártfán 1247-ik évtől a szent Egyed-egyház mellett laktak; birtokuk Kaproncza falu volt, de mivel az eperjesiek határait lerontották, IV. Béla királynál annak helyreigazításáért esedeztek, melynek végrehajtásával Tegus, sárosi gróf bízott meg. 1300-ik évben már nem léteztek többé itt, mivel Kaproncza falu akkor Izbugyay nemzetség birtokában volt, s arról Bertótyakra szállott.

3. **Keresztesek.**

Gáboltón (de miféle keresztesek? bizonytalan), 1147-ben IV. Béla által a bártfai ciscerciták oklevelében említettnek, hogy azokkal a Tapoly vizénél határosak volnának. Hogy mikor enyésztek el, szinte bizonytalan.

4. **Ágostonosok.**

a) **Nagy-Sárosban.** 1274-ben László király Sárosvárában telket és kertet adományozott nekik, a vár alatt pedig rétet, azonfölül évenként 50 akó gabonát s ugyanannyi kölest a királyi kamarából számukra kiadatni rendelt.

1350. Perényi Miklós nádor a Nagy-Sároson szent Szaniszló vértanu zárdájában lakó szent Ágoston remeték birtokához tartozó Vörösalma és Ujfalu feletti pört, mely a Tárczay nemzetséggel folyt, barátságos uton intézte el. Ezen szerzet zárdája hiteles pecséttel birt s országos hites hely volt, miként a szepesi káptalan és a jászói convent.

1514. Ugyanazon szerzetesek a Vörösalma és Ujfalu között fekvő földet, mely évek óta sajátjuk volt, Tárczay Miklósnak örökre ajándékozták.

1528. Kőrösi Máté nagysárosi ágostai szerzetesek priorja a bártfaiakhoz írt levelében azt nyilvánítja: arra rá nem állhat, hogy a bártfaiak az ottani zárda vagyonát eladják, egyszersmind azt javasolja nekik, hogy a volt priort Mátyást a többi szerzetesekkel együtt hívják vissza.

Ezen időtájban enyésztek el mind a bártfai, mind a nagysárosi ágostai szerzetesek, mi valószínűleg Perényi Péter okául róható fel, ki az első reformatus földesura lévén Nagy-Sárosnak, az ottani szerzetes zárdát megszüntette. —

b) **Bártfán** mikor telepedtek le, bizonytalan.

1489-ben Gergely a szerzet provincialisa a bártfaiakhoz intézett levelében tudatja velük, hogy oda priornak Kristóf páttert küldi vissza, s hogy

a prior választása nem a város, hanem a szerzet káptalanjának hatásköréhez tartozik.

1493. Péter Ambroz, nagysárosi prior és az egri papi megyebeli zárdák vicariusá tudatja a bártfaiakkal, hogy a városukban létező erkölcstelen és bujaéletű sz. Ágoston-patereket odajövedele alkalmával megbüntetendi s mások példájára megjavítandja, csakhogy hallgassák el azoknak illetlen tetteiket.

1505. Wellithei Márton a szerzet provincialisa megerősíti Bártfa városa levelét; melyben egyszersmind a szent-kereszt kápolna építését igéri, s a sz. Ágoston szerzetnek a Hosszúrét felé fekvő halastavat ajándékozza.

1510. Pécsi Márton, a szerzet provincialisa a bártfaiaknak Kazai Pált küldi új priorul, s menti magát, hogy több szerzetest nem küldhetett.

1516. István a szerzet provincialisa s nagysárosi prior a bártfaiakhoz írt levele, hogy kívánságukra mit sem rendelhetett el a győri püspök híre nélkül.

1521. A bártfai szent-Ágoston zárdába Lippai Bencze választott priornak.

1528-ban már elenyésztek, minthogy ez évben a nagysárosi prior ezen szerzet bártfai birtokainak eladása ellen szólal fel; bizonynyal a Luther tanainak terjedése végett, mivel már akkor a katholika vallást követők száma ott nagyon lepadt.

c) H r a b k ó n 1330-ik évben Perényi Miklós a szent lélekhez nevezett templomot alapította e szerzet számára; Hrabkó faluját és a B. Simon és Juda szentegyházban a patronatusi jogot is nekik ajándékozta.

1351. Vitézy Lőrincz, Iászló fia, törvényesen bebizonyította, hogy Hrabkó falu az ő sajátja volna, a miért azt el is foglalta; ezért az Ágoston-szerzetesek pert indítottak ellene a nádor előtt, a ki azt ítélte, hogy Perényi Miklós Hrabkó helyett Mochnya faluját adja a szerzetnek, a mi 1361-ik évben meg is történt.

1546. Bertótyak felszólalnak Eperjes városa ellen a szepesi káptalan előtt, mivel ez Mochnyát, mint a hrabkói zárdához tartozót, a király előtt meg akarta nyerni; a Bertóty nemzetség pedig ezen zárdához való patronatusi jogát fentartani törekedett.

Ugy látszik, hogy a hrabkói szent-Ágoston szerzetesek már ezen időtájban szüntek meg.

5. Kartuziánusok.

H a m b u r g o t, Berzeviczy nemzetség faluját, Kakas és János Ricolff fia, melyet ezelőtt a kartuziánusoknak lelkők üdvösségeért ajándékoztak, 1329-dik évben visszavették tőlük, s Kolcsván falut adták érte.

6. Karmeliták.

E p e r j e s e n, 1398-ban Bezenreuter Jánosnak a b. sz. Mária karmeli hegy szerzetének provincialisa, Eperjesnek küldött levelében felszólítja a várost, hogy a karmelita convent és szerzet helyzetét ne súlyosbítsa, sőt inkább segedelemmel s jó indulattal legyen iránta.

1437. Az eperjesi karmeliták összes jószágai s javai felett a város tanácsa tétetett főfelügyelővé s igazgatóvá a provincialis által.

1450. János, karmeliták provincialisa a szerzetnek rendszabályokat s törvényeket tűzött ki.

1493. Swynd János karmeliták vicariususa és bécsi prior az eperjesi szerzetet a város kegyeibe ajánlotta.

1494. Egri vicarius ítélete Szücs László örökösei ellen az eperjesi karmeliták részére kedvezőleg hozatott.

Ugyanazon évben László, az eperjesi karmeliták priorja a Szücs örökösök felebbezése folytán az esztergomi (érseki) székhöz megidézttetik.

1506. Fortis János, karmeliták provinciálisa, az eperjesieket fölkérte, hogy a közöttük és a szerzete között fenforgó viták elintézése miatt Bécsbe menjenek.

Ugyanazon évben s ugyanazon provincialis levele Eperjes városához, melyben az érintett fenforgó viták lecsillapítása feletti örömét nyilvánítja, s a szerzetet a város szíveségébe ajánlá.

1521. Kranker Farkas provincialis vicariususa tudósítja Eperjes városát, hogy priornak Pynninger Farkas megy hozzájuk, mint egyedül arra alkalmas egyén, a ki az eperjesi karmeliták romlásnak indult erkölcsét megjavíthassa.

1529. Stosz András, karmeliták provincialisa Eperjes város szíveségébe ajánlá az ottani conventet, vagyis az egyetlen ottmaradt szerzetet, mivel a többi a töröktől való félelmében mind oda hagyta a zárdát, s többé vissza sem tért.

Ezen szerzet zárdája a szent Miklós (parochialis) szentegyház háta mögött volt, melyből a gróf Szirmay, Jéger, Rummy és Zenovics féle házak alakultak.

7. Minoriták.

a) S z e n t - K e r e s z t e n. 1340-dik évben XII. Bencze pápa irata (breve) szerint, Telegdy Csanadint, az esztergomi érseket fölhatalmazza, hogy ha Perényi Miklós a minoriták számára zárdát és szentegyházat építtet s a többi szükségésekről gondoskodik, az érsek azokat Szent-Kereszten megalapíthatja.

Hogy e helyen léteztek minoriták, ténynek elfogadható, de mely idő-tájban enyésztek el, bizonytalan. Azon állítás azonban, hogy itt a minoriták

előtt templomosok laktak volna azért is kétségbe vonható, mivel a templomosok harczias rend lévén, rendesen szép kilátású magas helyeken épült várakat választottak lakhelyül, holott Szent-Kereszt völgyben és minden kilátás nélküli igénytelen helyen fekszik.

b) E p e r j e s e n csak Luther tanainak elterjesztése után alapított minorita-zárda. Még pedig : Keczer nemzetség Luther tanait követvén, az alsó kapunál egy szép templomot építtetett a német protestansok számára ; mely az akkori vallásviszálykodások folytán katolikus szentegyházzá alakítatván, ahoz egy zárdát is építettek s minorita-szerzetnek adták át, mely abban egészen az 1788-dik évig székel, midőn II. József császár által eltöröltetett. A szerzetnek Eperjesről kivonulása után következő napon tűz ütött ki a zárdából, még pedig, miként a hagyomány mondja : a zárda kéményéből tüzet szóró röppentyük magasan s különböző irányban szálltak föl, s a várost több helyen gyújtották meg. A rémült s bősziült nép a zárdába rohant, de ott csak egy agg s jární is képtelen szerzetest talált ; a város főutczája elhamvasztatott. Ezen hajdani zárda most görög egyesült püspöki díszes lakhelyül alakíttatott át.

8. Gyllumiták.

1278-ból egy oklevél emliti ezen szerzetet, s létezésöket Nagy-Sárosba helyezi. Ezen oklevél szerint : „Tamás bíró, Tekule fia Lede és Márton testvéreivel és Andrással, Budun fiával ezen szerzet előtt megegyeztek, hogy Petermezeu, Kuzurumezeu, Putrumezeu és Huziumezeu (ma ezen sok nevezet egyetlen Pétermezőre olvadt le) földjeiknek, melyeket László királytól adományúl nyertek, egy harmadrészét Budkának, Sólna fiának kihalstják, azonban azt is 20 márkán vették meg tőle.

Hogy ezen nagysárosi Gyllumita név alatt előforduló szerzet az ott létezett szent-Ágoston szerzetével nem ugyanazon egy szerzetet s conventet alkotott : onnan gyanítható, mivel a nagysárosi ágostonosok patronusa szent Szaniszló, amazoké pedig Gyllumus volt.

9. Joanniták.

Egy 1280-dik évről szóló oklevél szerint ezen papi rend Jánosfalvát (Hanusfalvát) alapította. Lakhelyök Hanusfalvától félóránnyira, a medgyesi határban fekvő hegyen épített vár volt, melynek némely omladékai ma is fenállanak. 1332-ik évben már elenyésztek e helyről.

10. Domokosok.

Ezen szerzetnek e megyébeni létezését bizonyítani látszik.

1574-dik évből Maximilian király levele Wernherr örököseihez, mely-

ben azokat felszólítja : hogy Szedikért falut, melyet atyja Ferdinánd Wernherrnek bizonyos összeg pénzért átengedett, bocsássák ki kezeikből, mivel ezen helység a Sárosvárbán leomlott domokosok zárdájának tulajdona volt, a papi jószágokat pedig, a magyar törvények értelme szerint nem szabad elidegeníteni. Továbbá :

1617-dik évben II. Mátyás király Szedikért falut Hoffmann Györgynek és Istvánnak 13,000 frton zálogosította el oly föltét alatt, hogy ha a domokosok a sárosi várba visszakerülnének, a zálogbavevők köteleztetnek azt nekik 10,000 forintért birtokukba bocsátani. Azonban a domokosok sem a sárosi várba, sem pedig Sáros megyébe soha vissza nem tértek.

11. Jezsuiták.

1660-dik évben Báthory Zsófia Rákóczy György herczeg özvegyének segedelmével Eperjesre hozattak, s a protestánsok által épített Collegiumot s a tót templomot foglalták el, abban letelepedtek, s azt 1773-ik évig bírták míg nem II. József császár által eltöröltettek.

A hagyomány sokat beszél felőlök.

1832-dik évben a volt jezsuitaak alatt, (ma evang. collegium) sirböltöt fedeztek fel, melyben több befalazott csontvázakra találtak.

12. Apácák.

Eperjesen és Szebenben voltak, keletkezésök s elenyészők ideje azonban bizonytalan.

Eperjesen a mostani magyarutczai katona-kórházon alúl volt zárdájok, de már Maximilian király korában a protestánsok magyar egyháza állott azon a helyen, azonban ez is elenyészett már.

Szebenben IV. Béla korában Tárca ura György leánya Sabina alapította őket, ki ezen zárdában fejezte be életét. A zárda helye a mostani Dessewffy convictus, vagy a paplak helyén keresendő.

XVIII. Sáros vármegye czimere.

Sáros vármegye legrégibb czimere a megyei leveleken öt kis pecséten látható. Az egyik az alispáné, a négy a járási szolgabiráké volt; de mivel csak közönséges sárga viaszba vannak kinyomva, ma csak helyök látható.

A mostani megye czimere a II. Mátyás király által 1615-ik évben megújított régi czimer. „A paizs két mezőre van osztva, a felső kék, az alsó vörös; a vörös mezőn három elkülönített folyó látható, melynek partján egy angyal sárga mezben, keblén keresztalakú fehér szalag bokorral, ifjú arczczal lebegő

hajjal s fején királyi koronával a nézővel szemközt áll.“ Ugyanezen czímert adományozó oklevélben a vörös pecsétviasz használata is megengedett.

Egészen 1550-dik évig sárga viaszkot, attól fogva 1615-dik évig zöldet azóta pedig veres pecsétviaszot használ a megye.

II. Rákóczy Ferencz mint Sáros megye főispánja 12 arany súlyu pecsétnyomót ajándékozott a megyének, melyet II. József császár Bécsbe vettett fel, de 1790-dik évben ismét visszaadatott a megyének.

XIX. Sáros megye természeti nevezetességei.

1. Szinyelipóczy barlang. Ez nem oly nagyszerű mint az agteleki barlang Gömör megyében, minthogy abban nincsenek oly tág üregek, s oly kitűnő alakzatokat nem nyujtnak látványul, azonban szinte vannak kőcsepegései, valamint egy meglehetősen nagyságu tó is van benne. Hosszát e barlangnak még eddig ki nem puhatolhatták. A monda azt állítja, hogy valaha bánya lehetett, de mely időtájban, meghatározni igen nehéz volna, mely állítás nem is áll.

2. Szinyelipóczy kőváltóvíz, mely mintegy 100 lépésnyire a helységtől a fő savanyúvíz forrásnál van, ez egy mocsár, melyben a növények, fák és csontok megkövülnek; a kisebb tárgyak hat hét, a nagyobbak pedig egy év alatt.

Egy ily kőváltóvíz a Szepességre vezető Braniszkó hegységben is van.

3. A szinyelipóczy hegyekben egy opticus pont, melyről mintegy 3000 lépés távolságról egy egér medve nagyságban tűnik fel. Ezen tüne-
ményt többen megvizsgálták, s annak valódiságáról mindannyiszor meggyő-
ződtek.

4. A boroszlói szomjas forrás oly kitűnő-sajátsággal bír, hogy minél többet iszik abból valaki, annál inkább szomjazik.

Ezen forrás mármár feledékenységbe ment, s Turóczy Lászlónak, ki ezt „Magyarország leírása“-ban említi, hitelt adni nem akartak, midőn ezelőtt mintegy 30 évvel Sárosy Tamás, Sáros megye szolgabírája a boroszlói határban vadászván, e forráshoz vetődött, szomjas volt s ivott belőle, azonban csakhamar észrevette, hogy minél többet iszik, annál többet kíván s szomju-
sága szűnni még sem akar; ekkor eszébe jutott Turóczy leírása, s a veszélyt kikerülendő a forrástól távozott.

5. Szinyelipóczy hálálforrás a fő savanyúvíz forrástól 150 lépés távolnyira nagy robajjal buzog fel a föld alól, egy jó lépésnyi patakban kiömlvén s egy pár lépésnyire ismét föld alatt enyészik el. Ezen forrás fűzfa-
bokroktól környeztetik. A madarak, melyek e bokrokra szállnak, halva hullanak le, a forrás fojtó kigőzölgése miatt. Naponta találni ott elhullott ve-

rebet, pintyet, sőt olykor szarkát, varjút meg hollót is. Ezen fojtó gőz ereje öt öl magasságban is halálos hatással érinti a madarakat.

Volt eset reá, hogy egy vakmerő ember fogadásból ezen forrásból oda hajolva inni akart, azonban még le sem hajolt egészen, máris összerogyott, s ezen merénylet után egy óra hosszánál tovább eszméletlenül feküdt, azután erősen hányt s három napon át nagy főfájást érzett.

XX. Sáros megyének még ma is virágzó nemes családai.

Balpataky család. (Balpataki.) E megye legrégebbi családainak egyike, mely az előidőkben Sztrás nevet viselt. A család igen becses saját oklevél-tárral bir, melyben 1392. évből nemességére vonatkozó eredeti okmányokat mutat föl. 1550. és 1667-dik évekből az Úsz, 1546-ból a Kálnássy, 1523-ból pedig a Kapy nemzetség oklevél-tárában emlittetik. Balpataky M i h á l y, 1526-dik évben a szerencsétlen mohácsi csatában részt vett, s 1530-ban Roskoványi Antallal és Kapy Györggyel együtt Berzeviczy Frigyeset a török fogságból szabadította ki. — B. A m b r u s 1848, és 1860-ban szolgabíró volt. K á l m á n e megyében jelenleg is élő birtokos.

Bánó család. (Lucskai.) E család ősei saját okirataik szerint már IV. Béla ideje előtt e megyében birtokosul tűnnek fel. Legelső tudható törzsoke a családnak V i z i b o r vagy I s a b o r, kinek Gyármán fiából a Bánó családon kívül a még élő K á l n á s s y és K ü k e m e z e y és már kihalt Bagosi és Gyármán családok származtak.

Gyármán, Vizibornak fia, IV. Béla idejében a tatárok ellen harczolt, és ezeknek táborából Nath testvérével egy elrablott magyar herczegasszonyt kiszabadított; egy ütközetben pedig buzogányával egy osztrák herczeget vert agyon. E jelenetre vonatkozik a családnak s a még élő Kálnássy és Kükemezeyeknek egyenlő címere.

G y á r m á n főlebb említett vitéz tetteiért, s több oroszországi követségeért, melyekre a király által bízott meg (és ezek közt Damilla oláh herczeg a király rokonához is küldve volt), IV. Béla királytól 1251-ben Sáros megyében a komlói és nádfüi birtokot kapta (földet) Prócs (máskép Istvánfalva) Pósfalu, Dienesfalva, Dukafalu, Salamonfalva, Kükemező, Luchka (Lucska), Kálnás helységekkel, Cservélyes és Kanyarék pusztákkal azon meghagyással, hogy ő vagy utódai, valahányszor szükséges lesz, oroszországi követségekben hűségesen tartozzanak szolgálni.

A főlebbi adománylevelet kiadta IV. Béla 1259-ben s megújítja 1261-ben.

G y á r m á n és atyja Vizibor már IV. Béla adománya előtt is birtak

oly birtokokat, melyek IV. Béla adománylevelében megemlítve nincsenek, s így már elébb is nemesek valának.

G y á r m á n ő t ágra illetőleg családra szakadt maradékának 1350-ben kelt első osztálylevele szerint, melyben „Nobilium de terra Komlous et Natfew“ neveztetnek, 1415-ről ismét osztálylevelök van.

Gyármánnak V o l t é r fiától ered R i n a l d, A r n o l d, L á s z l ó, A n d r á s, ki már L u c s k a i Bánónak neveztetett, és élt 1412-ben. Gyakran azonban a Bánóág is magát K ü k e m e z ő i, sőt később egy Z s a l m á n y i n a k is írta előnevét. B e n c d e k 1412-ben Sáros megye alispána. J á n o s 1430-ban szinte alispán.

Említett Andrásnak (1412.) fia volt P é t e r, ennek ismét A n d r á s, ennek ismét P é t e r, kinek utódaival 1560-ban febr. 10-dikén K á l n á s s y F e r e n c z (ki előbb gyulai, azután sárosi várkapitány volt) I. Ferdinánd királytól új adománylevelet nyert, s Kükemezey és Bánó család részére is az ősei által birt minden birtokra.

1562. Bánó J á n o s, B o l d i z s á r és G y ö r g y szereznek új adománylevelet, és ezt a Kükemezey ágra is kiterjesztik. Nevezett B o l d i z s á r Zrinyivel esik el Szigeth alatt 1566-ban.

Említett Bánó G y ö r g y Báthori István lengyel királytól lengyelországi nemességet és új czimert nyert Varsóban 1576. ápril 18-án kelt armalisban maga, testvérei és nagybátyja gyermekei részére.

1703-ban F e r e n c z és J á n o s Rákóczy táborában szolgáltak, egyik a Vág melletti csatában esett el.

A n d r á s a mult században Eperjesen a jezsuitákhoz került gyermekkorában, s mint apátúr halt meg.

G á b o r több ezernyi kötetből álló könyvtárát az eperjesi collegiumnak hagyta.

M i k l ó s 1845—48-ig Sáros megye közgyűléseinek ünnepelt szónoka volt.

J ó z s e f (Miklósnak ifjabb fivére) Sáros megyének 1860-ban másodalispána, s ugyanazon évi pesti országgyűlésnek jegyzője volt, s nem csak e megye, hanem az egész ország kitűnő parlamentáris szónokai közé sorozható.

Banovics család.

Bencsik család. (Szentandrási), 1721-ik évből az Úsz nemzetség oklevéltárában emlittetik.

Bényey család. E néven 1617-ben B. J á n o s t mint sátorallya-ujhelyi ref. lelkészt, 1637-ben mint sárospataki tanárt s végre 1641-ben mint mádi lelkészt találjuk.

Bertóty család. E család A b a nemzetségből eredett, t. i. P é t e r (C. Petrus dictus Pethewcz de genere A b a) ispánnak fiától Pétertől Szaláncz vára urától nemzett unokája M i h á l y volt a Bertótyak őse.

Bertóty Szaniszló 1504—1522. Sáros megyei alispán, és Sáros vára kapitánya 1526-ban. Márton 1542-ben szintén ott alispán, 1574-ben pedig követ. János 1600-ban alispán. Borbála 1599-ben Korláth Kristóf övegye. Gábor 1680-ban Szepes megyei alispán. Ferencz 1707-ben Rákóczynek felső-magyarországi vezénylő tábornoka, és ennek nevében 1708-ban fölhívja Zemplin megyét a fölkelésre. Vilmos 1860-ban megyei hajduk hadnagyja. Lajos 1863-ban megyei számvevő. Ferdinánd 1863-ban megyei eskütt.

Berzeviczy család (Báró és nemes). E jeles nagy és régi terjedelmes családnak törzse Rutker (Rüdiger, Rudgerus Comes) ispán t. i. ki a XIII. század elején Gertruddal, II. András király nejével Tirolból jött Magyarországra.

A családnak törzse Adolfnak, Ruthernéje testvére szepesi prépostnak, ki II. Andrásnak fontos szolgálatokat tett, nővérétől származott, őcsce az említett Rutker volt. Jutalmul II. András Adolfnak és nőtestvérének 1209-ben egy már az előtt a bambergi püspöknek és most Adolfnak engedett darab földet adományozott a Szepességben, mely jószág a Poprád vize mellett a Kárpát legmagasabb csúcsa tövében fekszik.

E darab föld melyre kevéssel később a most is fenálló Nagy-Lomnicz, Hunsdorf, Altwaldorf és az 1360 körül elpusztult Mekler helységek építettek, a Berzeviczy családnak ősi birtoka, mely későbbi királyi adományok által ismét szaporodott.

Rutker, a törzs, két fiut hagyott maga után. Oklevelekben Comes Hermannus alias Polanus, és Comes Ricolphus de Scupes neveztetnek. A két testvére az 1209. II. András királytól nyert adományra 1246-ban IV. Béla királytól megerősítést kapott. Mindketten szilárdon maradtak IV. Kun László mellett és idősb koraikban is kitüntették magokat IV. Lászlónak a nogai tatárok, az Oldalmur alatt föllázadt kunok elleni csatáiban, valamint az ujbári grófok, és a trónkövetelő András (III. vagy velenzei) ellen. Hermann Győr vivásánál a királyi zászlót hordozta és nehéz sebet kapott, mely miatt keze holtig haszna vehetlen maradt; Ricolf szintén veszélyesen megsebesített. A márkusfalvi várkastély ostrománál Szepesben Ricolf és Hermann testvérek fogságba kerültek. Ezen szolgálatuk jutalmául 1278-ban IV. László király az annak előtte is már Polanus Comesnek ajándékozott Doman (Domanyoiz) helységet, mint a szepesi várhoz tartozót és közel fekvőt ismét visszaadta.

Hermannnak maradéka, mely legtöbbszörre Sobfalváról irta magát, a XV. század elején kihalt.

Ricolf fiai közül különösen kitüntette magát Kakas (az oklevelekben Kokos vagy Gallus,) kinek neve maig fenn van Kakas Lomnicz helységnek nevében, és ehhez közel fekvő rétében, mely kokosch rétnek nevezetik. A III. András király halála után beállott érdemeit elmondja egy

1307-ben kelt oklevél, melyben Róbert Károlytól *Nehre* (akkor Eurstráska) falut kapja adományban. E szerint elejétől fogva a nevezett király hive volt, és a csehek által elfoglalva tartott Szepesvár vivásánál 32 cselédét és két rokonát veszté el, önmaga pedig nehéz sebet kapott; végre az esztergami vár megszállásánál a királynak saját szemeláttára ujlag megsebesült és a ledobott kövek által két fegyveresét veszté el. Az őri birtok egy részét Brunó szerzetének ajándékozta. *Kakas* élte vége felé *Judex montanus* (de Schmölnicz-Szomolnok) hivatalt viselt; mivel gyermekei elhaltak, birtokait Ricolf és János testvéreire hagyta, és végrendeletét, Róbert Károly is megerősíté 1327-ben.

II. Ricolf (I. Rikolf fia) Tarkőről írta magát, mert testvére Kakas Tarkő egy részét Mohol fia Istvántól, (a Comite Stephk) megvén azt II. Rikolfnak adá el 20 markáért 1310-ben. A rozgonyi csatában Trencsényi Máté ellen, valamint Sáros vára vivásában kitüntetvén magát 1312-ben, Károly királytól három erdőt kapott adományban. E II. Rikolf, törzse lett a már kihalt Tárcazy családnak.

A Berzeviczyek birtokai már 1326-ban Szepes és Sáros megyében szélesesen kiterjedtek.

III. Rikolf 1343—1360-ikban landeki prépost volt.

Péter, Zsigmond király udvarába került, ennek hasznos szolgálatot tett, s követségbe is járt Lengyelországban; több évig török fogságban is volt. Zsigmond királytól 1425-ben kapta Jamnik helységet. Szepes megye főispánja és tárnok volt. Meghalt 1432. táján. Ugy látszik, hogy ő építé Duna-jez hegyvárat hasonló folyó mellett (most Nedecz a lengyel Schornstein irányában) mert fia János „haeres castri Dunajecz“ iratik. Ezen János az okmányokban *Schwarz* (fekete) névvel jelöltetik, azon okból: mivel Dunajecz mellett nagy fenyves erdőket birt, melyeket birtokaiban lakó német alattvalói *Schwarzwälder*-eknek neveveztek. Ezen János (niger) többi közt Albert királytól 1439-ben Agárd falut kapta adományul Nógrád megyében, de e miatt, több megtámadást szenvedett, miért is 1446-ban az ország rendeinél, 1461-ben pedig Mátyás királynál ótalomért esedezett, mit meg is nyert; 1470. körül maradék nélkül halván meg, birtokai rokonainak ellentmondása daczára is, az akkori hatalmas Szapolyai Imre által elfoglaltattak. Tetemei a nagy lomniczi egyházban nyugszanak, hol sir-ravatalán a Berzeviczy czimer következő fölirattal áll: „Hic obiit Egregius vir Dominus Joannes Schwarz de Berzevicze 14**“. Benne kihalt Henrik vagy Herke ága.

I. Mihály (I. János fia) 1350. körül szintén várat építtetett magának Berzeviczén, egy dombon, szent Quirinus temploma irányában, és azóta maradt ez ágnál a Berzeviczi praedicatum. Ezen Mihály szépatyja (abavus) azon Istvánnak, ki a családi, okiratokban *Pohárnok István*nak

Stefanus Pohárnók) neveztetik. Ennek név történeteinkben gyakran előfordul, mert Zsigmond és Albert királyok korában a közügyekben az előbbieknél élénkebb részt vett. A husziták elleni csatákban vitézkedett. Trencsin vára őtalmában is része volt. Követségben járt a lengyel királynál és Moldvában. Az oláhországi expedícióban Dán vajda részére a székelyek és szászok kapitányává választatott. 1430. Zsigmond Likava várnak (Liptó megyében) a huszitáktól elvételével bizta meg. Növelé érdemeit, hogy a közügyekben saját költségén fáradozott; egykor török fogságba esett Detrik fivérét önpénzén váltá ki. Jutalmul több adományt kapott. 1435-ben kapta Zsigmond királytól Nyárad (Nyragh) falut, Olaszi és Mergel földje pusztákat Borsod megyében, melyekbe az egri káptalan által beiktattatott. Ugyan ez évben (1435) engedményt nyert Zsigmond királytól, Heves megyei Erk nevű falujában várlakot építeni. Már előbb tíz évvel, 1425-ben Borbála királynétól kapta Ajnácskő várát, és Boldogfalvát Hatvanhoz közel adományban. 1453-ban László királytól a maga és rokonai részére Heves megyében Seegh falut kapta adományban. Heves megyei főispán is volt.

I. Mihálynak ágán L é n á r d (Leonhard), kinek neve egy nagy-lomniczi Leonhardsburg nevű térben egészen időnkig le jutott, és ki 1479-ben még élt, utolsó volt ágában. Ez meg haragudván azon akadályok miatt, melyeket pazarlási hajlamai elé egy rokona gördített, minden birtokát elzálogosította. Ezen jószágok egymás után a törökök, erdélyiek ellen harczolt gróf Ruebernek, majd Tökölynek, a királyi fiscusnak és Késmárk városának jutottak birtokába, melyeket a család majd háromszáz évi perlekedés után csak 1751-ben, ekkor is nagy áldozatokkal kapta vissza.

Miután ily módon Henrik és Mihály maradékai is ki haltak, a lomniczi I. János fiai közül csak még a Berzeviczy II. János ivadéka maradt fenn. Ennek fia II. Miklós (1360—1415.) Ennek többek közt uoókái III. Jakab és II. Szaniszló által a család mai napig virágzó két fő ágra szakadt. Amaz Jakab, emez pedig Szaniszló ágának neveztetik.

Jakab, Berzeviczi Lomniczainak is neveztetett, kinek birtokában a lomniczi curia is maradt.

Kristóf és János fivérek II. Lajos királytól 1525-ben engedélyt kaptak, hogy Kakas Lomniczon curiájukat vármódra megerősíthessék, a mint is az elkészülvén, egészen a XVIII. század közepeig állott fenn, a midőn omladozásnak indulva s haszonvehetetlenné válva, egy újabb izlésű épületnek adott helyet.

M á r t ó n (Kristófnak fia) volt ez időben a családnak fénye, melynek sugarai a külföldre is kiterjedtek. Fiatal korában a nagy nádornak Nádasdy Tamásnak titoknoka volt. Később a kir. magyar cancelláriánál hites jegyző lett, és II. Miksa király által udvarnoknak neveztetett ki. Végre mint erdélyi

cancellár a jeles fejedelem s később lengyel király Báthory István szolgálataiba állott, és elkísérte azt Lengyelországba, hol lovaggá, **D o n d a g h i** báróvá és sztaragardi kapitánynya neveztetett ki. Meghalt 1596. febr. 16-dikán és april 30-án Maszekban eltemettetett. Ő 1577-ben **Albert** Frigyesztől, a brandenburgi örgróftól **Leistena u** vagy **Riswip** jószágot nyerte adományul Poroszországban, melyet neki **Zsigmond** lengyel király mint *souverain* is megerősített 1588-ban. Neve a tudományos világban is ismeretes volt. Fiai elhaltak, özvegye pedig kénytelen volt porosz és lengyel birtokait áruba bocsátani, és így Lengyelhonban a **Berzeviczy** név elenyészett.

Kristófnak György és Bálint nevű fiai által a **J a k a b á g** ismét két ágazatra szakadt. Györgynek ágazata (mivel utódai bárókká lőnek), bárói ágazatnak, — Bálinté pedig szepesi ágazatnak neveztetik, és mindkettő jelenig lenyúlik.

Györgynek fia **J á n o s** 1683-ban Sáros megye szolgabírája volt.

1744-ben szinte **J á n o s** kassai tartományi biztos és kir. tanácsos volt, nejétől báró **L'huillier Anna** Máriától (ki később **Engelhardt** tábornok neje lett) 1742-diki oct. 29-dikén született fia **Ferencz** ágának báróságot szerzett.

A n d r á s 1606—1613. évig Sáros megye alispánja, egyszersmind királyi kincstári kormányzó volt.

H e n r i k, ki 1652-ben született és 1669-ben jezsuita lett, számtant irt latinul és rendje védelmét (apológiáját), midőn 1706-ban száműzetett. Ugyanez ágon **Ferencz** szül. 1679-ben szinte jezsuita lett 1695-ben, meghalt 1715-ben mint kassai tanár.

A n t a l kerületi táblai ülnök, testvére **A n d r á s** hétszemélynök volt (ennek ága jelenleg is él), a harmadik testvér **A m b r u s** őrnagyságig emelkedett.

P á l Csongrád megyének alispánja volt, azután kir. biztos Debreczenben, több országgyűlésen követ, utóbb pedig magy. kir. udv. kamarai tanácsos és altárnok-mester Budán. Testvére **S á n d o r** cs. kir. kamarás. **M a n ó** 1848-ban 2-od alispán. **T i v a d a r** 1848-ban első aljegyző, 1860-ban 3-dik alispán. **J ó z s u a** 1860-ban azámvevő. **I m r e** 1863-ban alszolgabíró. **S z i l á r d** 1863-ban alszolgabíró.

Ezen ős család jelenleg is a 18-dik, és némely vonalon a 19-dik izben virágzik, stb. stb.

Bydeskúti család. (Ippi). E család kiterjed Magyar- és Erdélyországra. Büdöskút, melyről a család hajdan nevét veheté, Sopron megyében van. Hanem Ipp helysége, melyről előnevét írja, Kraszna megyében fekszik.

A család törzse **Bydeskúti Kún János** volt s a XV. században élt; kisunokája **Ippy Ilonát** vette nőül, s ezután öröklötték Ippet.

II. **T a m á s** által két ágra osztatott. I. **I s t v á n** lett törzse a **sződemesteri**, I. **Zsigmond** a felföldi ágnek Erdélyben.

I. István ágán hat viselt alispáni hivatalt.

Ernő 1860-ban Sáros megyei fő uti igazgató.

Bornemisza család. (Ádámföldi, Kálnói, pécsi és keszthelyi). Bornemisza Gergely 1552-ben részt vett Dobó alatt Eger vár védelmében, és ott különösen kitüntette magát. A következő 1553-ban Eger vára kapitányává neveztetett; s mellé Sárkány Pál adatott, február 22-én indult el Pozsonyból Alaghival Egerbe. Ugyanezen évben Bárán Márton magvaszakadtán Sáros megyében Bartos helységet kapja I. Ferdinándtól adományban, melyben „Georgius litteratus Bornemisza de Quinque Ecclesiis Provisor et Castellanus Arcis Agriensis“ iratik. A következő évben a hatvani bég ellen kirontván, elfogatott és Törökországba hurczoltatott, hol sanyaru rabság után megfojtatott. Fia János szintén a katonai pályán állt, de 1567. után Erdélybe költözött, és Báthory István mellett 1579-ben az oroszok ellen harczolt. 1581. mart. 21-kén adományba Doboka megyében Szent-Jakabot kapta, mely azelőtt Ujvárhoz tartozott. Később Báthory Zsigmondot szolgálta, és 1588-ban nagy tényező volt Sziléziában a Miklós elleni győzelemben. 1594-ben Hatvannál a török ellen harczolt Báthory Zsigmond részéről, a ki ugyanezen évben többel együtt elfogatta, Gyaluba záratta és megfojtatta. Temetési hymnust ének elve ment a vérpadra Ezen János Kálnóról írta előnevét. Ennek utóda s tán fia volt Bornemisza György, 1600-ban Felső-Magyarországban főhadi-segély adóbeszedője.

István 1711-ben Sáros, 1723-ban Abauj megye alispánja volt. Antal 1735. 1751-ben az eperjesi kerületi tábla ülnöke; Gábor 1825-ben Sáros megye országgyűlési követe, később pedig hétszemélynök lett. Ádám 1860-ban megyei eskütt.

Both család. (Bothfalvai). Kapy család oklevéltárában egy 1358-dik évről szóló okmányban említettetik e család. Both András 1490-ik évben ujbári kapitány volt.

Bujánovics család. (Aggteleki.) E család Szabolcs megyei Aggtelek helységről írja előnevét, melyben jelenleg is birtokos. Ki van terjedve ezenkívül Bihar és Zemplin megyékben. Tagjai többnyire ügynöki, ügyvédi vagy kormányzéki bivatalt viseltek. Már 1770-ben Bécsben a m. k. udv. cancellariánál hites ágens aggteleki Bujánovics Károly. 1787-ben már egyszersmind a sz. István király apostoli rendének is ügynöke, sőt még 1810-ben is. Fia Edvárd 1803-ban mint ügyvéd, a gazdaszat terén működött, és e szakmában irt is. 1842-ben az orosz gazdaszati társaság is tagjává választá. Meghalt 1855. sept. 24-én 79. évében.

B. Ágoston ismét Bécsben az udv. m. cancellariánál ágens 1810—1820-ban.

Lukács kir. táblai ügyvéd, meghalt 1836. előtt. Fiai: Sándor

Arad megye főjegyzője a m. tudós társaságnak 400 forintot ajándékozott 1832-ben; P á l Zala megyei főjegyző volt ugyanakkor.

E r n ő 1848-dik év előtt a magyar királyi helytartóságnál titkár. G y u l a ugyanakkor az eperjesi ker. tábla jegyzője. S á n d o r 1860-ban 2-od alispán.

Czimmermann család. (Csehfalvai). Zsigmond a Karaffa által Eperjesen felállított vérpadon vértett el. Emlittetik e család 1667-ik évben a Kapy, 1772. évben az Úsz családok oklevéltáraiban.

Dérner család.

Dessewffy család. (Cserneki és tarkói, gróf és nemes). Egyike hazánk legrégibb családainak; törzse általánosan Desislaus (Dezső) volt.

A család ősei Slavoniában Csernek várát már a XIII. században birták; s innen irták előnevöket egyetlen megkülönböztetésül más családoktól, míg az állandó családi nevek ki nem fejlődtek. Még a XV. század első felében Dessewffy név nélkül pusztán a Cserneki név előhasználatáról ismerünk rá a család őseire; így 1437. a posegai szent Pétertől nevezett káptalan (admonitorio inquisitoriae) levélben elé jő Cserneki Jánosnak fia Desew (Desew filius Joannis de Csernek). A Desew és Desislaw (szintén Dezső) névtől neveztettek Dessewffy-eknek.

Cserneki P á l 1447-ben budai országgyűlésen Posega megye követe volt.

I s t v á n először jelenik meg cserneki Dessewffy néven az okmányokban 1460—1476.

Ferencz Posega megye főispánja volt 1514-ben. Héderváry Miklós fiainak Ferencznek magvaszakadtával, az azzal kötött kölcsönös szerződés útján slavoniai jószágait örökölte, mely szerződést Ulászló király 1516-dik évben megerősíté, s arra királyi adományt adott. Részt vett a török követség és országos rendszeres munkálatok körüli dolgokban. Hat fiú és három leány gyermeke maradt, kik 1525-ben Lajos királytól új királyi adományul Slavoniában 17 várat kaptak, ugyanannyi urodalommal, és Sopron, Vas megyékben némely rész jószágokat.

G y ö r g y és M i k l ó s Mohácsnál estek el, Ferencz a palásti mezőn. L á s z l ó Váradnál esett el. I s t v á n Kaposvárnál vitézkedett.

J á n o s, ki 1525-ben már Posega megye főispánja, rhodusi vitéz, királyi főajtónálló-mester volt. Ez noha nőtlen maradt, családját a legnagyobb polczra emelte, és Magyarországra Sáros megyébe hozta át. 1525-ben a Posega megyei örökös főispánságot, jószágaiban pallos jogot nyert. Továbbá a rudinai apátság kegyúri jogát is megnyerte. 1527-ben Posega megyei főispánságban családja részére is megerősítettett. 1554-ben a kir. kamara elnöke és főudvarmester lett. 1558-ban a Tárczay család hűtlenségi bélyegén és magva-

szakadtán, királyi adományban nyerte Sáros megyében Tarkő várát (honnan a család másik előneve) és urodatmat egyéb Abauj és Szepes megyei javakkal együtt testvéreitől származó utódaira nézve is, és így származott föl a család Magyarországra nevezetesen Sáros megyébe Slavoniából, hol a törökök a család minden javait elfoglalták és földulták, mi iránt a család 1715-ben is a *Neoaquistica* bizottmány előtt előmutatá igényeit. Jánosnak ki 1567-ben Pozsonyban tett végrendeletet s röviddel utóbb meghalt, csak László testvérétől maradt fia szintén János, kiben akkor a család fiágon egyedül állt; de ki a családot utódai által mai napig fentartá.

János (Lászlónak fia), ki felső-magyarországi kapitánynak és királyi udvarnoknak iratik, nejétől, Pesty Annától nemzé Ferenczet és Jánost, kik 1607-ben ösztöztván meg, Ferencznek jutott Tarkő, honnan ivadéka Törküinek, néha Kriváninak neveztetett. János, ki a tárczai kastélyt kapta, alapítá a tárczai és lyubotini ágat.

János tokaji várnagy volt, 1605-ben Homonnai ujbári kapitánynya tette. Első neje Beesky Ilona volt, ki gyanuba esvén férje előtt, pallos jogánál fogva, a tárczai kastély udvarán fejét véteté.

Tamást 1694-ben gróf Szirmay István I. Leopold király beleegyezése mellett fiául fogadott, úgy, hogy az és maradékai a Szirmay nevet viselendik. Tamásnak tehát utódai cserneki és szirma-bessenyei gr. Szirmay nevet vettek föl.

Henrik ezredes maga nevére biróságot nyert; fiai báró Károly és báró Henrik, szintén ezredes, kinek neje báró Perény leány volt.

Imre Sáros megye alispánja volt.

Miklós a Rákóczy forradalomban Franciaországba bujdosott ki, fia Károly Mária francia tábornok egy ezred tulajdonosa és a szt.-lélek s szt. Lajos rendek vitéze volt; fiai közül a) Tamás ausztriai szolgálatba állt, mint a Lichtenstein lovas ezred ezredese, elesett Casano mellett Olaszországban 1804-ben, ennek fia Lajos cs. kir. kamarás és a Geramb lovas ezredben kapitány volt. b) Tamás a tulli egyház kanonokja Pozsonyban lakott. c) László ugyanazon egyház kanonoka, költő, meghalt Nagy-Szombatban 1825-ben. d) Ferenc ezredes Epernayban és e) Lajos előbb osztrák kapitány, utóbb Franciaországba visszament és ott ezredes; lakik Companiában Stetay mellett.

István lovassági tábornok, nagyon ifjan lépett a hadi pályára és 30 évig hazáján kívül járt. 1686-ban Budavára visszavételekor első volt a köfal meghágók közt. 1797-ben Zentánál Eugen fővezér parancsából mint lovasosztály dandárnok ő kezdé a csatát. 1702-ben Laudonnál vitézül harezolt. Belgium bevétele után Párisba is berontott. Meghalt 1724-ben Fintán nőtlenül, kora 75. évében, s Sebenben a kegyesrendi szerzeteseknek általa alapított egyházába eltemettetett.

Ferencz Abauj megyének alispánja 1759-ben halt meg.

A n d r á s, ezredes a porosz háborúban, a híres hős, kit II. Frigyes porosz király is dicsérettel említ. Meghalt 1745-ben. Egyik kis unokája **A n d r á s** cs. kir. kamarás volt s magtalanul halt el; ennek nagybátyjától **G á s p á r t ó l** jő le egy ág, melyből **A r i s t i d** született Csakacson Abauj megyében 1802-ben. Előbb cs. kir. nyugalmazott kapitány, utóbb forradalmi tábornok, s mint ilyen kivégeztetett Aradon 1849. évi oct. 6-án.

A n d r á s ezredesnek **T a m á s** nevű fiától egy második ág jő le, melyből **I m r e** Nógrád megyébe költözött. Fiai közül **J ó b** ifjabb korában szolgabíró. utóbb 1847-ben országgyűlési követ lett.

T a m á s **M á r i a** **T e r é z i a** korában a fölkelő nemesség alezredese volt, utód nélkül halt el.

J ó z s e f gróffá lőn, lovassági tábornok volt 1744-ben, elesett az örökösödési háborúban 1746-ban. Fia **F e r e n c z** gróf, atyja ezredében törzstiszt, ifju korában elesett a porosz háborúban ágyu golyó által.

S á m u e l sárosi főispán volt; 1756-ban báróvá, 1775-ben pedig utódai-val együtt grófi rangra emeltetett.

J ó z s e f született 1771-ben Krivánban Sáros megyében. Nevet szerzett úgy az irodalmi mint a politikai téren. Eleintén országos pályára készült és fogalmazó lett, utóbb ezt odahagyva, 1795-ben a szabolcsi felkelő seregnél kapitány, majd a megyei térre lépett, és 1802-ben Sáros, 1805—1807-ben Zemplin, 1811. és 1825-ben Szabolcs vármegye országgyűlési követe volt. Az 1807-ki rövid, de fényes budai országgyűlésen tollvivő volt. Irodalmilag föllépett a politikai téren is, ilyenmü munkájával a „Taglatat“, mely gróf Széchenyi „Hitel“ czimű munkáját támadta meg. Költői munkái mintegy 12 kötetre mennének, s köztük latin s franczia dolgozatok is vannak, de nyomtatva csak igen kevés van. Meghalt e jeles férfiú 1843-ki május 1-én. Nejétől gróf Sztáray Eleonorától gyermekei:

A u r e l szül. 1808-ban. A politikai térre lépve, kitünő lángesze által csakhamar nevezetessé lett. Kimeríthetlen s lankadatlan szellemét az örökös munkásság okozta láz kora ifjuságában, életének 34-ig évében törte meg.

E m i l szül. 1814-ben cs. kir. kamarás. Bátyja halála után a hirlapi téren annak szerepét vette át. 1861-ki pesti országgyűlésen Pozsony kerületi képviselő. Jelenleg a magy. tud. akadémia elnöke. Elnöksége korszaka alatt tartatott a **K a z i n c z y F e r e n c z** születésének százados ünnepe, valamint az akadémia palotájának föllépíttetésével, s a majdan föllállítandó **S z é c h e n y i** szobor indítványozásával a tudomány s művészet terén nagy érdemet vivott ki; a nemzeti föld hitelintézet szinte az ő elnöksége alatt alakult s leginkább ernyedetlen buzgalmának köszöni létrejöttét. E hazafias, s nemes törekvéseiért nevét a magyar nemzet történelmébe kitörülhetlen betűkkel véste be.

D e s s e w f f y nemzetségnek egyik ága Horvátországban telepedett meg. A jelenleg is e megyében virágzó nemesi ág tagjai közül **Ö d ö n** 1848.

megyei ellenőr. Lajos 1860-ban főpénztárnok. Ignác 1860-ban ellenőr Gyula Mór 1860-ban főszolgabíró. Imre 1848. és 60-ban alszolgabíró József 1860-ban eskütt. Kálmán (margonyai) 1860-ban eskütt. Gábor 1863-ban eskütt.

Dienes család. Ily nevű család Heves megyében 1650-ben, esztergomi káptalannak 1500-ban, Ugocsam egyében 1709-ben, Erdélyben 1608-ban kelt okirataiban említetik. Sáros megyei oklevéltárakban azonban nem akadhatni nyomaira.

Dobay család. (Dobai). Törzsökös ősrégi család, mely a Buzinkai, Fekete, Roskoványi, Szentgyörgyi, Ternyei és Úsz családdal együtt Tekule nemzetségből veszi eredetét.

1337-ben Mártonnak fia Chama főispán, Ledének fia Chank, és ennek fiai Dobov és Lipov, továbbá Úsz János, Istvánnak fia Miklós, mindnyáján Itének fiai osztoztak Kochna-allya, Kis-Telek, Salgó, Dobó Roskovics, Bodolkfa, Eniczke, Pétermező, Radoma helységeken. Valószínűleg az említett Dobótól kapta nevét mind a Dobay család, mind a hason nevű helység, melynek a család jelenleg is birtokában van.

1552. Dobay Mihály mint csapatvezér harczolt a török ellen. 1659. András Sáros megye országgyűlési követe. 1715. László szintén e megye követe. 1736. Zsigmond ugyanitt alispán. 1765. Károly kir. táblai ülnök volt. János Nográd megyébe származott által, hol 1683-ban alispán volt s ott családot alapított. Dobay Eduard 1848-ban Sáros megye főszolgabírája, 1860-ban megyei főügyész.

Duka család. (Dukai). György 1492-ben Sáros megyei alispán. 1408, 1481-ből az Úsz család, 1453. 1493. 1513. 1546. 1550-ből pedig a Kálnássy család oklevéltárában e család több neveivel találkozunk. Hogy Duka család nem csak Sárosmegye, de hazánk legrégibb családainak egyike, bizonyítja ezt, a ma is e család birtokában levő Dukafalva, mely ősrégi falu. A családnak egyik ága bárói rangra emeltetett. E család körülményesb történelmét az adatok hiánya miatt nem közölheteni.

Erdődy család. (Monyorókeréki gróf). Ezen már Árpád korában virágzó család, mint I. Rákóczy Ferencz herczeg leánya, Juliának örököse birtokos e megyében s csaknem az egész makoviczai járásnak földesura. Mint nem e megyéből származott s nem itt lakó családnak, történelmét mellőzöm.

Faczonyi család. 1803-ban I. Ferencz királytól kapta a nemességet.

Farkas család (Hassági). Régi család, melyből hassági Farkas Jánosnak fia Márton Zsigmond királynak Bosnyák országban, Istriában, Németországban hadi és egyéb alkalmakkor szolgálatokat tévén, érdemeiért úgy saját, mint testvérei Domokos, Albert és Benedek, továbbá a delnei Kakas, Uszfalvi és Komlóssy család részére nemes czimert kapott, 1418-ban. György Sáros megyei alispán 1529-ben.

Fejérváry család. (Komlós-keresztesi). A család törzse **N e k e s I s t v á n**, ki a török által ostromlott Nándorfehérvárnál esett el 1521-ben. Özvegye csecsemőjével **I. Jánossal**, Belgrádból menekülván, később **I. Ferdinánd** király kegyelmébe jött. Ezen **I. J á n o s**, ki születése helyéről **F e h é r v á r y n a k** neveztetett, előbb **Werner György** Sárosvár kapitánya alatt hadi szolgálatban állt, később 1563-ban Sáros megye jegyzője és eperjesi harminczados lett, és **I. Ferdinánd** királytól nemesi czimere megbővítését nyerte. 1569-ben a kassai kir. kamránál tanácsnok lett. 1570-ben **Miksa** királytól, **Sós** család bevallása folytán, Komlós-Kereszttest kapta adományul; utóbb pedig pallosjogot nyert. **I. L á s z l ó Szirmay** ezredében kapitány volt (a porosz háboru alatt.) Ennek fiai: **K á r o l y** nagybecsű, nevezetes kéziratmű- s ritkasság gyűjteményt állított föl Epeerjen. **I s t v á n** 1848-ban megyei számvevő.

Fekete család (Iványi). E család ősi fészke Baranya megyében Nagy-Ivány helység volt; azonban a XVI. században sok alvidéki nemes család Felső-Magyarországon keresett menedéket; ekként származott e megyébe **Fekete** család is. 1680-ik év táján azon nemes családok, melyeknek a **K o l o n i c h** bibornok elnöklete alatt alakult *ne o a c q u i s t i c a* commissio előtt jogait igazolhatni sikerült, ismét visszatértek az alvidékre ősi birtokaikba, némelyek ellenben a felföldön maradtak, ez utóbbiak között **F e k e t e** család is volt, s már a XVII. század elején házasság útján Sáros megye előkelő családjaival összeköttetésbe jött. 1587. a **Kálnássy**, 1561-ből az **Úsz** család oklevéltáraiban említetik. **Fekete** (iványi) **L á s z l ó** 1675-ben **Fülekvár** alkapitánya volt. **S á n d o r** 1840—1848. Sáros megyei eskütt és szolgabíró, 1860-ban és 63-ban megyei levéltárnok. **A d o l f** 1860-ban megyei eskütt **Á g o s t o n** 1848. aladószedő. **M e n y h é r t** 1863-ban eskütt.

Forgách család. (Ghymesi és gácsi gróf) **A H u n t-P á z m á n** ős nemzetség (genus) sarjadéka, mely leszármazásának hiteles bizonyíthatására egész 1226-ik évig bírja okleveleit.

A **Hunt-Pázmán** nemzetségből eredő 1200 táján élő **I v a n c h** ispán (comes) volt a család törzse, kitől kezdve okleveles kimutatással szöhető mind e mai napig a család hosszú nemzedékrendje. **I v a n c h n a k** (ki 1226-ban már nem élt) fia **I v á n k a** 1226-ban **II. Andrástól** királyi adományban nyerte hű szolgálatiért **Nyitra** megyében (Alsó) **Gimes** földét (terram Gimes). **I v á n k á n a k** három fia volt: **I. A n d r á s**, **I. T a m á s** és **M i l v á n**.

I. A n d r á s és **I. T a m á s** 1241-ben jelen voltak a tatárok elleni ütközetben **Sajónál**, hol a futó királynak megfáradt lova helyett **A n d r á s** saját lovát engedé át, maga testvérével **T a m á s s a l** gyalog maradván, emez csakugyan akkor el is esett, **A n d r á s** megmenekült.

A tatárok kivonulása után **IV. Béla** visszatérván a hazába, **I. A n d r á s** hűségét megjutalmazá. 1247-ben korona-örnek nevezé ki, 1249-ben

már királyi főtárnok-mester volt, midőn Galgócz vármegyében Zsitva mellett Mánya földére nyert adományt. 1250-ben nyert engedélyt birtokában G h i m b e n várat építhetni, melynél fogva G h i m e s és Z n i o várat is ezen András építé. Az 1262—1272. évb. kelt nagy részben királyi adománynos levelekben „Andreas filius Ivancae Comes Bania (vagy Bapae) nevezetik, mialatt selmeczi bánya grófságot kell érteni. Ezen András 1290—1291-ben országbiróul és nyitrai főispánul is iratik. 1262-ben jelen volt az isszeghi csatában is, melyet V. István atyja IV. Béla király ellen vívott, és melyben, A n d r á s a nádort szabadítá meg az ellenség kezéből.

I. J á n o s 1273-ban egyházi jogtudor, 1277-ben budai prépost, 1278. sept. 28-án fejevári püspök, october 10-én pedig már kalocsai érsek és vice-cancellár volt, a szerint ő azon J á n o s érsek, ki Venczel királyt koronázta s ki érsekségében 1278—1301-ig ült.

II. T a m á s 1295-ben, Bars és Nyitra vármegye főispána volt. II. I v á n k a testvérével II. A n d r á s s a l együtt Róbert Károly pártján harczolván, 1312-ben Rozgonnál esett el. Ekkor szállott Ghimes vára a trencséni Csák Máté pártiak, később pedig a király kezére.

III. J á n o s Zsigmond király szemeláttára esett el Bolgárországban. II. M i k l ó s, ki a komjáthi kastélyt építteté, a török elleni harczban esett el. IV. J á n o s részt vett a várnai ütközetben. I. I m r e a török elleni harczon esett el.

I. M i k l ó s nevezetett először F o r g á c h n a k, de e név még unokáig nem mindig fordul elő az oklevelekben, csak unokái és ennek unokái tarták meg következetesen a családnevet.

I. B a l á s Mária királyné főpohárnoka volt, s történelmi nevezetességre jutott, mivel Mária és Erzsébet királyné általa ölette meg II. (vagy kis) Károly királyt. 1386-ki febr. 7-én a királyi palotában történt a meggyilkolás. Titkos tanácskozási ürügy alatt hivaták magukhoz Mária és Erzsébet királyné kis Károlyt, és midőn ez a neki átnyújtott levelet olvasná, Garay nádor intésére Forgách Balás a ruhája alá rejtett csákánynyal méré a halálos ütések Károly fejére; a királynék a fölmaradt történeti énektöredék szerint, imigy buzdíták: „Vágd csak, fiam vágd F o r g á c h ! Tied legyen Ghimes és Gács.“ S valóban akkor nyeré vissza Balás a család ősi Ghimes várát. Azonban nemsokára Balást is utólérte a boszú büntetése, midőn a királynékkal Dalmatia felé utazván, az ellenpárt főnöke Horváth János bán és társai által Diakovárnál megtámadtattak, s Forgách Balásnak is feje vétetett. Gyermekai nem maradtak.

I. P é t e r, ki 1388—1389-ben testvérével IV. Jánossal Mária királyné udvarában volt, 1400-ban Pozsony megye alispána, midőn Nyitra megyében Terdemicz és Mankócz helységet Zsigmond királytól adományba nyerte; 1401-ben Pálos szerzeteseknek Mankócz felét adományozta és Elefánton számukra kolostort építtetett, s családi sirböltöt. 1401-1402-ig nyitrai fő-

ispán, 1420-ban Borbála királyné főajtonállója, utóbb főudvarmestere lett, 1403-ban Barsban Hrussó várát kapta, 1408-ban várépítési engedélyt nyert. 1400-ban vitézül őtalmazta az ország széleit a morvák és ratibori herczeg ellen. 1411-ben sereggel küldetett a lengyelek ellen.

I. László 1412-ben Borbála királyné udvarnoka volt. I. György 1425-ben a husziták ellen harczolt. V. János 1423-ban a husziták elleni háborúra banderiumot állított. I. Gergely 1489-ben Nyitra vármegye főispánja volt.

I. Zsigmond 1547-ben királyi kincstárnokká választatott. 1552-ben rokonaival II. Ferencz czel és V. Lászlóval a bányavárosok kapitányának Puchheimnak hadnagyát Kopányi Györgyöt némely kártételekért megfogván megölték, miért is I. Ferdinand őket a pozsonyi országgyűlés elé idézte, hol meg is jelentek, de mégis tetemes birtokvesztés lett büntetésök, idővel azonban mind azt a család visszakapta. Fia a történet író váradi püspök szerint Szapolyai János király választásán jelen volt, és annak pártján állott. Bizonyos, hogy 1560-ban I. Ferdinánd hűve volt s ettől emeltetett az ország bárói közé.

III. Ferencz 1556. évb. nagyvárad püspök volt. Tanult, ékesszólásu férfiú, melynél fogva több küldöttségben használatott I. Ferdinánd által, ki fölött ő mondott halotti beszédet. Minthogy a váradi püspökség Szapolyai uralma alatt volt, s annak jövedelmeit nem huzhatá, 1565-ben a megüresedett győri püspökséget óhajta elnyerni, mely nem sikerülvén, Szapolyaihoz szegődött, és mind annak, mind Báthory Istvánnak cancellára volt. Meghalt 1577-ki jan. 19-én Paduában, hová betegségének orvoslása végett ment. Leírta kora történeteit, mely munkáját. „*Rerum Hungaricarum suae temporis Commentarii Libris XXII. e. M. s. in lucem prodentes*“ czim alatt Horányi 1788-ban adta ki.

III. Imre Trencsin megye főispánja 1566-ban, 1574-ben az eperjesi 1582-ben a nagyszombati törvényszék bírájául neveztetett ki, 1573-ban a Gergely naptár befogadása ellen írt leveleket, többek közt a Trencsin megyei protestánsokhoz is. Első neje Zrinyi Katalin, a szigetvári hős leánya meghalván, 1585-ben másodszor nősült Szidonia laumburgi szász herczegnővel, kivel tartandó lakadalmára koronás fejedelmeket is meghívott. Gyermek egyike egyik nejétől sem maradt.

III. Simon nagy nevű vitéz és hadvezér I. Ferdinánd, Miksa és Rudolf királyok korában. Elsőben 1551-ben Lippánál tünteté ki magát, hol a falakon az első közt hágott fel, tizenegy sebet kapott. 1552-ben Temesvár föladása után ismét sebeket kapott. 1552-ben Váradot védte, de az élelem hiányában kénytelenítettett föladni, s ezután is folytonosan részt vett erdélyiek elleni táborozásban. 1567-ben Szadvárt vitta Bebek Zsifia ellen s bevette. 1578-ban már a Dunán túli részek főkapitánya volt; 1584-ben Hatvan visszafoglalásában vett részt. 1596-ban az egri vár kapitányává neveztetett,

Ugyanez évben főpohárnak is volt. Meghalt 1598-ki sept. 24-én Sáros vármegyéi jószágán Hertneken.

IV. Ferencz 1596-ban püspök egyszersmind főcancellár, majd királyi helytartó, 1607-ki jul. 4-én esztergami érsekké, azon évi december 10-én pedig egyszersmind bibornokká neveztetett. Ő koronázta meg 1608-ban II. Mátyás királyt. 1611-ben Nagy-Szombatban egyházi zsinatot tartott. 1615-ben a király meghatalmazottja a nagyszombati békekötésre. Meghalt 1615. oct. 15-én és Nagy-Szombatban eltemettetetett.

II. Zsigmond szül. 1565-ben. Míg testvére Ferencz az egyházi pályán a legmagasabb fokra emelkedett, addig II. Zsigmond polgári pályán tört a legmagasabb méltóság felé. 1604-ben ő kínálta meg elsőben Bócskait békével. 1611-ben Báthory Gábor ellen Erdélyben táborozott mint a felső-magyarországi részek főkapitánya. 1599-ben lett cs. kir. val. belső titkos tanácsos, 1604-ben főpohárnok, 1606-ban országbíró, majd Sáros, Szabolcs és Nógrád megyék főispánja. 1618-ban választatott nádorrá. 1620-ban rövid ideig Bethlen Gábor híve volt, de csakhamar Ferdinánd részére visszaállott. Ő építette föl újra Gács várát. Meghalt Nagyszombatban 1621-ik évi junius 23-án.

I. Ádám, szül. 1601-ben, ifjú korában több évet külföldön töltött, szép készséggel tért haza és katonai pályára lépett, 1627-ben kir. komornokmester és Szécsény vár főkapitánya. 1643-ban kassai generalis, 1652-ben érsekujvári parancsnok lett, midőn a vezekényi csatában is részt vett, 1640-ben pedig grófságra emeltetett, s Borsod és Nógrád megyék főispánja lett. Több nevezetes csatában vett részt, azonban 1663-ban Pio Carpi német őrségi parancsnok unszolására megütközvén Köbölkútnál a törökkel, iszonyú vereséget szenvedett. Két ízben volt nádorrá kijelölve. 1670-ben országbíróvá lett. Meghalt 1681-ben, kora 80. évében.

IV. Simon szül. 1669-ben. Katonai pályán szerepelt. 1697-ben Batthány Ádám bánnal Auersperg alatt tizenkét ezer horvátot vezérelt, de ezen táborzásnak Auersperg gondatlansága miatt nem lett sikere. 1703-ban Schlick Leopold fővezérrel és Eszterházy Pál nádorral egyesülvén, Rákóczy-nak Ocskay László vezérét megtámadták és seregét szétverték. Röviddel utóbb Schlick távollétében a fővezérség reá bízván, Bercsényi és Károlyival állott szembe, de az ütközetet elveszté, seregei elszéledvén, maga is a szövetséges felkelők részére állt, és azon évben Eszterházy Antallal a Duna, Dráva és Lajtha környékét Rákóczy hatalma alá foglalta. E közben Heister által Koroneznál megtámadtatván, meggyőzetett, de Károlyi segítségére jövéen, a veszteséget kéthelyi völgyben Rabatán boszultak meg. 1705-ben átvevén Szathmár várát, innen tizennégyezer emberrel Erdélybe rendeltetett. 1706-ban Rákóczy által hűtlenségi gyanú alá vétetett és Szepes várába záratott, honnan éjjel menekülni akarván, a leereszkedésre szánt kötél elszakadt és Simon leesvén, lábát törte, s így ismét fogságba került. 1711-ben a szath-

mári béke kedvezéseivel élni nem akarván, a többi bujdosók sorsát osztá és Lengyelországban halt meg 1721. év után. Ő veszté el a többi birtokai közt Somoskő várát is, továbbá a tapolcsányi és galgóczi uroalmat, sőt G h i m e s várát is.

II. Ádám 1662-ben Nógrád megye főispána, meghalt 1716-ban. **IX. Ferencz** vezérőrnagy és 1736-tól Nógrád megye főispána, meghalt 1750-ben. **I. Ignác** szül. 1702-ben szinte vezérőrnagy és magyar ezred tulajdonosa, megh. 1774-ben. **X. Miklós** Nyitra megye főispána. **XV. János** szül. 1726-ban cs. kir. kamarás. **XII. János** szül. 1690. Nógrád megye főispána. **Antal**, jelenleg Magyarország cancellára Bécsben.

Füzy család. Czímeres nemes levelüket 1622-ki juliusban nyerték. A család több megyében el van terjedve. **Ignác** 1848-ban Sáros megyei főadószedő. **Alajos** 1860-ban megyei eskütt. **Vincze** 1848-ban adószedő, **Béni** 1848-ban megyei biztos.

Gabányi család. (Olysói) Zemplin, Szathmár és Ugocsa megyékben is elterjedt.

Ganzaugh család. Alapítója **János** 1760-ban Mária Terézia király-asszonytól nyert czímeres nemes oklevelet

Garnika család.

Ghillányi család. (Lázi és berniczei báró, és nemes) Eredeti helye Liptó megyében fekszik, Lázi és Bernicze helység, melyről előnevét írja, s most is a család birtokában van.

Gombos család. (Gombosfalvi, báró és nemes). Sáros megye egyik legrégibb családja. Eredetét a Dobay és Úsz stb. családdal együtt Tekule nemzetségből vette. 1389-ben **Gombos Egyed** Sáros megye alispánja. 1392-ben **Gombos Miklós** Zsigmond király mellett hadakozott Dobor vára alatt.

Gombos Imre 1708-ban Putnok és Ónod várában kapitány, tábornok és végre báró lett 1708-ban.

Gombos Antal Heves megye királyi biztosa és főispáni helyettese 1838-ban.

Bertalan jelenleg is miniszteri tanácsos és cs. kir. pénzügyész.

Haller család. (Hallerkői, gróf). Régi család, mely a XV. század végén Norinbergából származott hazánkba, és magát honfi tetteivel egészen honfiusítá. Különben künn már a XII. században vesznek részt a tornákon. 1195-ben Nürnberg mellett tartott tornán **Haller Frigyes** mint kapitány tűnt fel és ugyanott **Haller Hildebrand** és **György** is jelen voltak. **Haller Vilmos** kapitány pedig azon 400 vasas német lovagot vezérlé, kik VI. Henriket Nürnbergből Donauwerthig kísérek.

Nevezett Vilmosnak utódai voltak: **Ulrik** (1272) ismét **Ulrik** (1326), **Jakab** (1355), **Péter** (1425) és **György**, kinek részére Zsigmond király egy ítéletet megerősít; ismét **Péter** (1498) és Péternek

fia volt azon Haller Rupert, ki legelső lépven magyar földre, Budán telepedett meg.

Péter mint I. Ferdinánd híve s hadi biztosa Erdélybe ment s ott Szebenben meg telepedvén, családot alapított.

A család 1433-ban május 31-én kapott czímer bővítést, 1528-ki martius 27-én a „Hallerstein“ előnevet nyerte, mely a XVII. század végén már „Hallerkői“nek iratott. A bárósági diploma 1699-ki ápril 1., a grófsági pedig 1713-ki július 8-án, és a kapjani ágra nézve, Kőváry szerint, 1753-ki jun. 18-án kelt.

Hallersteini Haller báró család él jelenleg is Francia- és Bajorországban, ezek azon ágból származnak, mely Magyarországra soha be nem jöven, künn maradt.

Hedry (hedri) család. Sáros megye egyik legrégebbi családja, az Aba nemzetségből vette származását a gágyi Báthory, Berthóty, Frichi Sirokai stb. családdal együtt, melyekből jelenleg csak Hedry és Berthóty család él még.

A család törzse az 1330-ban Szaláncz várát birt II. Péternek fia III. Péter volt, ki osztálykor Hedrychfalvát (Hedri helységet) kapta, ettől nyerve sarjadéka a Hedry nevezetet.

III. Péternek fia volt Gergely, ki Barius és Frichi István hűtlenségi bélyegén 1403-ban Zsigmond királytól Sárossy Kelemennel együtt Frich helységre királyi adományt nyert. Bernát 1502-ben Sáros megyei alispán.

Hedry Ernő 1846—49-ig Sáros megye I-ő alispánya, jelenleg hétszemélynök Péter 1848-ban alszolgabíró †.

Hlavács család. János, Leopold és Ferencz József rend vitéze. Mint Leopold rend vitéze nemesi oklevelet nyert s e család alapítójának tekinthető. Ez előtt cs. k. állam főügyész volt; jelenleg Sáros megye főispáni helytartója.

Hrabóczy (vágújhelyi) család.

Horváth (armalista) család; 1648-ból az Usz család oklevéltárában Horváth Miklós említettik. Gábor 1860-ban alszolgabíró volt.

Izdenczy család (Izdenczi és komlói, báró és nemes) Régi család, melynek törzseül Márk iratik, ki Aba Sámuel korában élt és melyről egy vonalon a családfát is leszármaztatják.

Péter 1170-ben Szolnok várnagyja volt. Demeter 1365-ben Szeged várkapitánya. Domokos Fehérvár kapitánya. János Győr parancsnoka 1594-ben. Izdenczy András Egervára ótalmában szerzett érdemeket, s ezért 1527-ben I. Ferdinánd királytól birtokot nyert. István százados és öreg ember volt, mikor 1566-ban gr. Eck győri kapitány a törökök ellen Palotára küldötte. András követségben is járt Konstantinápolyban. 1638-ban Lubló vára és a 13 szepesi város visszaváltása iránt követ a lengyel királyhoz. 1635-ben e hivataltól, minthogy Komárom vára alkaptánya

volt, fölmentetett. Márton 1685-ben Tököly Imre hive, Tokajvár kapitánya, 1709-ben II. Rákóczy Ferencz pártján az oeconomicum consilium ülnöke volt.

József a XVIII. század végén állam miniszter. Bánátban Monostori birtokot kapta adományul, melyet utódai ma is birják 1805-ben báróságra emeltetett.

Sáros megyei Izdenecz ág nemessi rangban maradt. Ferencz 1860-ban alszolgabíró volt.

Jobbágy (jobbaházi). család.

Kádas család (Nagyszelecsényi) 1653-ban nyertek III. Ferdinándtól nemességet K. Miklós 1848-ban úti főigazgató 1860-ban Eperjes város bírása, 1863-ban megyei főpénztárnok, testvére pedig Albert cs. kir. vértés őrnagy.

Kádas (armalista) család.

Kálnássy család (Kálnási). Sáros megye legrégibb családainak egyike és egy törzsből ered Bánó, Kükemezey és a már kihalt Gyármán családdal Vizibortól.

Kálnássy család Gergelytől eredt, kinek fia Márk már Kálnásról iratott. Két fia János és István a XIV. század közepén 1350-ben éltek.

I. György makoviczai várnagy 1444-ben. Utána testvére Mátyás volt 1464-ben ugyanott várnagy. I. Ferencz 1552-ben Erdélyben Gyulavár kapitánya volt I. Ferdinánd részén Castaldo által kinevezve; 1567-ben Bócskay György hűtlensége bélyegén Gálszécsent nyerte adományul stb.

Kapy család. (Kapivári). Magyarország legrégibb s már a XIV. században a legvagyonosb családainak egyike Pukur nemzetségből (1228. é.)

1378-ban Kapy (tétényi, kapronczai és kókai) Miklós Budavár alkapitánya volt, s a királynak nagy kegyében állott.

1405. Zsigmond király Kapy (tétényi és kókai) Péternek, Imre fiának Andrásnak, Miklós fiának, valamint unokavéreinek Jánosnak és Lászlónak nemesi czimerét megújítja s azt féllábon álló darunak megállapítja.

Hogy a Kapy család már azon korban nagy terjedelmű urodalmak birtokában volt, onnan tűnik ki, mivel 1410-ben Zsigmond király Kapy (tétényi, kapronczai és kókai) András kamarai grófnak Pest megyei Kóka, Tóalmás, Zsámbok stb., továbbá Szent-Salvator, Fejérkö- és Szarvaskő váraiért, valamint a Heves, Nógrád és Zaránd megyében fekvő birtokaiért a Poháros magvaszakadtával a királyi ügyészre szállott Sáros megyei Moglód várát az ahhoz tartozó uodalommal együtt u. m. Moglód, Fulyán, Láda, Kökény, Mátyásvágás, Pálvágás, Gerlach, Malczó, Venecze, Pongráczfalu, Pocsaj stb. községeket, valamint Abauj, Szepes és Zemplin megyében fekvő birtokokat csere útján adományozza azon engedélylyel, hogy a romban heve-

rő Moglód várat újra fölépíthesse. Ezen csere adományhoz kitűnő szabadalmak és kedvezmények járultak a király részéről.

Moglódi urodalom átvétele után Kapy András Poháros Osvát hátrahagyott özvegyének 25 ezüst márkát, leányának Klárának Bakonya Fülöp nejének pedig 275 ftot, ismét 1412-ben Kisasszonyfalvai Itorisz Erzsébetnek, Poháros Péter hátrahagyott özvegyének női hozományát fizette ki. Ugyanazon évben Sós Miklóstól Dávid- és Pétervágást vette zálogba.

Még 1410-ben Kapy András és Gerő pallosjogot nyertek, urodalmaikban a királytól.

1411. Zsigmond király megintí Sáros megyét, hogy a kapi lakosoktól szaraczen fillért szedni ne merészeljen.

1413. Zsigmond király Kapy Andrástól 8000 arany forintot vett fel kölcsön, hogy a Trezigy Balzarth, Baldavin Miklós és Palatio Fülöp velencei kereskedőknél levő tartozását lefizethesse, oly föltét mellett, hogy ha a 8000 forintot a kifizűött határidőre vissza nem fizetné: a magvaszakadt Debrő Mihály Tálva várát az ahoz tartozó birtokokkal együtt nyerendi el. Azonban sem a pénzhez sem a birtokhoz soha nem jutott; a kölcsön adott öszveget András gróf özvegye a királynak ajándékozta. Kapy András vallásos buzgó keresztény levén, a nagysárosi szent Ágoston szerzetet, az eperjesi carmelitákat és a töltszéki szentegyházat hercegileg ajándékozta meg. A töltszéki egyház tornyában általa felállított nagy harang, még csak ezelőtt 64 évvel tűzvész által semmisített meg.

Miután András gróf a maga és neje részére János római pápától teljes bűnbocsánatot nyert volna, meghalt 1416. évben s a Kapivár kápolnájának sírboltjában temettetett el.

András gróf Csehországban a huszíták ellen harezolt Zsigmond király oldalánál s nagy kegyben állott a királynál.

Ezen időtől fogva Moglód várát Kapivárnak, s az alatta fekvő községet Kapifalvának kezdték nevezni, mely nevezetét mai napig megtartotta. Kapifalva Zsigmond király által még András gróf életében mezővárossá emeltetett s országos vásári jogot nyert.

Hogy a család ősi neve, mielőtt Sáros megyei birtokaiban megtelepedett volna, Kapy volt, tanúsítja ezt nem csak jelenleg is a család birtokában levő okmány, hanem a Pest-Zsolt megyei Szalk-Szent-Márton helység határában Tass felé a Duna folyam mentében fekvő, s ma is a nép ajkán élő, az 1839. évben elkészűlt s a Pest megyei levéltárban őrzűtt s egyes dűlőket is feltűntetű Vizhelyezeti térképen láthatű Kapihegy, Kapi aljai, Kapi gyepek s több ezekhez hasonló elnevezések, melyek a jelenkorig fennmaradtak s a telekkönyvekbe is ekként vannak bevezetve.

1416. II. János, András gróf fia, anyjával Pákonyi Annával egyűtt atyjának kincstári számadásaiból 13,000 ftot ajándékozott Zsigmond királynak.

1468-ban azonban II. János és Gerő (mind a kettő András fia) alatt Szapolyai Imre ország nádora Kapivárat ostrom alá vette, de Mátyás királytól csakhamar kegyelmet nyervén, az ostrom megszüntetett.

1521. I. Ferencz Sáros megye alispánja.

1524. Menyhért ugyanott szinte alispán volt.

1526-ik évi aug. 29-én II. Lajos király alatt I. László és Sandrin a haza védelmében a szerencsétlen mohácsi csatában estek el.

1537. III. János és II. György Szapolyai János pártján állván, attól egy Nagyváraden kelt királyi oklevél által biztosítottak, hogy ha I. Ferdinánd király seregei által kárt szenvednének, azt kárpótolandja nekik.

1545-ben II. György már I. Ferdinánd hive volt és Sáros megye részéről követte választott a nagyszombati gyűlésre, 1552-ben Sáros megye alispánja, 1575-ben pedig Nagykovács várparancsnoka volt. Ennek fia II. András Erdélybe szakadt és ott családot alapított.

1596. évi october 26-án II. Ferencz az emlékezetes mezőkeresztesi csatában, melyben Pálffy a magyarok, Schwarzenberg a németek és Király az erdélyiek vezére Mehemet török vezért három véres harcban legyőzték, s a hol 6000 magyar s 20,000 török vérével borítá a csatatér, a haza védelmében esett el.

I. Zsigmond kir. országos biztos volt Lengyelország és Szilázia határain Rudolf király alatt.

II. László országos adó-hátralék beszedője, egyszersmind Lengyelország határain kir. biztos volt II. Mátyás király alatt.

1665. I. Gábor felső Magyarországon királyi számadások vizsgálója, egyszersmind királyi biztos lévén Lengyelország határain, töltszéki kastélyában lakott, a hol Leopold királyhoz kitünő hűséggel ragaszkodása miatt a pártos Szalánczi vezér által váratlanul megtámadtatott, s bár hősileg védte váralakú kastélyát, de a dühös ostromlók a vaskaput bezúzván, a kastélyba rontottak; midőn Kapy Gábor önvédelmére gondolván, egy mellék terem ablakából a kertbe leereszkedni akart, azonban oly szerencsétlenül ugrott le, hogy mind a két lába kitörvén, a földön elterült, ily kínos helyzetben a szalánczi hegyekbe fogságra hurczoltatott, a hol három hónapon át a legnagyobb inségnek s szenvedések kinainak kitéve levén, míg végre ezer darab arany váltság díjjal szabadságát visszanyerte, de csakhamar befejezé földi pályáját.

II. Gábor a Jézus rendének könyvtárnoka s császári királyi udvari gyóntató atya Bécsben, több műveket tett közzé sajtó útján.

1723. III. Gábor először itélőmester, azután országbíró, végre alnádorrá lett III. Károly király alatt. Töltzéken a szentegyház mellett diszes kastélyt építtetett.

Kapy család már akkor az ország legelőkelőbb családjaival vérrokonságba esett házassági összeköttetései által, u. m. Tárcay(+), b. Palocsay

Horváth (†) gr. gersei Petheő (†) Sós, Marjássy, Berzeviczy, gr Klobusiczky, Szentiványi, gróf Haller, herczeg Grassalkovich, (†) Semsey, Radvánszky, Kende, Buday, Dessewffy, gróf Szirmay, báró Meskó, gróf Almásy, Tathy, Görgey, stb. Ezen leszármaztatást ma is a magyar kir. udvari cancelláriánál szemlélhetni.

III. Gábor fivérei:

III. F e r e n c z, először nőül vette Kálmánczay Erzsébetet, Kálmán, czay Istvánnak, Abauj megye alispánjának, később itélőmesternek a leányát, másodsor pedig Erzsébetet Palásty özvegyének a leányát.

III. Z s i g m o n d dulciniai püspök és egri székesegyházi kanonok volt.

1756. A n t a l a hét éves porosz háborúban mint Hadik ezredbeli lovas kapitány hősileg harcolván, megsebesült, minek következtében meg is halt.

1760. I. J ó z s e f Tiszán inneni kerületi táblai elnök és királyi tanácsos volt.

1787. III. L á s z l ó kassai kir. kincstári tanácsos.

1810. II. J ó z s e f Tiszán inneni kerületi táblai ülnök, később kir. tanácsossá lett. Fia

I s t v á n 1838 — 1839-ig Sáros megye alispánja. 1850-től 1854-ig Zemplin megyei cs. kir. főnök volt. Fia

E d u á r d, 1838-ban Sáros megye aljegyzője, 1841-ban ugyan itt makoviczai járás alszolgabírája, 1843-ban első aljegyző, 1846-ban központi főszolgabíró, 1848-ban országgyűlési képviselő az eperjesi választó kerületből, 1849-ben helytartótanács titkára, azon év october havában Szolnok megye főnöke, novemberben pedig Borsod és Heves megye ideiglenes főispána, 1851—1856. évi május 10-ig Pest-Pilis megye főnöke, 1856—1861. év elejéig Nógrád megye főnöke, 1861. évi october havában Pest-Pilis és Zsolt t. e. megyék főispáni helytartója. 1859-ben arany kulcsosnak neveztetett.

E család az uralkodó ház s annak érdekei iránti hű vonzalmában különösen kitüntette magát, miként az itt elősorolt jelesebb tagjainak rövid életvázlatából látható, ezen alapelv mintegy ősi hagyományként fiúról fiúra átszívárgott a családban.

Kapy családnak leginkább csak azon egyéneit soroltam el, kiknek magasabb állásuknál fogva befolyásos szereplés jutott nemcsak a megye, hanem a haza történelmébe is.

Károlyi család. (Gocsíthi-szentimrei). A család előbbi neve Gocsith volt, és ezt még a mult század végén is használta a család némely tagja, irván nevét Gocsith Károlynak.

A család egyik tagja a XVI. század végén leszármazott Nógrád megyébe, hol Pincz helységét szerzé birtokul.

Keczer család. (Lipóczi.) Sáros megyének egyik előkelőbb régi nemes családja, melynek eredetét némelyek az Aba nemzetségből veszik föl.

A család törzsét bizonyos Keczer Kuthasi Antal neveztetik, kinek 1631-ben II. Ferdinánd királytól családi nemes czimereslevele megújított.

E család több tagjainak tekintélyes szerep jutott a honi történelemben, u. m. **András** 1581-ben Sáros megye alispánja volt 9 évig. Több hadjáratban vett részt. 1594-ben Fülekvára visszavételekor az egész magyar gyalogság főkapitánya, végre felső Magyarországbán főhadbírává neveztetett és haláláig az ausztriai ház hűségében maradt. Fiai közül.

II. András Thurzó György hive, részt vett több hadjáratban, **Mátyás** királyhoz két ízben küldetett követségben; továbbá 1622-ben Sáros megye, 1623-ban pedig 13 megyék követét küldetett Bécsbe. 1631-ben nyerte ősi családi czimerének megővítését. Fia

II. Ambrus Tököly Istvánnak Késmárkon leghívebb embere volt, és pompaszerető, vendégeskedő urának javai, az ő gondviselése alatt csak szaporodtak, ki különben oly köszvényes ember volt, hogy székben hordoztatta magát; miként őt Bethlen Miklós jellemzi. Testvérei

János Sáros megye részéről országgyűlési követ 1635-ben.

III. András 1659. Sáros megye követe. 1662-ki országgyűlésen egyike az evangélikus ügy buzgó védőinek. 1687. márt. 5-én Karaffa vérbíróasága által az eperjesi vérpádon legyilkoltatott.

Sándor Sáros megyei alispán 1693-ban. **Bertalan** 1848-ban főszolgabíró. **László** 1848-ban eskütt, 1863-ban alszolgabíró.

A család ma is szép birtokokkal bír Sáros megyében.

Kéler. János 1660. ápril 10-én Bécsben kelt czimeres nemesítő levélben I. Leopold király által nemesített meg.

Klobusiczky család. (Klobusiczi és zetényi gróf). Származási helye Trencsin megyei Klobusicz helység, hol Miklós 1546-ban rész birtokot nyer és fiai már Klobusiczkyaknak iratnak. **András** 1655-ben a lengyel határon biztos. **Pál** 1683-ban Tököly pártja által Zemplin megyei alispánján választott. **Ferencz** Zemplin megye alispánja 1683-ban a megye nemességét Bécs védelmére vezérli; ugyan ez évben Tököly ellen harczol Tarczalnál. 1686-ban a vérengző Karaffa megszelidítésére Zemplin megye részéről Eperjesre négyszáz vert aranyat és 24 átallag aszú szőlő bort ajándékozott. I. Leopold király által Rákóczy gyermekeinek gondnokává rendeltetett. 1695-ben báróságra emeltetett majd királyi személynökké és Arad megye főispánjává neveztetett. 1697-ben Tököly elől Eperjesre futott. 1702-ben Sáros megyei főispáni helyettesévé neveztetett. De 1705-ben már mint Rákóczy hive és ennél mint az Oeconomicum consilium elnöke vett részt a szécsényi országgyűlésen. Gyermekei közül gróf **Ferencz** 1732-ben erdélyi püspök, 1751—1760. kalocsai érsek cs. kir. val. bel. titkos tanácsos és hétszemélyes táblai ülnök.

Antal 1747—1756. Zemplin megyei főispán, 1756-ban testvérével együtt grófságra emeltetett. — **János** jelenleg Kassán lakik, stb.

Kooh. László 1848-ban al-, 1863-ban főszolgabíró.

Kohányi család. (Kohányi) Péter 1664-dik évben Sándor 1672., Zsigmond 1754. évb. említettnek a Raszlaviczy család oklevéltárában. Ágoston 1860-ban megyei eskütt.

Kósa család. 1634. 1652. évben az Úz család oklevéltári okmányaiban említettik.

Körtvélyessy család. (Felső-Azsgúthi). Régi család, már 1514-ik évben a K a p y, 1640-ik évben pedig az Ú s z család oklevéltárában mint osztályos nemesek említettnek. G á b o r 1860-ban főszolgabíró, Szilárd 1860-ban eskütt. V i n c z e 1848-ban szolgabíró.

Kükemezey család. (Kükemezői). Legelső tudható törzse a családnak V i z i b o r vagy I s a b o r, kinek Gyármán fiából K ü k e m e z e y családon kívül B á n ó és K á l n á s s y s a már kihalt Bagosi és Gyármán családok származnak.

Bizonyítja ezt a Kükemezey, Bánó és Kálnássy családoknak egyenlő czimere. Miként már fentebb Bánó család leírásában elé volt adva.

S í g y a legrégibb családok egyike Sáros megyében.

I s t v á n 1848-ban szolgabíró volt (†). P á l 1849-ben Aradvár ostrománál mint vadászhadnagy esett el egy a várból kirepült bomba szétpattanása következtében. B o l d i z s á r (ki még most is él) ügyvéd. M i h á l y 1848-ig főszolgabíró, éjszak-amerikai szabad államokba költözködött.

Ladomérszky család. (Ladoméri). Nevét az e megyében fekvő Ladomér helységtől vette. Szinte régi család. Raszlaviczy család oklevéltárában 1617. évből Ladomérszky L á s z l ó említettik, ki ellen a Raszlaviczyak birtokelidegenítési pert indítanak.

J á n o s 1760-ban a Tiszán inneni kerületi táblán szegények ügyvéde. I s t v á n ugyanazon táblának 1787-ben ülnöke. I m r e 1844-ben táblabíró és a kir. táblánál szegények ügyvéde. L. G y ö r g y 1860-ban m. eskütt, 1863-ban szolgabíró.

Langh. Egy Lang István 1718-ban kapott czímeres nemeslevelet III. Károly királytól.

Lazányi.

Makkay. — J ó z s e f 1860-ban m. eskütt.

Matheidesz. E család Árva megyéből származott ide. Matheidesz J á n o s 1654. évben az eperjesi evang. collegium érdemdús tanára, előbb városi lelkész volt. A n d r á s ugyanazon évben árvai evang. lelkész, hités egyházi szónok. J a k a b, Alsó-Kubin város syndicusa 1711-ben. S á m u e l az eperjesi evang. collegium tanára, melynek egykori fényét köszönheti. Több rendbeli egyházi értekezései között a „Roma et Geneva Hungariae irreconciliabilis.”

M a t h e i d e s z Károly 1845—48. Eperjes városa kitűnő népszószólója volt, habár tanulói pályáját korán abban hagyta s iparossá lett, mindá-

mellett a természettől éles felfogással megáldva s önszorgalom által kiképezvén magát, a közönség figyelmét magára vonta s a közügyekbe befolyást gyakorolt.

Meozner család.

Melozner család. (Kelemesi). Hajdan előnevét Gönczről írta. 1526-dik évben Melczér Boldizsár Eperjes város bírása volt. 1552-dik évben András Kassa városa jegyzője. Ugyanez időben kassai bíró, ró, a városnak Szapolyaiak részére történt átadására nézve főtényezőül szolgált. Lajos Sáros megye országgyűlési követe 1546-ban. Kristóf I. Ferdinánd királytól nyerte a czimeres nemeslevelet 1558-ban. I. János Báthory István lengyel király alatt Lithvániában esett el. II. János özvegye Kékedy Katalin, az utolsó Kékedy Baláznak fiúsított leánya szerző meg gyermekeinek I. Leopold királytól a család előnevét adó és maig birtokolt Kelemes jószágot.

III. János 1673-ban Heves és Külső-Szolnok megyék másod alispána; 1684-ben mint Tököly Imre híve homonnai Drugeth Zsigmond által fölakasztatott. Egyik fia Pál, a szepesi kamara tanácsosa volt.

IV. János, ki XIV. Lajos francia király szolgálatába állván, huszárcsapatot állított, de utóbb Eugen fölhívására visszatért, 1712-ben Ung megye országgyűlési követe volt. Mózes a hétszemélyes tábla ülnöke III. Károly király alatt. László 1790, és 1792-ben Borsod megye követe s alispána, 1796-ban ítélőmester 1810-ig volt. István, királyi személy-nök, val. belső titkos tanácsos 1861. év óta.

Mellorisz család. A urel 1860-ban első megyei aljegyző volt. Dénes 1848, és 1860-ban alszolgabíró.

Merzse család. (Szinyei). Sáros megye legrégibb törzsoőkös családjának egyike. (Thuróczi szerint Bodon és Abáról származik). Törzse Benedeknek fia Merzse, ki több érdemei miatt, főleg a bolgárok elleni hadjáratban, hol testvére Miklós elesett, tüntette ki magát. Érdemeiért IV. Béla királytól 1262-ben Sáros vármegyei Sencfalva (utóbb Szinye), Ujfalu és Jerne birtokokat, Bankban hűtlensége bélyegén, királyi adományba nyerte és alapítója lett a most is virágzó Merzse családnak.

Benedek, IV. László és III. András korában sok csatában vett részt, különösen 1791-ben az austriai herczeg Albert ellen Bécs alatt tüntette ki magát, midőn III. András Bécs külvárosát fölégette, Benedek a reá ütött németeket meggyőzte, mely hős tettéért Omodé nádor, ki különben is rokona volt Benedeknek, Kajata nevű jószággal ajándékozta meg őt 1295-ben.

Péter, Domokos és Merzse, Benedek fiai Tóth, Szinye, Herman, Bodina, Lipócz, Pank, Siroka, Lez, Vitéz, Deleta, Radocsan, Csabolt, Henrik, Bertold, Kolaz, Ujfalu, Frics, Szegekert jószágokat egymás között fölosztják 1320-ban.

I. János és I. István Heves megyei Oroszi falut Lóránd Miklóstól átvették 1364-ben, a miért annak 1200 forintnyi tartozását elengedik.

II. János 1454-ben Sáros megye alispána, I. László 1460-ban ugyanott alispán volt.

Jakab szepesi gróf és országbíró 1514-ben. György udvarnok és sz. Lavretan palota grófjává neveztetett Rómában, aransarkantyus vitéz s a cancellária pecsétjének őre, a hol testvérével együtt nemesített azon megjegyzéssel, hogy őseit a francziaországi őseihez átviheti.

II. István és II. László, II. Ulászló, II. Lajos és I. Ferdinánd királyok idejében éltek. II. István ifju korában a csehországi cancellár udvarában tartózkodott. Mig onnan visszatérne, II. Ulászló 1534-dik évben Budán kelt levele által meghagyja mind Sáros, mind más megyék tiszteinek, hogy pereit függőben tartsák s azokban ítéletet ne hozzanak. Az ország ügyeiben is részt vett e két testvér 1519-ben Temesváron, midőn II. Lajos a fennebbihez hasonló parancsot bocsátott ki Báthory István nádorhoz, Ujlaky Lőrinczhez, Verbőczy Istvánhoz és más bírákhoz. I. Zsigmond testvérek is volt, még 1553-ban mind a hárman éltek.

IV. István Sáros megye alispána 1554-ben. Ferencz kállói parancsnok, az ottani lázadásban megöletett 1631-ben. Kristóf szepesmegyei alispán és Tiszán inneni kerületi biztos 1723-ban. II. Zsigmond Sáros megyei alispán 1758-ban. Felix 1860-ban első alispán. Viktor 1848-ban főszolgabíró.

E család ma is Sáros megye legtehetősbjei közé számíttatik,

Nádffi (nádffi) család.

Mokosinyi család.

Nádaskay „

Oláh család. Sándor ügyvéd meghalt 1836-ban Eperjesen, fia Gyula 1848-ban Sáros megyei táblabíró, jelenleg Bisztrán birtokos.

Papp család. Jenő jelenleg ügyvéd Eperjesen.

Passuth család.

Pauly „

Péchy család. (Péchy-Ujfalusi, gróf és nemes.) Sáros megye legelőkelőbb adományos családainak egyike. Oláh szerint: Péchy helység Orsovánál és Szeverinnél feküdt, s e név már 800-ik évben tiszteletben állt a kházároknál.

Eredetét bizton meghatározni nem lehet.

E név honunk történelmében már Árpádok korában előfordul.

1231-ben Jób, Péchy fia, a Kege Miklóstól vett Maros folyónál fekvő Gombai földet Obus Sámsonnak, Mihály fiának és szomszédjainak Posa vajdának adja el. Péchi-Aponi család, valamint Péchi és Pribovai nemesek Slavóniában is említettnek 1494-ben, honnan Péchi Benedek budai polgár is származott.

1270-ben Márk ispán (comes), Péchi nemzetségből, élt.

1404-ben Pécsy Pál, Zsigmond király idejében Dalmát-, Horvát- és

Tótországok bánja volt. A sárkányrendének ő is tagja volt, melyet Zsigmond és Borbála 1408-ban állítottak fel.

1455-ben palotai Pécsy B a l á z s a pozsonyi polgárok részére Hunyadi Jánostól ótalomlevelet nyert.

1476-ban Pécsy M i h á l y, Mátyás király alatt a vasasok hadnagya volt. Jelen volt és részt vett a Posasin melletti törökökön nyert szerencsés ütközetben, a hol a magyarok az ellen táborát feldúlták, 250 török foglyot, 5 zászlót és sok drágaságot küldtek fel a királynak Budára.

1549-ben Péchy F a r k a s, Bebek Ferencz mellett mint előkelő vitéz néhány magyar huszárt vezérelt a Balassa Menyhért és Basó Mátyás elleni harcban. Hogy mikor esett török fogságba bizonytalan, melyből 1565. évben szabadult ki Krusics Jánossal együtt, Csabi Ákos közbenjárására.

1610—1622-ig Péchy G y ö r g y Nógrád megye szolgabírája volt.

1619-ben Pécsi S i m o n Erdélyben Bethlen Gábor alatt kancellár kapta Szent-Erzsébetet, honnan előnevét írta.

A fentebb elősoroltaknak vérségi összeköttetését a mostani Péchy családdal kimutatni nem lehet.

A jelenleg is virágzó péch-ujfalusi Péchy családnak egyik tagja Péchy G y ö r g y 1643. év táján írt rövid családi emlékiratában sem találni ezen család őseiről 1530. évnél előbbi adatokat. Nevezett György csakis ősatyjáig, azaz nagyatyjának I. G á s p á r n a k atyjáig viszi föl eredetét. Szerinte tehát első tudható törzse az itt tárgyalandó családnak Péchy L á s z l ó volt, ki Sziget eleste után jószágai török kézre jutván, Erdélybe szakadt. I. Lászlónak 3 fia maradt. I. G á s p á r, I. M á r t o n és még egy, kinek nevét nem tudni, csupán annyit, hogy Lippánál Uliman bég elleni csatában esett el.

I. G á s p á r I. Ferdinánd király udvarnoka, majd Gyaluvár kapitánya volt s királyi adományul Sáros megyei U j f a l u t kapta, mely később a család nevére P é c h - U j f a l u n a k neveztetett, s ma is e család birtokában van s lakhelyéül szolgál. Gáspár lényeges szolgálatot tett Ferdinánd királynak, mert midőn a pápa Martinuzzi György megöletését törvénytelennek nyilvánítá, s mindazokat, kik Martinuzzi halálában részt vettek, az anyaszentegyház kebléből kizárta volna 1552-ben, Ferdinánd a pápa engesztelésére Péchy G á s p á r t küldötte Rómába, ki a pápát alapos okadatolással ékesszólásával annyira meggyőzte s kiengesztelte, hogy az visszavonván az egyházi átkot, Martinuzzi halálát helyeselte s kiérdemlettnak nyilvánította. Gáspárnak 1555. évi junius 20-án kelt, s I. Ferdinánd király által kiadott s megerősített nemesi adománylevelében, annak érdemei s hősi tettei említetnek, melyeket Lipponál Uliman bég elleni csatában szerzett, s ez okmányban említettik, hogy ott Gáspárnak egy testvére is elesett volna.

Gáspár testvére M á r t o n, ki az akkori lengyel király Báthory István tanácsosa, sokat utazott, tudományos férfiú volt, hazajövéen Ujfaluba, magtalanul halt el.

Zsigmond, Gáspár fia, kir. tanácsos és Bereg megyei főispáni helyettes volt, Kassán élt.

János 1554-ben Hent megyében Bozók-vár kapitánya volt, utóbb Erdélyben a szebeniek megölték.

A Péchy család tagjai közül többen megyei hivatalt viseltek, volt közöttük több katona, tábornok, ezredes, pap, sőt jezsuita-szerzetes is, nem egy pedig országos főbb hivatalokban szerepelt.

György a tiszáninneni ker. táblabíró 1760—1770-ben.

László 1794-ben egri kanonok, meghalt 1802-ben.

Gábor Heves megye alispána volt 1810-ben.

Ferenc zóndai plebános és széplaki apát volt 1844-ben.

Tamas Abauj megye főszolgabírája 1833-ban.

János ugyanott főszolgabíró 1833-ban.

József ezredes.

János Abauj megye főszolgabírája, meghalt 1831. sept. 22-dikén Alsó-Gágyon.

Ambrus a tiszáninneni ker. tábla ülnöke 1844-ben.

Zsigmond szepesi kamrának hosszú ideig igazgatója és tanácsosa volt, megh. 1631-ben jun. 29-én Lőcsén.

György Sáros megye alispána 1651-ben.

Gáspár ugyanott alispán 1670-ben.

Gábor Sáros megyei országgyűlési követ, majd nádori ítélőmester 1751-ben.

Ismét **Gábor** Sáros megyei alispán 1676-ban, kinek unokái: **Imre** kapitány, **Zsigmond** alnádor volt, ki a sanctio pragmaticát fogalmazá, 1747-ben Bereg megye főispáni helyettese volt.

József Sáros megyei alispán volt 1760-ban.

Zsigmond és **László** 1770-dikben Sáros megyei alispánok voltak.

Ugyan ez időtájtban **László** és **Ádám** jezsuiták, testvérek **Gábor** pedig hétszemélynök és Sáros megye főispáni helyettese volt. Fia **Gábor** 1787-ben kir. táblai ülnök, utóbb szintén hétszemélynök lett. Ennek fia **József** grófságra emeltetett, kinek fia a grófi ágon **Emánuel**, előbb zemplini főispáni helyettes, utóbb 1860-ban Abauj megye főispánává neveztetett.

Zsigmond szepesi kincstári igazgató, testvére **László** kir. tanácsos, Sáros megye alispána 1792-ben. Amannak fia **József** az eperjesi ker. tábla ülnöke, kihalt. Lászlónak fia **János** (1810.) Sáros megye alispána, szent István kir. rendének kis kereszties vitéze, királyi tanácsos (1819)-ben Máramoros megyei főispáni helytartó, utóbb főispán, meghalt Eperjesen 1831-ben aug. 8-án, kora 68-dik évében.

Ádámnak **Ladomérszky Máriától** származott ágán **József** alispáu

volt, ennek fia **I m r e** udvari tanácsos és Zágráb megye főispánja. Ennek fia **E d u á r d** őrnagy.

L u c z i á n 1848-ban alszolgabíró, 1860-ban pedig másod alispán volt.

F e r e n c z 1860-ban főszolgabíró, **L á s z l ó** alszolgabíró volt.

Gáspár fia **E r n e s z t** jogtudor és tanár volt.

A harmadik ág Páltól eredt. Ennek egyik fia Zsigmond hűtlenségi bélyegen, javait veszté, de ága kihalt. Testvérei közül **P á l** és **F e r e n c z** által ismét két ágra oszlott a család.

P á l ágának végső nemzedéke nagy részben Bereg és Szabolcs megyében él.

Ferencz ismét két ágon terjeszté családját. **Z s i g m o n d** fiától származik a Szathmár megyei nagy-géczi ág.

P á l vonalán **L á s z l ó** nak Sombory Erzsébettől származott ivadéka képezi az erdélyi ágat.

Piller család. (Mérki). Sáros megye előkelőbb családainak egyike. A család birtokában levő okiratok szerint: **Piller J ó z s e f** a XVII. század végén a Nádasdy ezredben kapitány volt és állítólag 1686-ban Buda ostromában vett részt. Meghalt 1722-ben. Fia **I I. J ó z s e f** huszárnagy volt 1757-dik évi augusztusban Mária Terézia királyasszonytól címerez oklevelet nyert.

I I. J ó z s e f nek, ki 1761-ben meghalt, három fia maradt: **M á r t o n - J ó z s e f**, **L e o p o l d** és **A n d r á s**, kik mind a hárman kincstári szolgálatban voltak. Ezek közül:

M á r t o n - J ó z s e f Mária Terézia alatt 1760-ban a sóvári kincstári urodalom inspectora, utóbb cs. kir. tanácsos és a sóvári kam. igazgatója 1770-ben. Igen szívélyes barátságban állott az akkori kincstári elnökkel gróf Grassekovich Antallal. Hűsége jutalmául királyi adományt nyert 1764-ben a már birtokában levő Sáros megyei mérki birtokra, honnan a család előnevét írja és továbbá Zsegnye, Szentcs-Dubrava és Peklén (azóta **Piller-Peklén**) birtokra. Meghalt 1770-ben Bécsben. Neje báró Schmid Ilona volt, ettől egyetlen fia

I g n á c z, ki 1782-ben halt meg, nejétől Zombory Borbálától egy leánya Erzsébet-Berthóty Antalné és egyetlen fia

I I. I g n á c z Sáros megye alispánja és 1808-ban országgyűlési követ volt, meghalt 1820-ban. Ennek gyermekei

1. **L á s z l ó** szül. 1799-ben. Sáros megye alispánja s az 1832—6, 1839—40 és 1844-diki országgyűléseinek követe volt. — Meghalt 1860-ban, fia **J ó z s e f** nemzetőri főhadnagy volt, 1861-ben Sáros megye főszolgabírája.

2. **I m r e** a nádor huszárezredben alezredes és a magyar testőrségnél őrmester és tanár. Nőtlen.

3. **István** címzetes kanonok s alesperes.

4. **Gedeon** szül. 1808-ban. Sáros megyében kezdvén pályáját, 1848-ban és legutóbb alispán és 1848-ban, valamint 1861-ben országgyűlési képviselő volt.

5. **János** honvéd alezredes 1848-ban.

6. **Tamas** székely huszárezredbeli őrnagy, István nádor főherczeg segédtisztje és nagyherczeg oldenburgi rend vitéze, meghalt 1851-ben.

Podhorányi család. (Podhorányi). Liptó megyei eredetű.

István 1828-ban Sáros megyei aladószedő.

János 1843-ban ugyanitt megyei eskütt, 1848-ban aladószedő, 1863-ban főszolgabíró.

Bálint 1863-ban alszolgabíró.

Károly jelenleg birtokos Hrabkón.

Prokopovics.

Pulszky család. (Lubóczi és csehfalvai, báró és nemes). **Ferencz**, született 1814-dik évben szeptember 17-dikén Eperjesen. 1840-dik évben Sáros megyei országgyűlési követ volt. 1848-dik év előtt megvette Nógrád-megyében gróf Forgách családtól a szécsényi urodalmat. Kitűnő szónok és publicista, nemkülönben jeles író (aestheticus és archaeolog) a magyar tud. akademia és Kisfaludy-társaság tagja, 1848-ban Nógrád megyei képviselő, külügy-ministeri titkár, utóbb a magyar kormánynak londoni követe, mint ilyen a hazából külföldön menekülve él.

Sándor 1847-ben a cs. kir. 52. számú gyalog ezredben százados, 1849-ben a forradalmi hadseregben alezredes.

A bárói család alapítója csehfalvai Pulszky **Dániel-Ferdinand**, 1799-ben báróságot nyert.

Rády család. (Ivachnófalvai). Rády **János** és általa mostoha fia Becskereki N., valamint testvére Rády **István I.** Rákóczy György erdélyi fejedelem által 1632. évi oct. 18-án N.-Váradon kelt címeres levelet nyertek, mely 1638-ban kihirdettetett. — Ezeknek előnevők azonban **Váradi** volt.

Ramer család. (Enyiczkei.)

Raszlavicz család. (Magyar- és Tót-Raszlaviczai). Sáros megye legrégebbi családainak egyike, mely a családnak nevét és előnevét adó Raszlaviczán jelenleg is birtokos.

Már 1476-ban kiskorú Raszlavicz **György**, Balás fia, Magyar- és Tót-Raszlavicza, Girált, Ábrán és Iapispatak helységek birtokában volt, midőn Mátyás király Perényi Istvánnak és Kázmér Andrásnak meghagyja, hogy a fennevezett birtokokat, melyeket erőszakkal elfoglaltak, bocsássák ki kezeikből, s e parancsot a szepesi káptalannak küldi.

1510. évi február 6-án kelt oklevél szerint II. Ulászló király Raszlavicz **Benedek**, **Miklós**, **Mihály** és **Ilonának** — Berthóty

Szaniszló nejének — a fentebb elősorolt jószágokat a királyi haszonvétellel együtt adományozza, s azokban őket mint régi birtokosokat megerősíti, s azt a fiú- és leányágra egyaránt kiterjeszti.

1547-ben a szépesi káptalan előtt jószágaik iránt barátságos egyességre lépnek.

I. F e r e n c z 1547-ben,

II. F e r e n c z 1615-ben,

I. L e o n á r d 1547-ben,

II. L e o n á r d 1615-ben,

G á b o r 1727-ben,

A n d r á s és L á s z l ó 1686-ban éltek.

III. F e r e n c z kapitány volt s már 1766-ban nem élt.

J á n o s 1587-ben élt, fiai

J á n o s, I s t v á n és M i h á l y 1597-ben éltek, stb.

A család oklevéltára 1510-dik évtől a jelenkorig számos okmány-nyal bir.

Raszlaviczcyak közül többen megyei hivatalt viseltek, s több tagjai 1541-ik évben a Kapy, 1587. 1617. évben az Úsz, 1587. 1675. évben pedig a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban említetnek.

J ó z s e f már 1828-ban Sáros megyei főszolgabíró volt s jelenleg is él. E d v á r d 1848-ban al-, 1860-ban főszolgabíró volt.

Roskoványi család. (Roskoványi.) Sáros megye legrégibb családai-
nak egyike, mely a D o b a y, G o m b o s, F e k e t e, Ú s z, B u z i n-
k a y családokkal együtt a Tekule nemzetségből ered, és a család nevét adó
Roskovány helységnek maig is birtokában van.

A család-törzse Tekulének három fia volt, u. m. T a m á s, L e d e
és M á r t o n, kik 1278-ban Sáros vármegyében a Veresalma mellékén
Pétermező, Kozormező és Hosszúmező birtokot nyerték IV. László királytól
adományban.

1310-ben Tekule nemzetség Omode nádor és Miklósnak fia Demeter
ellen az egri káptalan előtt öt falujának elfoglalása miatt tiltakozott.

1312-ben Chana Máté és Tekule, Márton fiai, Péter, András fia Chank,
Lede fia, és Bodun Márk fia, mindnyájan Tekule nemzetségből valók, Sáros
várát, melyet Trencsényi Csák Máté részére Róbert Károly ellen védelmez-
tek, a királynak adják át, miért attól Szent-Mihály és Orkuta közt fekvő
földre adománylevelet nyertek.

1467-ben Roskoványi T a m á s Tálya várnagyja volt.

1468—1473. M i k l ó s Sáros megye alispána volt.

1493-ban M á r t o n Krakóban tanult, 1501-ben II. Ulászló király
által tordai főesperessé és gyulafehérvári kanonokká neveztetett.

1497-ben II. Ulászló által a kassai s löcsei polgárok közötti viszályko-
dás kiegyenlítésére Roskoványi M i k l ó s mint királyi ember (homo regius)

küldetett ki. — 1530-ban R. Antal, Kapy Györggyel és Balpataky Mihálylyal együtt Berzeviczy Frigyes a török fogságból szabadította ki.

A család több tagjai 1360. 1361. 1388. 1493. években az Úsz, 1396. 1545. években a Balpataky, 1471. 1480. 1521. 1643. években a Kálnássy, 1530. évben pedig a Kapy család oklevéltári okmányaiban említettnek, egyrészt mint más nemes családok osztályos rokonai, másrészt mint megyei tisztségviselők.

E régi család legkitünőbb tagja és fénye Roskoványi Ágoston, ki már gyermekkorában nagy észtehetséget tanúsított s egyházi pályára lépett; tantársai között kitüntetvén magát, istenészeti tanulmányait a központi papnöveldében fejezte be, s még igen ifjan hit- és bölcsészettudora lett. Fölssen-telése után csakhamar cs. kir. bécsi udvari káplánná neveztetett s vörös övvel diszítettett föl, honnan három évig tartó hivataloskodása után a legvirágzóbb ifjú korában az egri főkáptalan székes kanonokává neveztetett ki, aranykeresztel diszítettett fel, s az akkori érsek-patriarcha Pyrker János-László udvari kanonoka, majd később az egri papnöveldé igazgatója s végre 1847-től az érsek halálával az egri egyházmegye érseki helytartója (vicarius) volt. 1851. évben váczai, 1857-ben pedig nyitrai megyés püspökké nevezetett, hol jelenleg is székel. Mint nagytudományú férfiú, erélyes egyházfőnök s példátlan pap, különösen pedig vallása s a népnevelés ügyében buzgón fáradozó áldornagy, valamint a kiérdemelt, elaggodt iskolatanítók s azok özvegyeinek, árváinak és a szegény tanulók jóltevője köztiszteletben áll a haza előtt. A váczai megyében az elaggodt tanítók s azok családainak javára nyugdíj alapított; szülőföldén s családja ősi birtokán Roskoványon díszes egyházat építtetett. Mindezek mind meg annyi méltó emlékek arra, hogy nevét megörökítsék.

Roskoványi Bertalan Sáros megyei eskütt 1848-ban, 1863-ban megyei törvényszéki ülnök ugyanitt. *1869 máj. 2. a. ifj. f. j.*

Miksa 1860-ban megyei eskütt szinte Sáros megyében.

Sándor család. (Szlavoniczai). Régi magyar család. Sándor család néven több történelmi nevekre találhatni. Szlavoniczai Sándorok már 1422-ben Nyitra megyében birtokosok voltak. 1552-dik évben Sándor Ferencz mint vezér szerepel Forgách történelmi leírásában s Füleknél fogságba esik. — S. András 1577-ben Erdélyben superintendens volt. — Mátyás vitéz 1644-ben I. Rákóczy György alatt. Gergely hadnagy Apaffy korában. Gáspár 1677-ben Apaffy párisi követte volt. Ezeknek vérségi kötelőkeit azonban nem lehet meghatározni.

Sánta család. E család más megyéből származott át ide. Kis-Csepcsányi Sánta Bihar, Esztergam, Heves Hont és Szatmár megyékben, — Csík Tasnádi Sánta Csikszékben, — Sóváradi Sánta Marosszéken ma is virágzó nemes családok.

Sárossy család. (Nagysárosi). Régi család miként neve s előneve bi-

zonyítja. Sárossy András (Andreas de Saros) már 1272. Sáros megye alispána, Benedek 1421. ugyanitt alispán volt.

Sárossy Márton, ki Nagy-Sároson lakott, 1687-ben az eperjesi várpardon Karaffa hóhérjai által kivégeztetett.

S. Kelemen 1403-ban Zsigmond királytól Frics helységre adományt nyert.

A család több tagjai 1634. 1627. 1706. évb. az Úsz, 1642. 1661. év a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban említetnek. Sárossy Tamás 1831. szolgabíró, József 1863-ban szinte megyei szolgabíró.

Sarudy család. (Sarudi). Régi nemes család. Sarudy András 1550. évben e megye jegyzője volt. 1599. 1652. év. a Kálnássy, 1662. é. az Úsz család oklevéltárában említetik. Sarudy Jakab fiával Jakabbal, két testvérével, u. m. Jánossal és Imrével, valamint Dobos Mihályval együtt III. Ferdinánd királytól 1654. jul. 12-én Bécsben kelt czimeres nemes levélben nemességére királyi megegyezést nyert.

Semsey család. (Semsei). A legrégibb családoknak egyike, s már több századok előtt tündöklött.

I. Ferencz szepesi várnagy volt 1290-ben. Tamás Ferencz fia, szepesvár kapitánya s e megye alispána volt 1318-ban.

I. János és László, Demeter fiai, Zsigmond király hívei voltak. László Nikápolynál esett el a törökök elleni szerencsétlen ütközetben 1396-ban. János életben maradt s 1397-ben Késmárkon pallos jogot nyert, 1401-ben erősítette meg Zsigmond király a már régen birt nemességét. II. Ferencz, János fia vitézül harczolt Csehországban a husziták ellen, a miért Zsigmond Csirke Péter jószágait adományozta neki 1426-ban. III. Ferencz Gálszécsi Miklóst, László és Rudolf nevű fiainak segélyével a török fogságból kiszabadította, miért is Gálszécsi neki és fiainak Sáros megyei Girált és Mátévágása faluinak felét ajándékozta 1499-ben.

II. János és Vilmos, László fiai több rendbeli hű szolgálatukért Mátyás királytól Zemplin megyében Pazdics, Suha, Ujfalu, Mocsár, Kraszna Somogy és Szalók helységeknek fele részét királyi javadalmakkal együtt kaptak adományban.

IV. Ferencz, Ulászló király leányának, Annának születését, mint főkamrás tudtul adta a bácskaiaknak 1503-ban. A mohácsi vész után I. Ferdinánd pártjára állott, III. János és Kristóf nevű testvéreivel, vagy tán vérrokonaival, Keglevich Péterrel, Pekri Miklóssal és Székely Ferenczel I. Ferdinánd vezére volt Horvátországban a Szapolyai pártiak ellen, kikkel 1530-ban fegyverszünetet kötött a Desnicze és Ujudvar falukhoz közel fekvő táborukban.

Mihály bán, kitől a törökök a Száva melletti Jeszenovicz várát elvették, s minthogy azt önerejével visszafoglalni képtelen volt, Nádasdy Tamást hívta segélyül azon ígérettel, hogy a prédán osztozni fognak. Vissza is

foglalták azt 1538-ban, de Semsey Mihály később panaszkodott Nádasdy ellen, mert a neki jutott prédával nem volt megelégedve.

IV. János I. Ferdinándnak 1553. évi Gráetzban kelt okirata által, Bornemisza Gergelynek Bartos helység birtokába iktatására mint királyi ember volt kirendelve.

V. Ferencz, I. Fesdinand királynak 1561. évi sept. 14-én Bécsben kelt okirata által Horváth Márk fia gondnokának rendeltetett.

VI. Ferencz Sáros megye alispána volt 1666-ban.

V. János Zemplin megyében Kormos Istvánnal együtt mint csapatvezér működött a Tököly pártiak ellen 1697-ben.

Pál, Zsigmond fia, Tököly alatt gyalogság tábornoka volt Torna megyében, a kapott sebben Munkácson halt meg. György, László fia, kúnok kapitánya, neje Vesselényi nádor leánya volt; testvérei: ónodi, tokai, lugosi és szegedi kapitányok voltak.

Miklós Sáros megye alispána 1767-ben. I. András ezredes, fia II. András ítélőmester és referendárius 1798. Pál 1848 és 60-ban megyei főjegyző, 1863. ker. táblai ülnök. Gyula, Lajos és János 1860. alszolgabírák. Róbert és Ferdinánd 1848. alszolgabírák. Ignác 1848. adószedő a megyénél. Miklós 1863. megyei kiadó.

Sós család. (Sóvári). Sáros megye legrégibb családainak egyike II. Andrással Magyarországra bejött Miczbántól származik.

A család törzseül György, Simon (Miczbán) fia tekintetik, kinek László király több rendbeli hű szolgálatiért s hősi tetteiért 1285-ben Sóvárt, Sospotokot és Delnét az ottani sós forrással együtt, valamint utódainak örökösödési joggal adományozta. Ezen György a pártos Rolland, Márk fia ellen harczolt, ki a Szepességen fekvő Gylnich (Gölnicz) Bányát és Tiszán túli Nyírt egészen Erdélyig elfoglalta, de végre a csatában elesett; azonban rokona Gregen, Roland halála után újra elfoglalta a nevezett tartományt, ki ellen György ismét harczolt, a lázadót elfogta s a király elébe vitte. Továbbá a cseh király elleni háborúban az ellenség csapatját legyőzte, s három jól fegyverzett cseh vitézt kíséretével együtt elfogván, a király elébe vitte; a fő ütközetben pedig nagy pusztítást vitt véghez az ellen soraiban, kilencz cseh fegyverest elfogott, s ő maga is megsebesült. Lythen Alpeseiken (tán Kárpátokon?) túli vajda ellen mint hadvezér küldetett ki, azt meggyőzte s levágta, Barbath nevű testvérét pedig foglyul ejtven, a királynak adta át, a kitől László király nagy pénz mennyiséget csikart ki, melylyel hadi költségeit fűdözte. György, a kúnok elleni csatában, a király szemeláttára oroszlánként harczolván, lova összerogyott alatta, s ő maga több nyíllövésektől találva, veszélyesen megsebesült. Dormánnak egyik barátját a király elébe fogva vitte, a kihez László barátságos alkudozás végett ment s a kinél több ország zászlósa fogva tartatott. A Dormán elleni csatában a hű erdélyiekkel s kúnokkal mint vezér harczolt s hősíleg viselte magát.

G y ö r g y azonban szerencsége közepette sem feledkezett meg testvéreiről, s kikérte a királytól, hogy ha magvaszakadtan elhalna, birtokaiban Boxa (Baksa), Tamás és Simon testvérei örökösödjének.

1287-ben László király által Lesko krakói, szandoméri és sziradi herceg segítségére küldetett, kinek elleneit legyőzván, ő maga megsebesítettet, miért is a lengyel hercegtől a szandeczi kerületben Welglowa helységét, a hozzá tartozandókkal adományba kapta. Regécz és Tálja alatt a tatárokkal harczolván, midőn lova összerogyott alatta, Tamás (valószínűleg testvére) saját lovát adta oda neki.

Wagner szerint ugyanezen G y ö r g y építtette Tarkő várát.

P é t e r és I. L á s z l ó 1349-ben I. Miklós 1359-ben éltek. II. L á s z l ó pozsonyi prépost volt 1390-ben. II. S i m o n 1402-ben Zemplin megyei alispán. P é t e r György fia, Czéke Márton és György hűtlenségi bélyegén Czekeházára adományt nyert 1407-ben Kelecsényi Mátyással és Miklóssal együtt.

II. Miklós 1414-ben Zsigmond királyt a constantiai zsinatra kísérte.

Miután Szerdalyi Miklós és János özvegyei Zemplin megyei Kövesdvárát fentartani nem voltak képesek, Hunyadi János mint Magyarország kormányzója, ne hogy a vár idegen kézre kerüljön, azt Soós II. G y ö r g y nek és III. Miklósnak adta át 1450-ben.

I. I s t v á n Sáros megyei alispán volt 1471-ben.

1538-ban I. Ferdinánd király Vels tábornoka által Sővárt, elfoglaltatta, mivel Soós család Szapolyai pártján állott. A Besztercebányán tartott országgyűlés czikkelyei szerint azonban ismét Soós Albert birtokába szállott; a várhoz tartozó jószágokat pedig Soós F e r e n c z foglalta vissza Czéczei Lenárt, kassai kapitány segélyével.

II. I s t v á n 1584- és 1596-ban Sáros megyében alispán volt.

A l b e r t Zemplin megye alispána volt, 1596-ban a Borsod megyei Keresztesi mezőn vívott ütközetben 400 lovast vezérelvén, testvérével J á n o s s a l együtt megsebesítettet s meghalt.

Midőn Bócskai István (Zemplin megyei főispán) 1671-ben Erdélybe menekült, III. G y ö r g y (Soós) is követte őt futásában.

M á t y á s 1711-ben egy Zemplin megyei fényes küldöttség tagjául emeltetik.

II. L á s z l ó Abauj megye alispána volt 1734-ben. P á l 1794-ben III. L á s z l ó pedig 1798-ban Zemplin megyei jegyző volt.

Sóvári uradalmukat a királyi kincstárral más jószágukért cserélvén, azóta e család egykori fénye is eltűnt, s jelenleg Zemplin megyében birtokos.

Szentiványi család. (Szentiványi). A család ősi fészke Liptó megyei Szentivány helység, honnan elő s családi nevét kapta. Több megyében több ágazatra szakadt, s mint nem e megyéből eredetnek, történetét mellőzöm.

Szikszay család.

Szirmay család. (Szirma-Bácsenyői, gróf és nemes). A legrégibb honi családainak egyike; ősei Ázsiából jöttek ki. Ugocsa megyei Szirma (Zirma) helység, honnan a család nevét vette, egyik magyar vezértől neveztetett el.

I. Péter a királyi kápolna őre, testvérével I. Györggyel együtt kísérte Zsigmond királyt a consantiai zsinatra 1414-ben. Zsigmond egy 1417-ben Constantiában keltezett okiratban Szirmay (de Zirma) Györgynek birtokait s nemesi czimerét megerősíti, melylyel már e család I. Lajos király alatt bírt, valamint érdemeit is elősorolja, mondván: hogy több rendbeli lényeges szolgálatiért, melyeket Ausztria, Arragonia, Frankhon, Anglia, Lombardia és Németországban szerzett; György és osztályos vérrokonai u. m. Péter Péter fia, Miklós, Péter és Pál, János fiai, Jakab és Antal, Domokos fiai, Domokos és János, János fiai (de Zirma) részére Szirma jószágot adomány utján megerősíti.

Pál, Dobó Istvánnal együtt védte Egervárát a törökök ellen 1552-ben. Egyszer Dobó által Balog András társaságában néhány lovassal kiküldetett ki a várból; Pál nagyszámu török lovassal csapott össze, sokat levágott közülük s embereiből egy esett el csupán.

II. György Kávás várkapitánya volt 1608-ban.

II. Péter Pazdics várát ujonnan fölépíté s abban pompás épületeket állíttatott föl 1640-ben. 1646-ban Zemplin megye alispána, 1647-ben pozsonyi országgyűlésen követ volt, Rákóczy György által a vallási ügyekben biztosnak neveztetett ki; 1649-ben pedig ujonnan országgyűlési követté választatott, ugyanazon évi december 30-án Zemplin városában tartott közgyűlése által, mint megye alispána Pálffy Pál nádorhoz küldetett azon kérelemmel, hogy az a német katonaságot az országból kivigye; a nádornak 32 köböl búzát, 5 hordó bort és két hizott ökröt vitt ajándékba a megye részéről. 1653-ban ismét országgyűlési követté választatott. 1655-ben Homanai Drugeth Györgynél követségben, valamint gróf Wesselényi Ferencz nádor és Lippay György ország primása között közbenjáró is volt. 1656-ban királyi táblai ülnökké neveztetett ki.

I. István 200 Zemplin megyei lovas vezére volt, s azokkal Szendrő alá ment 1647-ben.

I. András, tudós (literatus) 1671-ki pozsonyi zsinaton, melyre 300 evangélikus lelkész megjelent, részt vett s a bizottmány naplóját leírta. Midőn Tököly 1682-ben Kassa városát rohammal bevette András gyalogság vezére volt. 1687-ben Karaffa Szirmay Andrást és Miklóst elfogatta s az eperjesi vérbíróság elé állíttatta, azonban a közbejött pozsonyi országgyűlés 6-dik czikkelye szerint még elég jókor szabadon bocsáttattak. Miklós 1692-ben Zemplin megye nemesi és pór adóbeszedőjévé neveztetett ki. 1671-ben Istvánnak birtokai, Bócskay István forradalma alkalmával, a kassai kir. kamara által több ízben lefoglaltattak, melyeket azonban I. Leopold király visszaadatni rendelt.

II. István Zemplin megyei táblabíró 1675-ben. Drugeth Zsigmondal együtt a lengyel köztársasághoz követségbe küldetett. Midőn Tököly Imre 1685-ben ismét fegyverhez nyult s Nagyváradon a török pasa által vasra veretve Drinápolyba küldetett volna, Szirmay András is jelen volt ezen elfogatáson. Tököly bilincseit honi történészeink a török ármánynak s irigységének tulajdonítják. Szirmay István hátra hagyott irataiban azt ekként adja elő: „Tököly kétségbeesvén vállalata sikere felett, Szirmay Istvánt, mint béke közvetítőt Tokajba hívta meg, ki neki azt javasolta, hogy tettét megbánva, kegyelmet kérjen I. Leopold királytól. Tököly föltette a kérelem iratot, melyet Sz. István az uralkodónak személyesen kézbesíteni magára vállalá, s nehogy Tököly saját környezete s a török előtt gyanúba essék, István mellé födezetet rendelt, mely őt Kassáig vala kísérendő; Kassa akkori parancsnoka Caprara mindezekről előre volt értesítve Sirmay István által, s őt kíséretével együtt közel Kassához elfogatta, s miként már előre ki volt tervezve, Bécsbe küldte föl Tököly fontos okmányával. Istvánt Bécsben követség ürügye alatt letartóztatták, Tököly béke ajánlatát s kegyelem kérelmét pedig a szultánnak küldték el. Midőn már Tököly bilincsre verve Drinápolyba küldetett, ekkor Szirmay Istvánt előbb Prágába, majd ismét Brünnbe s végre Glaczbá hurczolták fogságra. Hosszas szenvedései után Wogel jezsuita atya közbenjárására, midőn t. i. István evangélikus vallásából katolikussá lett, tizezer forint ajándék, atyai birtokairól lemondási ajánlata, s az 1687-ki országgyűlésen barátjai esedezése által I. József király koronázási ünnepélyén szabadon bocsáttatott. Szirmay István ártatlanul szenvedését beismeré az uralkodó, először királyi táblai ülnökké, majd nádori ítélő-mesterré, báróvá s végre gróffá neveztetett ki. 1696-ban I. József király hannoverai főhercegnővel ünnepelt lakodalmán Zemplin megye részéről követte választatott; azonban midőn II. Rákóczy Ferencz 1701-ben nagysárosi kastélyában elfogatott, István is szentmihályi (Sáros megyei) kastélyában, mint összeesküvési gyanúval terhelt egyén Longall által Bécs-Újhelybe hurczoltatott, de ártatlansága napfényre derülvén, ismét szabadon bocsáttatott; az uralkodó új kegyeivel halmozá el őt, oly annyira, hogy a németek mondása szerint „Szirmay István első fogsága után báróvá, második után gróffá neveztetett s ha még harmadszor is fogságba esik, hercegi oklevelet fog nyerni.“ II. Rákóczy Ferencz kibujdosása után Sáros megyei makoviczai urodalomnak felét nyerte királyi adományul.

II. András, III. Károly király koronázására Zemplin megye részéről követségbe választatott 1712-ben.

I. László alispán, Ádám pedig követ Zemplin megyében 1715-ben.

II. László királyi tanácsos 1757-ben.

A család legkitünőbbike I. Tamás, született 1688-ban Komlós-Ke-

resztesen Sáros megyében, tanulmányait a híres Csécsy alatt Kassán s a szinté nagy tudományu Matheidesz alatt Eperjesen kezdé s Greifswaldban fejezte be, hol az akkori uralkodó XII. Károly svécziai királytól ösztöndíjt kapott; az ottani 1707-ben nyilvános vizsgán „a hold fogyatkozásról“ tartott értekezésével tudos nevet vivott ki, mely munka Greifswaldban ki is nyomtatott. Tanulmányai bevégeztével Svécziát, Dániát és Norvégiát beutazta. Svékus szolgálatba ohajtván lépni, de Szirmay István által haza hivatott, ki őt Eugen hercegnek ajánlotta, a gránátos osztályba vétetett föl. Saját kívánata szerint a katonáskodást a legalsóbb fokon akará kezdeni; négy év lefolyása alatt csapatvezérré lett. Francia- és Németországban több város és erőd vívásánál kitüntette magát. A háboruból haza térvén, a tudományoknak élt. Pesten 1720. tartott vallási értekezésben követül, majd a tiszáninneni kerület evang. egyház felügyelővé választatott. 1740., midőn Mária Terézia kiraly-asszony örökösödési háborúba keveredvén, T a m á s két ezredet saját költségén állított föl, mind a két ezred tulajdonossává neveztetvén ki; több hős tettei közül különösen kiemelendő: a Prága alatti francziákkal vívott csatái, melyekben saját ezredével bámulátra ragadta mind az ausztriai, mind a francia hadsereget. Meghalt 1743. évi július 9-én.

S z i r m a y II. T a m á s 1848-ban egy szabad csapatot állított föl saját költségén a magyar forradalom ellen, melynek ő neveztetett ki ezredesévé, a forradalom elleni buzgó működésében különösen kitüntette magát, s az uralkodóház érdekeiben nagy részvétet tanúsított.

Sztankay család. (Hermáni). I. I s t v á n Sáros megyei országgyűlési követ volt 1637-ben. A n d r á s ugyan ott alispán 1659, 1662 és 1664-ben. L a j o s szintén itt alispán 1685-ben. A n t a l ugyan e megyében országgyűlési követ 1715-ben.

Említetnek e család több tagjai 1668. évi a Kapy, 1686. évi a Kálnássy, 1696. évből pedig az Úsz család oklevéltárainak okmányaiban.

Tahy család. (Tahvári). Régi család. Lehóczky szerint I. J á n o s 1340-ben erdélyi vajda, s hadvezér, I. F e r e n c z pedig bán volt. G y ö r g y Világos és Kanizsa várak parancznoka, meghalt 1568-ik évben, kora 51. évében.

II. J á n o s, Baracskaí Mátyás auraniai perjel által Jajcza vára alá Frangepán Kristóf segélyére egy csapat katonasággal küldetett 1525-ben. J á n o s vitézül harczolt s mindig Frangepán oldalánál volt. 1526-ban a gyászos mohácsi ütközetben Batthány Ferenczcel együtt a magyar tábor jobb szárnyát vezérelte. A vész után Szapolyai Jánosnak sok ideig híve s állhatatos követője volt I. Ferdinánd ellen, habár ez őt még azon évi november havában hívének gondolván, neki többekkel együtt ótalmát ígérte. Frangepán Kristóf 1527-ben Varasd alatt elesvén, seregét s a Ferdinánd elleni hadakozás folytatását T a h y J á n o s r a bízta; a harczolást csakhamar abban kellett hagynia mert serege lehangoltatván, eloszlott. A budai or-

szágygyülés T a h y J á n o s t vagyonvesztettnek nyilvánítá, ha Ferdinánd pártjára nem tér. Azonban alig tért vissza Lengyelországból Szapolyai János, s midőn Szolimán nagy hadsereggel közelgett, T. J á n o s is fegyvert ragadott Bánffy Jánossal és másokkal együtt. Horvátországban Desnisze alatt 1530-ban ő is ott volt Erdődy Simonnal, midőn Ferdinánd vezéreivel: Pekri Lajossal, Keglevich Péterrel és Semsey Ferenczczel fegyverszünetet kötöttek. Nehány évig az auraniai perjelséget is viselte s a rhodusi lovagok után Kosztaniczát is bírta, s azt 1557-ben Zrinyi Miklósnak eladta. Már 1535-ben I. Ferdinánd pártján állott.

B e r n á t 1542-ben Fogarasnál Mailáth Istvánt a török táborba kísérté, a hol Mailáthot a törökök elfogták, s T. B e r n á t o t csak Mailáth kérésére bocsátották el, majdnem egészen meztelen.

II. F e r e n c z stettenbergi szabad báró, főlovászmester I. Ferdinánd és Miksa királyok alatt. Zrinyi Miklóssal Horvátországban szerencsétlenül harczolt. Béla várát bírta, melyet I. Ferdinándtól azért kapta adományul, mert a Lengyelországból előnyomuló Petrovicsot, ki Erdélyt Izabella részére visszafoglalni akará, a vezérlete alá bizott sereggel visszanyomta, s ugyanakkor (1565-ben) lett főlovászmesterré. Nádasdy Tamással együtt hadakozott Ali basa ellen 1556-ban. Hogy T a h y F e r e n c z nem csak a fegyverforgatáshoz, hanem a törvénykezéshez is értett, onnan tűnik ki, mert az 1559-ki pozsonyi országgyűlés azt határozta, hogy a közgyűlésben a peresügyek elintézésében T a h y F e r e n c z, Zay Ferencz, Gregorancz Pál és Bornemisza Pál püspök, mindig jelen legyen. 1562-ben Zrinyi Miklóssal, kinek testvérét bírta nőül, együtt verte meg Oroszlán pasát Monoszlónál. 1563-ban Miksa király koronázásán is jelen volt, s a kivont kardot ő vitte a koronázandó herczeg előtt. 1566-ban a győri táborozásban jelen volt, s Istvánffi szerint ő oltotta el azon tüzet, mely a magyar táborban támadt, azonban Forgách Ferencz püspök ezt az oltást magának tulajdonítja.

Míg Miksa király Győr alatt táborozott, Szigetvár a török hatalmába esett, Zrinyi Miklós pedig annak védelmében hős halállal mult ki. A török hadsereg haza vonult, Miksa király pedig eloszlatá táborát. Azonban, hogy a Szigetvárában maradt török őrséget féken, Sziget vidékét pedig bátorságba tarthassa a király, T. F e r e n c z e t ezer lovassal s ugyanannyi gyaloggal Kanizsára küldötte, mely akkor Nádasdy Tamás özvegyéé volt, ki a királytól Kanizsáért Borosmonostor apátságot kapta.

Győr alól több előkelő nemes önkényt követte T a h y t u. m. Alapi János és fia Gáspár, a ki Szigeten török rabságba esett, de abból csakhamar kiszabadult, továbbá Palatics György, Keglevich Péter és Máté, stb. Kanizsára érkezvén, a várat azonnal megerősíttette, a szentgyörgyi várba pedig Both Gáspárhoz 100 lovas s ugyanannyi gyalogot küldött, hogy a törököket szemmel tartsa.

F e r e n c z nagy hibát követett el, hogy a Szalay Kelemen által üresen hagyott Berzeneze várát, mely negyven napon át üresen állott, meg nem szállotta, mit a törökök észrevevén, azt elfoglalták, abba erősen megfészkeltek magokat, s egyszer, midőn F e r e n c z otthon nem volt, a kanizsai magyar őrséget Recse (vagy Reke) faluig csalták, ott lest vetvén nekik, sokat közölők levágtak, a kitűnő Keglevich Péter is ott esett el. Máskor azonban rajta vesztettek a törökök, midőn azt hívének, hogy F e r e n c z nincs honn, éj idején Kanizsára rontottak. F e r e n c z köszvényben feküdt, de lovára tétetvén magát, a rendet katonái között helyrehozta, a törököket nagy veszteséggel űzte el, sokat elejtvén közülük, az életben maradtak pedig véres fővel futottak vissza, köztük Omer bég is, kit ezelőtt nemrég Kerecséni László morvaországi Niklasburgban fogságban tartott, de az onnan álnokul elszökött, most jobb keze nélkül ment haza. F e r e n c z, az elesettek fejait póznákra szúrva, a vár sánczaira állíttatta föl.

Midőn 1568-ban Száva melletti Szomszéd várában mulatott volna, Bócskay György ötet is Szapolyai János-György pártjára vonni megkíséرتette, de ő királyához állhatatosan híu maradt. 1572-ki Rudolf koronázásán betegsége miatt meg nem jelenhetvén, főlovászmesteri tisztét Czobor Imre teljesíté.

F e r e n c z e t, a hadi s politikai téren kivívott számos érdemei után nagy csapás sújtotta. Szomszédvári jobbagyaival viszátkodásba esett, melynek kiegyenlítésére királyi biztosok rendeltettek, kik az eljárást eltévesztvén, T a h y jobbagyainak perét az épen akkor tartott tótországi gyűlésre viték; a gyűlés a jobbagyokat megidézte, de azok azt adák válaszul írásban, hogy miután többszöri panaszkodásukra igazságot nem nyertek: jövőben sem T a h y t, sem pedig annak örököseit földesuroknak el nem ismerik, s akárkit mást adjon a király földesurul nekik, annak örömet fognak engedelmeskedni.

A tartományi gyűlés a szabadon író s nyilatkozó jobbagyokat lázadóknak nevezvén, egyrészt levelekkel tette, másrészt száműzötteknek nyilvántotta.

Ezen ítéletre a pórok föllázadtak, Gubecz Mátét választván vezéréköl a szomszéd Stájer- és Karniolországban számos követökre találtak, a földesurak birtokait dúlni s pusztítani kezdték; rövid időn tizenhatezerre, sőt még sokkal nagyobb számra szaporodott táboruk. Draskovich György az akkori bán, Keglevich Simont és Berzey Jánost Bécsbe küldötte segélyt kérendő, azonban a veszély sokkal nagyobb volt, hogysem a követeket visszavárni lehetett volna, a nemességet felültette, s a pórhadat Keglevich Máté vezérlete alatt Stubiczánál megtámadta. Gubecz pártosai eleinte bámulatos lélekjelenlélet tanúsítottak és sokkal rendszeresebben harczoltak, hogysem ily gyűlevész népröl föl lehetett volna tenni, végre azonban megfutamodtak. A győzelmes nemesség nagy vérontást idézett elő a pórhad soraiban, az elfogottak egy részét az ut melletti fákra felakasztották, sokaknak orrát, fülét levágva úgy bocsátották őket haza, Gubeczét élve fogták el és Zágrádba hurczolták, hol testét

tüzes vasfogóval csipkedvén, fejére pedig (miként ezelőtt Dózsa Györgynek 1514-dik évben) tüzes vaskoronát tettek, s fölnegyelték.

T a h y F e r e n c z más hibát is elkövetett, mely neki nagy bűnül róvatott föl. Szécsényben, a felsőbb helyről tett óvás daczára is, kastélyt építtetett, s miután azt elegendő őrséggel el nem látta, a törökök elfoglalták, azt még inkább megerősítvén, ott megfészkeltek magokat, a honnan a vidéket pusztították s uralták.

F e r e n c z meghalt 1574-ben, Zrinyi Ilonát hagyván özvegyül.

A család 1528-ban jött Sáros megyébe, midőn t. i. Tárczay György hűtlenségi bélyegén és magvaszakadtán I. Ferdinánd király Tarkó várát a hozzá tartozó jószágokkal együtt Dessewffy Jánosnak s testvéreinek adományozta. Tahy György és István mint Dessewffy Dorottya fiai szintén részesek voltak ezen királyi adományban, s e megyében családot alapítottak.

B o l d i z s á r bánati táblai ülnök volt 1571-ben. **K á r o l y** 1711-ben leleszi prémontrei prépost. **I m r e** egri tanár, azután tiszáninneni kerületi, majd pedig kir. táblai ülnök 1775-ben. **Á d á m** a hétszemélyes tábla ülnöke 1836-ban. **B o l d i z s á r** tiszáninneni ker. táblai ülnök, 1836-ban. **F e r e n c z** a nagy francia háború hadjárataiban részt vett s az austriai hadseregben kapitány volt, meghalt 1838-ban. Ennek testvére **M i h á l y** negyven éven át Sáros megye főszolgabirája, meghalt 1839-ben. Mind a ketten nőtlenek voltak. **A l b e r t**, megyei főbíró, **G u s z t á v** szolgabíró 1840-ben.

A még most is élő **M e n y h é r t** fiai: **G u s z t á v**, **I s t v á n** megyei ügyész, majd főszolgabíró és megyei ülnök 1861-ben. **J á n o s**, **K á l m á n**, **N á n d o r** és **Ö d ö n** 1845—1848-ban és 1860-ban mindnyájan megyei tisztviselők voltak.

L a j o s 1860-ban főszolgabíró. A család több megyében elágazott, u. m. Pest, Heves, Tolna és Szabolcsban, s mint földbirtokosok vagy megyei tisztviselők ismeretesek.

Tivadar család. (Trocsányi.) Régi család. 1468. 1658 és 1669. évb. a Kálnássy, 1555-ben pedig a Raszlaviczy család oklevéltári okmányaiban említetik. **B e r t a l a n** 1860-ban megyei eskütt.

Toperozer. 1723-dik évben az Úsz család oklevéltári okmányokban előfordul.

Tormássy.

Turcsányi. 1676-dik évben az Úsz család oklevéltárában említetik.

Urbán.

Ujházy család. (Budaméri.) **L á s z l ó** 184%-ki forradalmi kormánybiztos Amerikába költözködött ki családjával. A család másik ága, sőt **L á s z l ó** fia is Budaméren lakik.

Úsz család. (Uzsfalvi.) Hazánk legrégibb családainak egyike. Tekule nemzetségből származik, s miként családi okirataiból olvasható, **U s z** névvel már 1280. évben élt.

A család az osztály következtében több ágra szakadt, u. m. Szentgyörgyi Usz, Tamásfalvay, Pankotay, Salgói, Mocsolyay, Olsaviczai, Posalakai, Buzinkay, Fekete, Ternyei, Dobay, Gombos és Roskoványi család nevekre, melyekből ma már csak U s z, D o b a y, G o m b o s és R o s k o v á n y i családok virágzanak. Ezen családok mindegyike, a neki osztályrészül jutott birtok után kapta nevét 1337. évben, midőn a Tekule nemzetség összes uroldalmait a szepesi káptalan előtt egymás között felosztá.

Ite ispán (comes), másként U s z, Itemer (comes) fia, kitünő harczos volt, a Kálmán király által lefoglalt Kuchnyaaljai birtokát visszakapta 1274-dik évben.

I. Lajos király Mocsolyay Bálint fiainak Mocsolyát adományozta 1370-dik évben.

1315—1344. Usz I. J á n o s Sáros megye szolgabirája, rokonával, Olsaviczai Usz M i k l ó s s a l párbajt vívott, veszélyesen megsebesült és meghalt.

1336—1390. I. J a k a b és C o l i n u s I. János fiai, Mária királyné előtt panaszt emelnek Zudar György mester ellen, hogy birtoklási jogaitat tanúsító okmányaitak egyrészt szétszaggatta, másrészt pedig erőszakkal magával vitte el 1375-ben. J a k a b 1383-ban az újvárosi és siseraljai dézmát az egri püspöktől megváltotta.

1338. I. M i k l ó s, Usz János fia Tekule nemzetségből, vérrokonának Jánosnak kezét megsebesítette, s e miatt gecsehalmi rész jószágát engedte át neki.

1361. II. J á n o s ispán (comes) itéletet hoz a Zemplin megyei Bejtse, Ujfalú, Hosszúmező és Krucsin helységek birtokaira nézve a hosszúmezői nemesek ellen.

1393—1426. P á l tudós (literatus) és III. J á n o s szepesi kanonok, Jakab fiai.

1399. II. J a k a b Sáros megyei alispán.

1400. M i k l ó s egri kanonok. 1401. M á r t o n váradi kanonok. 1402-ben III. J á n o s egri kanonok.

1410. Zsigmond király új adományt ad Usz családnak Gecsehalma és Uszfalura nézve. 1412-ben Gara Miklós nádor parancsára U s z P á l és Olsaviczay János örökösei között új osztály jó létre, mely a szepesi káptalan előtt történt.

1412. M á r t o n a királyi kancellár jegyzője volt.

1413. II. Jakab fiai bevádolják Olsaviczay Jánost, hogy hamis okmánya s pecsétje van, tartván tőle, hogy azzal olsaviczai birtokukat megtámadja.

1420. I. Z s i g m o n d tudós (literatus). Ugyanezen évben Zsigmond király minden, Usz család ellen kimondott itéletet megszüntett.

1430. II. Z s i g m o n d tudós (literatus), élt.

1433. Gara Miklós nádor meghagyja a szepesi káptalannak hogy a végrehajtást olsaviczai birtokra nézve Usz család részére teljesítse.

1434. Az esztergami püspök ítéletet hoz Olsaviczayak ellen Usz család részére.

1470. L á s z l ó tudós (litteratus), élt.

1500. I. L ő r i n c z tudóst, László fiát, tamásfalvai határban, határsvölgyi erdejében Gergelaky Miklós és Menyhért megölték.

1501. P é t e r és T ó b i á s, a megölt Lőrincz testvérei, a gyilkosokat a királyi kuriára megidézték, azonban ezen megidézéssel meg nem elégedvén, Gergelaky Menyhértet megverték és kinozták, a miért II. Ulászló király birtokaikat Buzlay Mózesnek adományozta; a meggyilkolt Lőrincznek fiát, II. L ő r i n c z e t az elkövetett erőszakoskodások keresete alól fölmenti.

1526. O s v á t h, a meggyilkolt Lőrincz fia a gyászos mohácsi csatában esett el.

1538. B e r t a l a n Sáros megye szolgabirája volt.

1567. G y ő r g y Sáros megye alispána, Svendi Lázár császári fővezértől rendeletet vett, hogy a hadsereg számára eleséget szállíttasson Szebenbe. 1584-ben pedig, minthogy Ferdinánd király katonáinak Szapolyai ellen szolgálatot tett, 30 köből búzát kapott ajándékba.

1570. III. J á n o s, Bertalan fia, ügyvéd. 1577—1595, I. B á l i n t, Bertalan fia, Dersfy Ferencz Sáros megye főispánjának jószágkormányzója volt.

1576. S á n d o r, György fia, ügyvéd, 1594-ben pedig Sárosvár kapitánya volt.

1619. I. I s t v á n testvérével G y ő r g y g y e l párbajt vívott azért, hogy az birtokait Semsey Györgynek eladta.

1624. IV. J á n o s, Bálint fia, Szepes várnagyja, később a szepesi kamara grófja.

1637. II. I s t v á n, Bálint fia, Sáros megye alispánja és országgyűlési követe; 1644-ben Jeszenovár kapitánya, Rákóczy alatt szepesi kamara tanácsosa és 1649-ben Sárosvár kapitánya.

1661. III. I s t v á n. I. István unokája, Rákóczy udvarnoka volt. A forradalom lecsillapultával jószágai a királyi ügyész által lefoglaltattak s ő maga perbe idéztetett, azonban Melley István Rákóczy udvari papja bizonyítványa szerint, Usz István az egész forradalomban a német katonaság pártfogója volt, sőt maga Rákóczy is egy bizonyítványt állított ki részére, melyben azt vallja, hogy ámbár I s t v á n neki hű embere volt, de a forradalomban részt nem vett. A vizsgálattal az egri káptalan bizatott meg. Pálffy Tamás nyitrai püspök I s t v á n ügyében a császárhoz följírt, Spandko császári fővezér, valamint Petheő Zsigmond felsőmagyarországi tábornok salvus conductust adtak I s t v á n n a k; a német hadsereg tisztjei pedig bizonyítványt állítottak ki számára, hogy a forradalom alatt védőjük volt, végre kitisztázta magát s 1679-ben végrendeletet tett.

1705—1732. II. Bálint, III. István fia, Sáros megye alispánja és Kapivár parancsnoka, e család legkitünőbbike volt, mint Kapy Gábor veje, Kapivárat 1709-ben Telekessy, Rákóczy tábornoka ellen, ki azt keményen ostromolta, hősileg védelmezte, s csak akkor adta föl föltételek mellett, midőn már azt tovább fentartani képtelen volt, 1709-dik évi július 9-én.

1710. III. Zsigmond II. Bálint testvére, czécei lakában a haramiák által meggyilkoltatott.

1734. IV. István II. Bálint fia.

1775. V. János és László.

1790. I. Antal, 1820. II. Antal földbirtokosok, V. István 1860 és 63-ban alszolgabíró. Szilárd 1848-ban megyei őrnök, 1863-ban főszolgabíró, stb.

Váoczy család. (Mark-csemernyei.)

Várady-Szakmáry család.

Winkler család. 1723. 1749. évb. a Raszlaviczy család oklevéltári okmányaiban említetik. I. András 1830-ban megyei főügyész. Bertalan 1860-ban alszolgabíró. II. András 1860-ban megyei eskütt volt.

Wolkenstein-Trosburg család. (Gróf.) Leányágon Rákóczy és gr. Aspremont család örököse e megyében.

Zatureczky család. (Zaturezai). Turóc megyéből származott ide.

Zsembery.

Zombory család. Régi magyar család. E megyében 1632. 1650. 1690. 1699. 1730. évb. az Usz család oklevéltári okmányaiban említetik. István 1830—1836. megyei eskütt volt.

Sáros megye kihalt családai.

Ádám (ádámföldi). 1259-ben IV. Béla király Ternye földét Ádám lengyelnek adományozta, kinek a tatárok elleni ütközetben karja levágatott.

Apród (de Solymos). Mátyás Miklós fia 1338-ban, István 1360-ban élt. János, küköllői főesperes és Balázs Miklós fia 1379-ben Malczó jóság fölött Pohárosokkal pöröltek. Apród (tótselymesi) Miklós 1400-ban Tótselymes falut kapta Abajdócz Gallus és Kávási János deák magvaszakadtával. János zemplini és székely gróf Bécs bevétele után Pruck várparancsnoka volt, a vár bevételével elfogatott. Apród Katalin 1552-ben élt.

Aspremont Ferdinánd Gobert gróf II. Rákóczy Ferencz nővérét, Juliát vette nőül s a herczeg birtokainak egy részében örökösödött. János Gobert 1765-ben honfúsíttatott. Fia szinte János, hazafiságát azzal tanúsította, hogy a Ludoviceumra tizezer, a m. n. muzeumra pedig huszonnégyezer forintot adott.

János Gobert, e család végső fiavadéka 1819. évi sept. 19. halt meg.

Bajory (klembergi). 1450. 1561. évb. az Úsz, 1549. é. a Kapy, család oklevéltári okmányaiban van említve.

Barna (meléthei és ternyei.) 1500—1681. évb. az Úsz, 1650-ben a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Beliske (ternyei). 1591. évb. Úsz, 1597. 1652. é. a Kálnássy család oklevéltári s a szepesi káptalan okmányaiban van említve.

Brezinay (brezinai). Mátyás és testvére Mihály I. Leopold királytól kapták a címeres nemeslevelet. 1690. 1719. 1742. 1747. 1764. évb. az Úsz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Bonox (armalista). A család címeres nemeslevelét András szerezte meg 1686-ban I. Leopold király alatt.

Bozinkay (bozinkai.) 1732. évi e megyében tett nemesi összeíráskor még említették.

Bozsik (ternyei.) 1642. 1652. évb. a szepesi káptalannál, 1624. évben pedig az Úsz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Buzlay (Gergelylaki). Mózes főajtónálló és udvari kapitány volt II. Ulászló idejében. Jelen volt 1505. évi rákosmezei országgyűlésen. A következő évben Maximilián császárhoz követségbe küldetett, a hová mielőtt elindult volna, az eperjesi kórháznak Gergelylakán végrendeletileg szép birtokot hagyományozott, melyet a király is megerősített. Fiával Lászlóval 1515. évben Bécsbe kísérte a királyt. 1518. évben Tolna megyei főispán volt, midőn a simontornyai domokos szerzeteseknek ezer juhot, száz lovat, huszonöt ökröt, ugyanannyi tehenet, azonfölül néhány pusztát és szőlőt ajándékozott. Miből azt következtethetni, hogy dúsgazdag lehetett. 1526-ik évben már nem élt, mert II. Lajos király már akkor Buzlay Mózes özvegyéhez írt levelet, melyben azt a katonák mielőbbi kiállítására serkenti, s meg hagyja, hogy azokat tolnai táborába küldje. Leánya Katalin ecsedi Báthory György neje lett. András 1471-ben, László 1500-ban a Kálnássy, Mózes 1504-ben az Úsz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Chaplankay (csaplankai).

Csel vagy **Czel** (cselfalvi).

Darholoz (fintai). 1583. 1648-ban az Úsz, 1597. 1639-ben a Kálnássy, 1637-ben a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Eisdorfer. 1698. vagy 1700-ban Poroszországból származott Magyarországra, Szirmay Miklós sógora volt és Bártfán lakott.

Fia Sámuel volt, kinek Boldizsár nevű fiában a család kihalt a múlt század vége felé.

Faragó. Péter 1600. évb. a Berthóty család oklevéltári okmányaiban van említve.

Fricsy (fricsi). Aba nemzetségből, 1363. 1501. 1640. 1668. évb. az Úsz, 1470. 1553. években a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Gergelaky (gergelaki). 1382, 1309. 1653. évb. az Usz és Kapy család és a szepesi káptalan oklevéltári okmányaiban van említve.

Gyuriosko (ternyei). 1610. 1717. évb. Usz, 1629. évb. a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Hoffmann (szedekérti). 1627. évb. a Kapy, 1630. évb. az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Horváth (palocsai, báró). 1505-ben Hedvig tesseni hercegnő Szapolyai István özvegyétől kapta Horváth Mihály palocsa várát. A család végső fiavadéka 1859-ben halt meg.

Kakas (delnei). Egyike azon kihalt családoknak, melyek 1418-ban hassági Farkas János fiával, Mártonnal, mint vérrokonok Zsigmond királytól címert nyertek, névszerint a mocholai, uszfalvi, komlósi és delnei Kakas családok. A XVII. század vége felé kihaltak.

Kálmánoczay (bolyári és kemencei). 1669. a Kapy család oklevéltári okmányaiban említettik.

Kelemeszy (kelemesi). Mihály 1595-ben Sáros megye alispána, János 1635-ben Tokajvár kapitánya volt. 1526. évb. a Kapy, 1639. 1643-ik évben az Usz család oklevéltári okmányaiban is említettnek.

Kendy (kendi). 1538. 1548. és 1717-ben az Usz, 1540. 1546. a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban említettik.

Klyussovsky (klusói). L á s z l ó 1771-dik évben a Raszlavicz család oklevéltári okmányaiban említettik.

Koczik (komlósl). 1366-ik évben az Usz, 1462. évben a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Korotnokj (korotnoki), az 1732-dik évi nemesek összeírásában említettik.

Leporis. Vietoris nevű családdal egy czímeres nemeslevelet nyert, Gömörmegyében ma is a nemesek sorában áll, és egy (tán ugyanazén) Leporish család Zajacz nevet visel.

Liptay (kereszteskomlósi.) 1403. 1461. 1506. 1527. é. a Kálnássy, 1558. évb. az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Lovagfalvay (lovagfalvai).

Lipolth (ternyei). 1493. 1540. 1546. 1547. 1550. évb. a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Malomfalvay (malomfalvai). 1423. évb. a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Mérges (posalakai). Mihály 1378-ban élt, ki fiörökös nélkül halt el.

Nata (natafalvai). 1254-ben élt Nata, kitől a családnév származott, és kinek fia Gergely a Gyken, Poya, Holoszeg és Egerpataka nevű birtokaikat, melyek Tubul (Sáros)-vár birtokaihoz csatoltattak, IV. Béla királytól csere

adományképen Zemplin megyei Lezna és Chemernye 30 ekényi birtokot kapta.

Nyomárkay (nyomárkai). 1472. évb. a Balpataky, 1493. 1550. évben a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban említettik.

Ormány (cselfalvi). 1547. évben a Kálnássy, 1617. évben az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Orsóczy (orsóczy).

Pacozot (böki). 1400. évb. az Usz, 1556. 1569. 1580. 1587. évben a Kálnássy, 1632-ik évben a Raszlaviczy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Pankotay (pankotai). Tekule nemzetségből. 1363—1412. évben az Usz család oklevéltári okmányaiban említettik.

Sebessy vagy **Sinka** (sebesi). A család Sebesvár birtokában már a XIII. század vége felé volt, melyről Wagner diplomájában több helyütt említést tesz, valamint 1337-ben a Kapy, 1383-ban az Usz, 1493. 1499. 1553. és 1569-ben a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban is említettik. Budai Ferencz ezen családot Simon Miczbán egyik leányától származtatja le, melynek törzse 1291. évben III. András alatt Miczbán György oldalánál Bécs alatt hősileg harczolt, és Rorand erdélyi vajda ellen is hű szolgálatot tett, valamint Lengyelországban is, hol szintén mint az előbbi csatákban több sebet kapott. Mindezekért a királytól Azsgút erdőt nyerte adományul.

Salgó (salgói). 1370. 1376-ban az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Segney (segnei és lapi-spataki). Aba nemzetségből. A XVII. század közepe után halt ki.

Szekely (dobai). 1572. 1574-ben az Usz, 1668-ban a Raszlaviczy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Sirokay (sirokai). Aba nemzetségből.

Szalay. 1600. 1656. 1686-ban a Raszlaviczy család oklevéltári okmányaiban van említve. E család végső fiivadéka Sárvár Sáros megyei szolgabíró, 1837-ben halt meg.

Susztrik (kendei).

Sztrás (ternyei). 1470-ben a Kálnássy, 1667-ben az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Somosy (s mosi). 1414-ben a Kapy család oklevéltári okmányaiban van említve. Aba nemzetségből származott. Nevét az e megyében fekvő Somos helységtől vette. P é t e r nevezetessé tette magát hősisége által IV. László alatt, 1278-dik évben Ottokár cseh király elleni háboruban. 1285-ben pedig a tatárok elleni csatában, testvérével I v á n k á v a l sok magyar foglyot megszabadított, de Ivánka elesett. 1300-dik évben Abauj megye főispána volt. György Robert Károlynak Venczel cseh király elleni hadjáratában fontos s hű szolgálatokat tett, valamint Komárom vára alatt is, midőn

azt Trencséní Csák Máté ellen ostromolta, a hol megsebesült. János 1388. évben Terebesvár kapitánya volt. A család XV. század közepe táján halt ki.

Tárczay (tarkói). Berzevíczy családnak egyik ága. Sáros megye leg-hatalmasb családainak egyike volt. Utolsó Tárczay (György) 1558-ban Szőlő-s várban esett el; birtokait Dessewffy, Taly és Péchy családok királyi adomá-ny útján kapták.

Tamásfalvy (tamásfalvai). Tekule nemzetségből. 1301—1473-ban az Usz család oklevéltári okmányaiban van említve.

Varju (varjufalvi): 1466. 1507. 1521. 1523. 1547-ben a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban van említve.

Wernherr (szedikerti), 1546. 1553-ban a Kálnássy család oklevél-tárában említették.

Vitézy (vitézi). Aba nemzetségből, 1351-ben Vitézy Lőrincz Hrabbót a szent Ágoston szerzettől elfoglalta.

Zára. Szapolyai Jánostól armálist kapott, a miért Boldogkővár alatt hősi-
leg viselte magát. 1577-ben a Kálnássy család oklevéltári okmányaiban van említve.

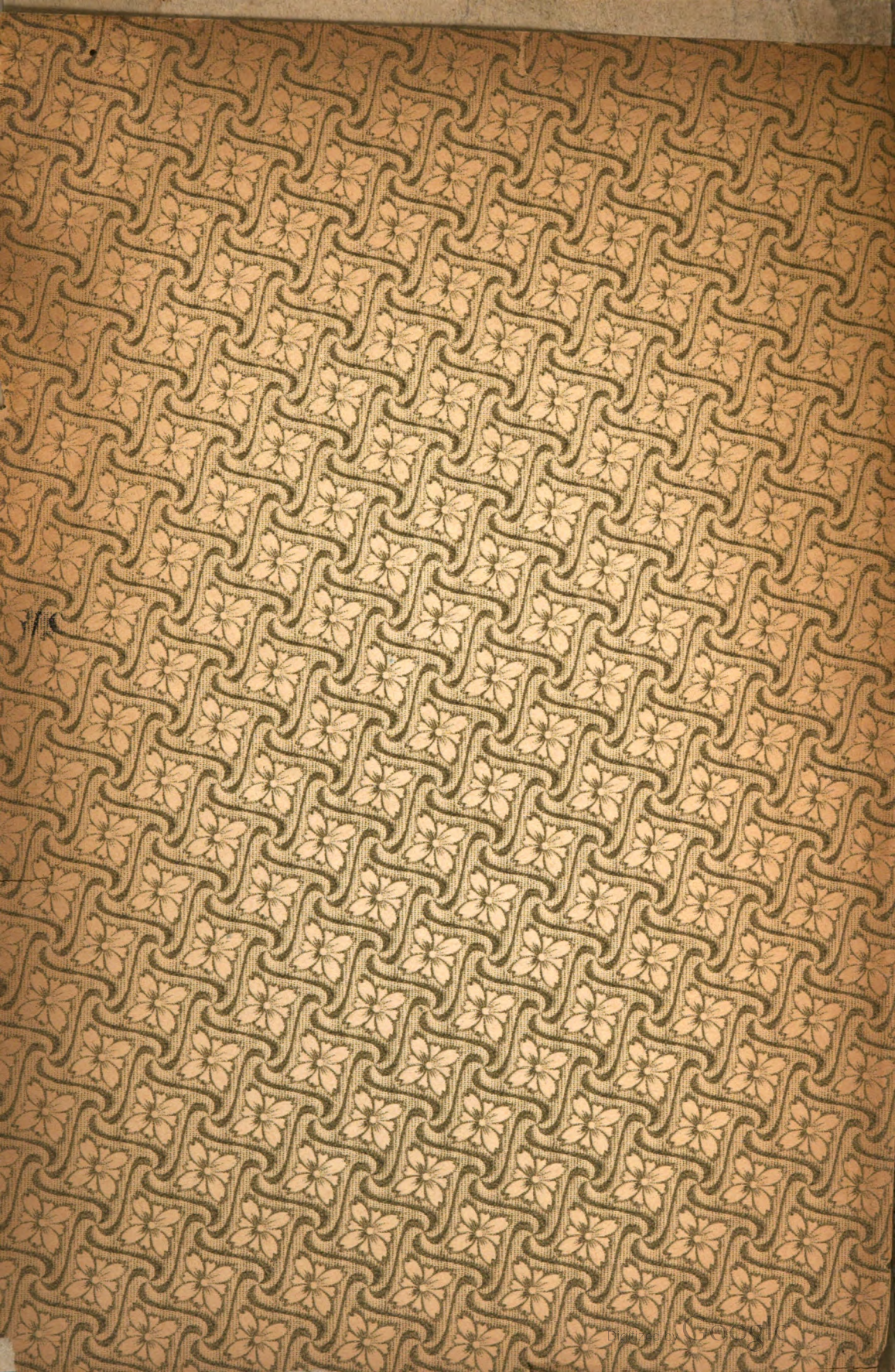
J e g y z e t. Ternyei név gyakorta fordul elő majd minden Sáros megyei ne-
mes családok oklevéltári okmányaiban. Ez azonban a Ternye helységben birtokló
családok előneve (praedicatum) lévén, Ternyei nevet a családok névsorából kiha-
gyandónak véltem

Kaptam Vitézy Tamás 1870
Rudor barátomtól
1870 január

**This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.**

**A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.**

Please return promptly.

Slav 7699.79.5
Sáros vármegye leirása, statisti
Widener Library 006564835

3 2044 085 769 842